HITLERS Derde Rijk

Nummer 22

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

Nazi-buit
Oorlogsschatten

Kesselring
'Lachende Albert'

Italië 1943-44
Naar de Gustav-linie

De opkomst van de Führer
NSDAP 1920 - 1923

Een dag in de hel
Het leven in de kampen

HITLERS Derde Rijk

Deel 22 Inhoud

Geheim Hitler-archief 121 t/m 126
De opkomst van de Führer

Holocaust 113 t/m 116
Sachsenhausen

In het Derde Rijk 131 t/m 136
Nazi-buit

Nazi Verschrikkingen 117 t/m 122
Een dag in de hel: Het leven in de kampen

Hitlers Handlangers 83 t/m 86
"Lachende Albert" Kesselring

Hitlers Veldslagen 167 t/m 174
Naar de Gustav-linie: Italië 1943/44

Hitlers Oorlogsapparaat 143 t/m 148
Duitse raketten: *Nebelwerfers*

Nazi-Symbolen 87 t/m 90
***Schutzstaffel* Memorabilia**

A tot Z van het Derde Rijk 85 t/m 88
Ossietzky, Carl von - Peiper, Jochen

Fotoverantwoording:

Geheim Hitler-archief 121-126: Suddeutscher Verlag (4), Aerospace Publishing (3), Ulric of England (1). **Holocaust 113-116:** Suddeutscher. **In het Derde Rijk 131-136:** Aerospace (7), Suddeutscher (2). **Nazi verschrikkingen 117-122:** National Archives (2), Popperfoto, Aerospace, Bundesarchiv. **Hitlers Handlangers 83-86:** Aerospace (3), Suddeutscher (2). **Hitlers Veldslagen 167-174:** Aerospace. **Hitlers Oorlogsapparaat 143-148:** Aerospace. **Nazi-symbolen 87-90:** Aerospace.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. en Maxwell B.V. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© 2002 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publishing plc. 2001

In 1919 kreeg Hitler van het leger de opdracht de rechtse Deutsche Arbeiterpartei te bespioneren. In dit gezelschap van gelijkgestemde zielen kwam zijn redenaarstalent tot ontplooiing. Via deze partij wist hij het hoogste politieke niveau te bereiken.

DE GEBOORTE VAN EEN FÜHRER

NSDAP: 1920 - 1923

Boven:
Hitlers eerste openbare toespraak was op 16 oktober 1919 in de Hofbräukeller in München. Hij zou zich het succes nog lang herinneren. In Mein Kampf schreef hij hierover: "Wat ik altijd al onbewust had aangevoeld, werd nu in de praktijk bewezen: ik kon spreken!" Het succes zou verslavend werken.

Grote foto:
Adolf Hitler in 1922 op 23-jarige leeftijd. De nazi-partij was nu Adolf Hitler en kon zonder hem niet meer overleven.

WEG MET HET DICTAAT!

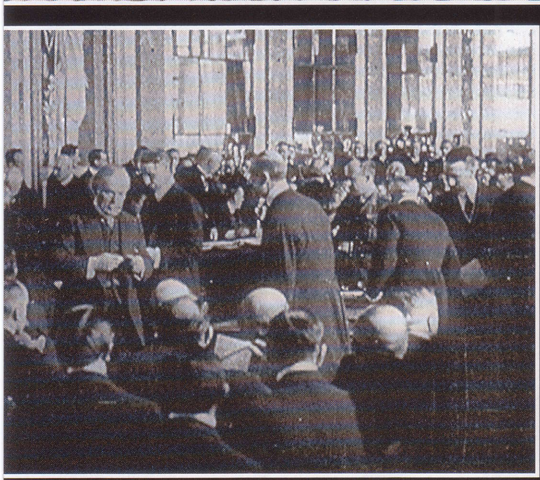

HITLER PREDIKTE wraak, geen verzoening. Hij zei tegen iedereen die het wilde horen dat de verantwoording voor de Duitse nederlaag niet bij de frontsoldaten lag.

Hij verklaarde dat de Duitse soldaat 'met een dolk in de rug was gestoken' door de machthebbers in eigen land. Hiermee bedoelde hij ook de door de joden gesteunde industriëlen en de communisten. Ook beweerde Hitler dat de vernedering van het Duitse keizerrijk in Versailles des te meer bewijs was van een wereldwijde joodse samenzwering om de arische natie machteloos te maken. De tienduizenden gedemobiliseerde Duitse soldaten die van het front terugkeerden, vonden hoop in Hitlers extremistische doctrine.

Bovenaan:
Door de sociale onrust ontstond er openlijke rebellie in de meeste Duitse steden in de eerste dagen van november 1918. Revolutionairen wilden de ideologie importeren waardoor Rusland sinds kort werd geregeerd, terwijl rechtse extremisten zich tegen hen verzetten. De Duitse politiek was in een neerwaartse spiraal terecht gekomen die pas in 1945 gestopt zou worden.

Linksboven:
De Britse Prime Minister David Lloyd George en andere westerse leiders bijeen in de Spiegelzaal in Versailles. Het verdrag dat zij in 1919 tekenden werd niet overeengekomen, maar opgelegd. Duitsland had echter geen keus.

Linksonder:
In het Verdrag van Versailles werd verordend dat bepaalde Duitse gebiedsdelen volledig moesten worden opgegeven, terwijl andere gebieden door de geallieerden bezet werden. Het Rijnland werd door Franse troepen bezet van 1923 tot juni 1930.

OP 12 SEPTEMBER 1919 maakte Hitler voor het eerst kennis met wat later de nazi-partij zou worden. Hij kwam er aanvankelijk niet als aanhanger, maar als spion voor het Duitse leger. Hij was een 'V-man' (informant) voor kapitein Karl Mayr die onderzoek deed naar verschillende politieke groeperingen. De eerste keer dat hij een bijeenkomst van de DAP bijwoonde, trof hij een klein groepje mensen aan in de *Sternneckerbraü* in München. Omdat de *völkische* leider Dietrich Eckart niet kwam opdagen, waren de leden van *Deutsche Arbeiterpartei* (DAP) gedwongen om te luisteren naar de toespraak van Gottfried Feder over de 'strijd tegen de renteslavernij.' Feder werd bekritiseerd door een zekere professor Baumann, die een eigen toespraak afstak over de deugden van de Beierse onafhankelijkheid. Hitler kon zich niet meer inhouden en vertelde Baumann wat hij van hem dacht, waarop de professor de zaal verliet. De partijvoorzitter Anton Drexler volgde Hitlers tirade gefascineerd en drukte hem daarna een exemplaar in de hand van zijn pamflet 'Mein politisches Erwachen.' Een week later kreeg Hitler bericht dat hij geaccepteerd was als lid nummer 555 (en niet 7 zoals hij later zou beweren) van de DAP.

POLITIEK ONTWAKEN

In feite was Hitler op bevel lid geworden van de partij. Kapitein Mayr wilde iemand binnen de partij hebben. Ondanks het lidmaatschapsnummer dat Hitler kreeg, is het onwaarschijnlijk dat de DAP dat najaar al meer dan 500 betalende leden had.

De bijeenkomsten werden gehouden in kleine achterkamertjes in cafés en werden aangekondigd met handgeschreven pamfletten. Hitler ging voltijds werken als propagandist voor de partij, maar kreeg nog tot 31 maart 1920 zijn salaris van het leger. Er waren meer dan 70 soortgelijke *völkische* groepen in Duitsland; een groot gedeelte daarvan was sinds het einde van de oorlog in München ontstaan.

DEUTSCHLAND ERWACHE

MEDIO 1922 bezocht Hitler het bedrijf van Georg Hagl, een vlaggenmaker in München. Hitler was gekomen om de plannen voor een nieuw vaandel voor de nazi-partij te bespreken. Dit moest gebaseerd worden op het model van de Romeinse legioenen. Naast het toen al prominente hakenkruis moest er ook het opschrift *'Deutschland Erwache!'* (Duitsland ontwaak) op staan.

In 1920 schreef Dietrich Eckart, een van de oprichters van de nazi-beweging en een man die van grote invloed op Hitler was in de jaren voor de putsch, het gedicht *'Deutschland Erwache.'* Het gedicht riep op tot een metafysisch ontwaken van de Duitse geest. Eckart uitte een wijd verbreid verlangen uit die tijd naar een einde aan de decadentie, naar wedergeboorte en naar de start van een nieuw tijdperk waarin de westerse humanistische traditie werd opgegeven. Hitler was vaak en graag te gast in de luxe woning van Eckart en Eckart maakte zichzelf wijs dat hij de lijn uitzette die Hitler wilde volgde. Hij zou zelf niet meer lang genoeg leven om tot de ontdekking te komen dat hij het mis had.

Nazi's hielden van spreuken en namen de strijdkreet *Deutschland Erwache* massaal over. Maar de tweede en even populaire regel van het refrein was *'Juda verrecke'* - joden verrek.

Boven:
De eerste vier vaandels met 'Deutschland Erwache' erop werden gewijd tijdens een ceremonie op de eerste Parteitag van de nazi's. Deze vond plaats op het Marsfeld in München op 28 januari 1923. Omdat de autoriteiten een oogje toeknepen, kon de bijeenkomst worden bijgewoond door 6.000 geüniformeerde mannen van de Sturm Abteilung.

Rechts:
Hitler nam de spreuk 'Deutschland Erwache!' *over voor al zijn politieke campagnes tijdens de jaren 20 en 30, hetgeen uiteindelijk leidde tot zijn uitverkiezing in 1933. Hier poseren twee SA'ers voor een van de eerste nazi-affiches waarop deze boodschap staat.*

Links:
De Deutscher Tag in Neurenberg op 1-2 september 1923. Hier vormde de NSDAP samen met de Bund Oberland en de Reichsflagge de Kampfbund, een rechtse alliantie die de macht wilde overnemen. Maar in november 1923 maakte Hitler een misrekening.
Hij overschatte de publieke steun voor een staatsgreep. Na de mislukte putsch kwam Hitler tot het besef dat hij alleen via de stembus aan de macht zou kunnen komen.

Deze groepen hingen allemaal een nazistische ideologie aan die al bestond voordat Hitler politiek actief werd. De boodschap bestond grotendeels uit antisemitische propaganda doorspekt met vreemdelingenhaat. Sommige groeperingen koesterden de herinnering aan een mythische 'gouden eeuw' van Duitsland; anderen droomden van een Duits Utopia zonder joden en 'kapitalistische uitbuiters'. Hun sociaal-darwinisme, hun geloof in eugenetica en hun vastberadenheid om de bestaande sociale en politieke elite omver te werpen, werd gedeeld door rechts-georiënteerde groepen in heel Europa. Toen Hitler nog in Oostenrijk woonde, was er een Deutsche Abeiterpartei opgericht in Trautenau. Dit was niet de enige groep die antimarxisme en antikapitalistisch socialisme combineerde met *völkische* elementen.

Tijdens de zomer van 1919 werd het straatbeeld in München bepaald door diverse antisemitische demonstraties die georganiseerd werden door de verschillende *völkische* groeperingen. Tegen deze achtergrond startte Hitler zijn carrière als openbaar spreker. Hij gaf af op de regering in Berlijn, de 'Novemberverbrecher' zoals hij ze noemde. De gevestigde orde in Duitsland en de 'verraders' die de schandelijke vrede waren overeengekomen in 1918, waren het voornaamste doel van zijn haat.

HET BELANG VAN DE MACHT

De DAP werd begin 1920 omgedoopt tot de NSDAP (National-Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei). Hitler verklaarde dat er in het partijprogramma van 25 punten geen veranderingen mogelijk waren. Dit deed hij niet om te laten zien hoe vastberaden hij was, maar om interne discussies over het beleid te voorkomen. Vanaf het begin van zijn politieke carrière zag hij in dat alleen macht ertoe deed. Beleid kwam later wel.

Binnen een jaar had Hitler de kleine partij volledig in zijn schaduw gesteld. In 1921 was Hitler de verpersoonlijking van de NSDAP. Het *Führerprinzip* dat hij aan de partij oplegde, moest wel aanvaard worden door de oorspronkelijke oprichters. Zij wisten dat ze zonder hem geen partij hadden. Toen Anton Drexler de partij wilde laten samengaan met de DSP, een *völkische* groep uit het noorden van Duitsland, trad Hitler af, uit angst dat zijn macht dan zou worden aangetast. Hij slaagde in zijn opzet: de fusie werd stopgezet en hij werd aanvaard als de onbetwiste leider. Maar Hitlers macht was zuiver tot Beieren beperkt. De NSDAP had buiten het voormalige koninkrijk nog maar weinig invloed.

Het belang van Hitlers mislukte machtsgreep in 1923 zou later zo sterk worden aangedikt door de nazi's dat zijn rol bij deze gebeurtenissen nog altijd sterk wordt overschat. Hitler speelde absoluut geen belangrijke rol tijdens de ontwikkelingen die later tot de Hitler-Ludendorff-Putsch leidden. Veel inwoners van Beieren waren het nog altijd eens met de ideeën van professor Baumann dat Beieren weer een onafhankelijke staat moest worden. Het was amper 50 jaar geleden dat Beieren akkoord was gegaan met opname in het Duitse rijk. De anti-Pruisische gevoelens werden steeds sterker na 1918. Hitlers kritiek op de 'Novemberverbrecher' werd door de bevolking van Beieren gezien als een van de vele vormen van verzet tegen Berlijn.

NOVEMBERVERBRECHER

De gevestigde politieke orde in Beieren had op dat moment meer oog voor de communistische dreiging. De *Räterepublik* van 1919 was maar van korte duur, maar de angst voor een nieuwe rode machtsovername was zo groot dat er een burgermilitie werd opgericht. Deze *Einwohnerwehr* kon 400.000 mannen op de been brengen. Daarnaast bestond er een aantal paramilitaire groeperingen die terroristische aanvallen uitvoerden op linkse leiders in heel Duitsland. Tussen 1919 en 1922 voerden rechtse extremisten meer dan 350 moordaanslagen uit. Minister-president Ritter von Kahr leidde een gewelddadige contrarevolutionaire regering in München en weigerde tot begin 1921 gehoor te geven aan de eisen van Berlijn dat de burgermilitie moest worden ontbonden. Toen Von Kahr eindelijk toegaf, zag zijn regime erop toe dat de militie niet helemaal verdween, maar uiteenviel in diverse nieuwe vrijwilligersorganisaties. De

Openbaar vertoon

GEDURENDE EEN PAAR MAANDEN van november 1918 tot april 1919 was München in een soort van burgeroorlog verwikkeld. De gebeurtenissen mondden uit in straatgevechten van 20.000 arbeiders en soldaten, onder het bevel van de 23-jarige revolutionair Rudolf Eglhofer, tegen Pruisische troepen en troepen van Württemberg aangevuld door *Freikorps*-eenheden. De uitkomst stond bij voorbaat al vast: het einde van de Rode Republiek.

Het volk zou zich deze periode herinneren als het 'gruwelbewind' waarbij Duitse burgers werden onderworpen door buitenlanders die in dienst waren van het Russische communisme. Dit was verre van de waarheid, maar in een streng conservatief gebied zoals het zuiden van Duitsland waar men geen democratische traditie had, leidde dit ertoe dat de bevolking steeds rechtser werd.

In München vond Hitler een gewillig publiek dat zich gemakkelijk liet bespelen door iemand die wist hoe hij hun angsten kon uitbuiten. Hij eiste wraak op de 'Novemberverbrecher'; "De Duitse wedergeboorte is naar buiten toe alleen mogelijk als de criminelen op hun verantwoording gewezen worden en hun terechte lot moeten ondergaan."

Hij sprak vooral de gedemoraliseerde voormalige frontsoldaten aan, die maar wat graag hun oude uniform voor een nieuw tenue wilden inwisselen.

Beierse *Reichswehr* werkte hieraan mee door wapens en opleiding te verstrekken aan de paramilitairen ter voorbereiding op de dag dat de communisten een nieuwe revolutie zouden starten. Onder deze paramilitaire eenheden bevond zich ook de SA, die toen nog slechts een paar honderd man telde en officieel de 'sportafdeling' van de NSDAP was.

In augustus 1921 werd Matthias Erzberger, de rijksminister van financiën, vermoord, maar Von Kahr weigerde te aanvaarden dat de nationale noodtoestand werd afgeroepen door rijkspresident Ebert. De inflatie liep snel op. Hitler en andere *völkische* leiders zweepten de menigtes op tijdens de veelvuldige politieke bijeenkomsten. Hitlers mannen mishandelden iedereen die het niet met hen eens was. Op een gegeven moment konden zelfs de autoriteiten in München dit niet meer ongestraft voorbij laten gaan en werd Hitler een maand gevangen gezet. In die tijd zag hij zichzelf nog als iemand die de weg voorbereidde voor een grote leider die Duitsland van de ondergang zou redden. Als hij toen al iemand in gedachten had voor die rol, dan was dat waarschijnlijk generaal Ludendorff, die Duitsland van 1916 tot 1918 in feite als een dictator geregeerd had. Het zou nog even duren voordat Hitler besefte dat hij zelf die leider was waarop het volk wachtte.

De inflatie kwam Hitler vanuit politiek oogpunt gunstig uit, maar de groei van de nazi-partij werd er door in gevaar gebracht. De organisatie was nog altijd sterk afhankelijk van de contributies van de leden en de entreegelden bij politieke bijeenkomsten. De propaganda was grotendeels zelfbedruipend, met uitzondering van het partijblad, de *Völkischer Beobachter*, dat echter grote donaties kreeg van buitenlandse rechtse groeperingen. Rechtsgezinden in de rest van Europa wilden een sterk Duitsland als bolwerk tegen het bolsjewisme en daarom werden er fondsen verstrekt vanuit Frankrijk, Tsjecho-Slowakije en Zwitserland.

BEZETTING VAN HET RUHRGEBIED

Toen in 1922 het gerucht steeds sterker werd dat Hitler een staatsgreep wilde plegen, steeg het ledenaantal van de nazi-partij snel. In januari 1923 bezetten de Fransen het Ruhrgebied om de regering in Berlijn te dwingen de herstelbetalingen na te komen die hen waren opgelegd door het 'dictaat' van Versailles. Door deze aanslag op de Duitse waardigheid verdween de onderlinge verdeeldheid tijdelijk; gedurende een korte periode deed de eenheid van 1914 zich weer gelden. Hitler verraste zijn naaste volgelingen door zich af te zetten tegen de oproep van de regering om passief verzet te bieden en hij dreigde elk partijlid dat hieraan gehoor gaf uit de partij te zetten. Hij liet zich niet afleiden van zijn aanvallen op het regime in Berlijn; de 'echte vijand' waren volgens hem niet de Fransen, maar de 'Novemberverbrecher.' Totdat het marxisme, de democratie en de joden vernietigd waren, zouden deze interne 'vijanden' Duitsland blijven

verlammen. Het was een gedurfde strategie, maar hij werkte wel.

EEUWIGE ONRUSTSTOKER

De SA bleef maar groeien. De leden werden getraind door de *Reichswehr* en stelden, zoals de meeste paramilitaire bewegingen, in ruil daarvoor hun wapens ter beschikking aan het leger ter voorbereiding op een oorlog met Frankrijk. Het leger steunde op zijn beurt de NSDAP weer tegen de politici die in januari 1923 probeerden de bijeenkomsten van Hitler te verbieden. Dat het leger aan de touwtjes trok werd vier maanden later duidelijk toen Hitler een grote parade aankondigde op 1 mei, de Dag van de Arbeid, om een bijeenkomst van sociaal-democraten te verstoren. Op het laatste moment weigerde het leger de wapens terug te geven aan de SA en moest een woedende Hitler zich tevreden stellen met een kleine bijeenkomst buiten de stad.

Ook tijdens de zomer van 1923 bleef Hitler zich afzetten tegen het regime in Berlijn. Uiteindelijk dreef hij daarmee zichzelf in een hoek. Alleen maar onrust stoken zonder daadwerkelijk tot daden over te gaan was niet aanvaardbaar. Zijn volgelingen wilden revolutie. Het ontbrak de Beierse regering aan de wil hen tegen te houden; het leger speelde zijn eigen spelletje. Op 1 september 1923 kwamen er meer dan 100.000 nationalisten van diverse politieke partijen bijeen in Neurenberg om de Duitse overwinning op Frankrijk tijdens de Slag bij Sedan in 1870 te herdenken. Deze overwinning had de weg bereid voor de opbouw van het Duitse keizerrijk. Hitler stond op hetzelfde podium als generaal Ludendorff, prins Ludwig Ferdinand van Beieren en de leider van de overkoepelende organisatie van 'patriottistische verenigingen', *Oberstleutnant* Kriebel. De regering in Berlijn had zojuist toegegeven aan de Franse eisen en had het verzet tegen de herstelbetalingen opgegeven. De inflatie was volledig uit de hand gelopen. In 1914 was een dollar nog 4,2 mark waard; in januari 1923 kon je er al 17.792 mark voor kopen; in augustus 4,6 miljoen en een maand later 98 miljoen. In november kreeg je voor één dollar maar liefst 4.200.000 miljoen mark! Alle spaargelden waren waardeloos geworden. Door wilde stakingen wisten werknemers bijna wekelijks loonsverhogingen af te dwingen, totdat de bedrijven uiteindelijk op de fles gingen. De acties van communisten werden steeds feller en mondden uit in pogingen tot machtsovername in een aantal staten en een veldslag op straat in Hamburg.

Op 26 september liet Gustav Ritter von Kahr zichzelf benoemen tot staatscommissaris van Beieren met vrijwel onbeperkte bevoegdheden. Terwijl Berlijn het leger allerlei nieuwe volmachten gaf in geval ze in Beieren moesten ingrijpen, verbood Von Kahr de bijeenkomsten die Hitler gepland had. De nazi-leiders waren bang dat de benoeming van de krachtige Von Kahr voldoende tegemoetkoming zou zijn aan de roep van de rechtsgezinde bevolking om 'actie' , waardoor hij het gras zou wegmaaien voor Hitlers voeten. Von Kahr smeedde samen met het hoofd van politie, Seisser, en generaal Hermann von Lossow plannen om samen met de *Kampfbund* (een bondgenootschap van paramilitaire groeperingen) op te trekken naar Berlijn. Ze gingen ervan uit dat de *Reichswehr* lijdzaam zou toekijken terwijl het parlement werd afgezet. Voor Hitler en de nazi-partij was hierbij geen rol weggelegd.

Een aantal leden van de *Kampfbund* steunde Kahr, maar andere groepen wilden niets met hem te maken hebben. Sommigen wilden een lokale oplossing zoeken en prins Rupprecht weer aan de macht brengen als koning van Beieren. Intussen was Hitler zich ervan bewust dat zijn aanhang verminderde. De leider van de SA in München wees hem erop dat het tijd was dat hij in actie kwam om te voorkomen dat ook de SA'ers zich van hem zouden afkeren.

Generaal von Lossow had een gesprek met de bevelvoerder van de *Reichswehr*, generaal Von Seekt, maar kon hem er niet toe overhalen zich bij hem aan te sluiten voor een staatsgreep. Nu het waarschijnlijk was dat het leger zich zou verzetten, was het onmogelijk de mars van Mussolini op Rome na te volgen, zoals de *Kampfbund* eigenlijk had gewild.

Boven:
De NSDAP werd op 24 februari 1920 opgericht. Het eerste hoofdkwartier was gevestigd in een vertrek in een bierhal in München, de Sternecterbräu. De nazi-partij was indertijd slechts een van de vele uiterst rechtse völkische bewegingen - maar geen van de andere partijen had Adolf Hitler als woordvoerder.

NU OF NOOIT

Na de mislukte staatsgreep van Hitler verklaarde Von Lossow dat hij Hitler gezegd had dat hij een paar weken moest wachten terwijl hij overlegde met andere bevelvoerders van de *Reichswehr*. Maar voor Hitler was geen uitstel meer mogelijk. Hij besloot Von Kahr op 7 november naar de *Bürgerbräukeller* te lokken om van daaruit een opstand te starten. Deze was echter zeer slecht voorbereid en in de namiddag van 8 november, nadat zijn aanhangers door de politie met vuurwapens uit elkaar waren gedreven, leek Hitlers politieke carrière voorbij. Het aantal leden van de nazi-partij werd snel minder toen de grote leider in de gevangenis zat. Niemand had echter kunnen verwachten dat Hitlers lot zich zo sterk ten gunste van de Führer zou keren na zijn vrijlating uit de gevangenis.

SACHSENHAUSEN

Sachsenhausen bevond zich op 25 kilometer ten noorden van Berlijn. Het was een van de drie hoofdkampen in het vooroorlogse Duitse strafsysteem, samen met Dachau en Buchenwald.

Links:
Het eerste kamp in het gebied - en een van de eerste kampen die door de nazi's werden opgericht - was gevestigd in een in onbruik geraakte brouwerij in Oranienburg bij Berlijn. In tegenstelling tot zijn tijdgenoot Dachau stond dit kamp aanvankelijk onder de SA, totdat de SS in 1934 het bestuur overnam.

Grote foto:
Het kamp Sachsenhausen werd in dezelfde regio gevestigd, circa een jaar nadat Oranienburg in 1935 gesloten werd. Het nieuwe kamp was veel groter dan zijn voorganger. De gevangenen werden in eerste instantie als dwangarbeiders ingezet in een steenfabriek aan het Oder-Havelkanaal.

De eerste gevangenen kwamen in maart 1933 in Oranienburg aan. Dit waren nog vooral links georiënteerde tegenstanders van het nazi-regime. Vanaf het begin had dit kamp een slechte reputatie vanwege de brute behandeling van de gevangenen.

DE EERSTE BARAKKEN in Sachsenhausen werden in het najaar van 1936 gebouwd door 50 gevangenen afkomstig van het kamp Esterwegen bij de Nederlandse grens. Het nieuwe kampterrein had de vorm van een driehoek, waarbij de barakken in een waaiervorm om het appèlterrein lagen. De barakken waren omsloten door een muur van 2,5 meter hoog, plus een hek dat onder stroom stond en acht uitkijktorens met zoeklichten en mitrailleurs. De barakken waren van hout, terwijl de kantoren en administratiegebouwen van baksteen gebouwd werden. In 1938 werd het 'T-gebouw' toegevoegd. Daarin zat het inspectoraat voor de concentratie-kampen onder leiding van Eicke.

Omdat Sachsenhausen zo dicht bij Berlijn lag, was het een nuttige plek voor de Gestapo. Zij stuurden hier de gevangenen naartoe die ze ondervraagd hadden in hun hoofdkwartier aan de Prinz-Albrechtstrasse. Het kamp was eigenlijk bedoeld voor 8.000 tot 10.000 gevangenen, maar op het hoogtepunt in 1944 zaten hier meer dan 40.000 mensen gevangen. Tijdens het bestaan van het kamp kwamen er in totaal 200.000 gevangenen uit 40 landen in het kamp aan. Daarvan kwamen er circa 40.000 om het leven.

POLITIEKE GEVANGENEN

De eerste gevangenen in Oranienburg waren politieke vijanden die Hitler liet arresteren nadat hij aan de macht kwam. Dit waren onder andere communisten, socialisten en journalisten. Aanvankelijk was de bevolking van Sachsenhausen op dezelfde wijze samengesteld, maar na verloop van tijd kwamen hier ook joden, Roma-zigeuners, 'asocialen,' criminelen, jehovahgetuigen en homoseksuelen te zitten. Na de Kristallnacht in november 1938 werden er 1800 joden naar Sachsenhausen gestuurd, waarvan er 450 vrijwel onmiddellijk vermoord werden.

Met het uitbreken van de oorlog kwamen er ook andere gevangenen in het kamp, zoals soldaten die oneervol waren ontslagen uit de Wehrmacht, gestrafte SS-leden, Russische krijgsgevangenen en gevangen genomen verzetsstrijders. In 1940 werden er 26.000 gevangenen, vooral uit Polen, in het kamp afgeleverd. Zij werden daarna overgebracht naar werkkampen verspreid over het Duitse rijk.

In Sachsenhausen zaten belangrijke kopstukken gevangen zoals de voormalige Oostenrijkse rijkskanselier Kurt Schuschnigg en de grootindustrieel Fritz Thyssen. Ook pastor Martin Niemöller, de onderzeeërheld uit de Eerste Wereldoorlog, drager van de *Pour le Mérite* en leider van de anti-nazistische Lutherse Bekennende Kirche, zat op bevel van Hitler vast in dit kamp. Carl von Ossietzky, de schrijver en pacifist die gevangen was gezet vanwege zijn kritiek op de strijdkrachten onder de Weimarrepubliek, zat in Sachsenhausen. Tijdens zijn verblijf daar kreeg hij in 1935 de Nobelprijs voor de vrede, maar de nazi's verboden hem die in ontvangst te nemen. Hij stierf op 3 mei 1938 aan TBC die hij in het kamp had opgelopen.

ORANIENBURG

Hieronder: Na het eerste transport van 40 zogenaamde 'marxisten' naar Oranienburg volgden er snel veel meer. Binnen zes maanden was de bevolking in het kamp tot bijna duizend mensen gegroeid, het maximum dat men gevangen kon houden in de oude brouwerij.

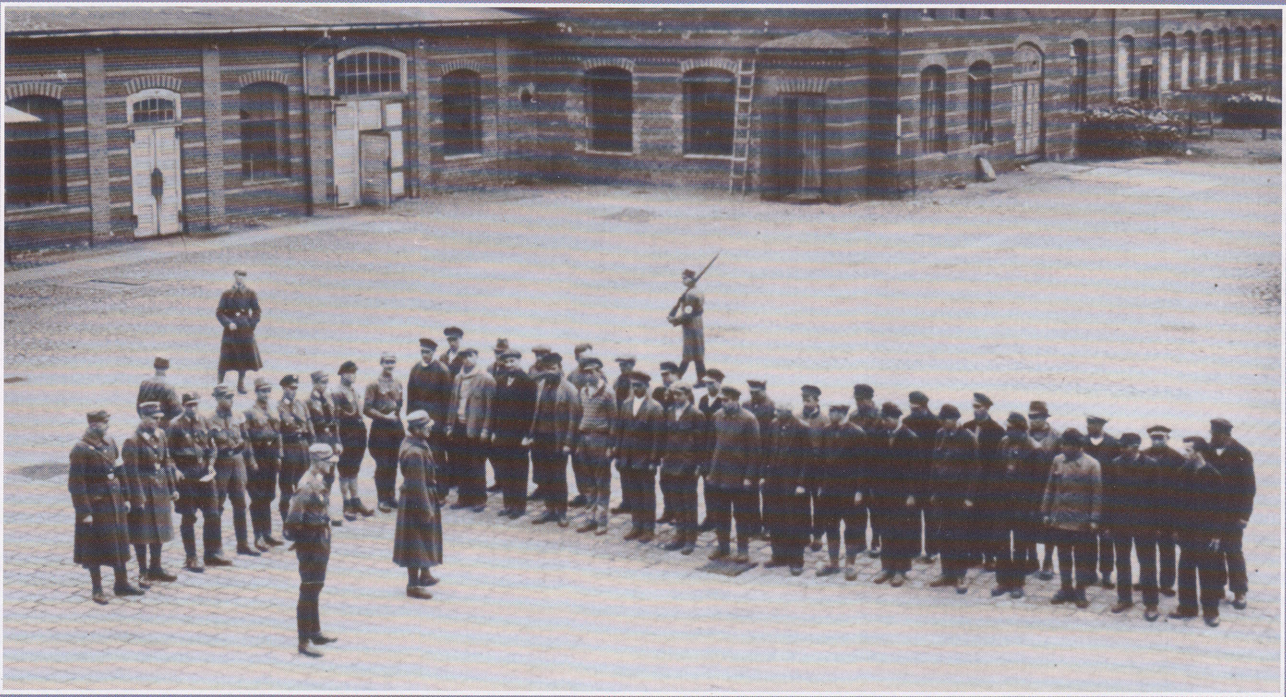

PROMINENTE GEVANGENEN

Kardinaal en bischop Clemens August Graf von Galen, 'de leeuw van Münster,' zat in het kamp na de bomaanslag op Hitler in 1944. Vasili, de zoon van Stalin, was in 1941 aan het Oostfront gevangen genomen en zat in Sachsenhausen. Uit wanhoop over zijn gevangenschap pleegde hij echter zelfmoord.

Ook een aantal hoge nazi's kwam in het kamp terecht. Martin Luther, beleidsadviseur voor Von Ribbentrop en later voor het ministerie van buitenlandse zaken, was een gewelddadige antisemiet die voor het ministerie van buitenlandse zaken optrad als contactpersoon met de SS. Na een mislukte poging om Von Ribbentrop af te zetten, die volgens hem krankzinnig was, werd Luther naar het concentratiekamp Sachsenhausen gestuurd. Hij kweekte hier geneeskrachtige kruiden en probeerde tot tweemaal toe zelfmoord te plegen. Hij werd bevrijd door de Russen aan het eind van de oorlog, maar stierf in mei 1945. Een andere nazi die in Sachsenhausen gevangen zat, was prins Philip von Hesse. Hij was getrouwd met prinses Mafalda, de dochter van koning Victor Emmanuel van Italië.

Captain S. Payne-Best was een van de twee Britse Secret Service-agenten die door de SD uit Venlo werden ontvoerd op 8 november 1939. Payne-Best werd in Sachsenhausen opgesloten, maar overleefde de oorlog. Hij wist achteraf het karakter en de zwaktes van de achtereenvolgende kampcommandanten treffend te beschrijven.

SLAVENARBEID

De gevangenen van Sachsenhausen werden gebruikt als slavenarbeiders voor lokale bedrijven. Het kamp was de spil in een netwerk van 61 satellietkampen die vaak waren gekoppeld aan grote fabrieken, zoals de fabriek van Heinkel in Germendorf waar 7.000 gevangenen werkten, de steenfabriek in Oranienburg aan het Oder-Havelkanaal waar 2.000 gevangenen werkten en de *Deutsche Maschinenfabrik* AG (DEMAG) die tanks maakte in Falkensee. Later werd er een fabriek voor de productie van granaten opgezet op de locatie van de steenfabriek.

Achthonderd kampgevangenen werden tewerkgesteld in een kleding- en schoeiselfabriek. Vooral de afdeling waar schoeisel voor de Wehrmacht getest werd, was berucht. Het *Schuhläufer-Kommando* oftewel het 'schoenenloopcommando' testte de duurzaamheid van de legerkistjes namelijk met uitputtende langeafstandsmarsen. Er werkten 500 gevangenen voor het centrale materieeldepot van de SS, terwijl er nog eens 2.460 werden ingezet in het verbindings- en transportdepot van de SS.

Sachsenhausen werd door Alfred Naujocks van de SD gekozen als de veilige locatie voor 'Operation Bernhard', de operatie waarbij Britse ponden en Amerikaanse dollars en allerlei documenten werden vervalst. Hiervoor werd gebruikgemaakt van ervaren graveurs en drukkers die door de nazi's gearresteerd waren. Hun werk was van zulke hoge kwaliteit dat 12 van hen onderscheidden werden vanwege hun oorlogsverdiensten.

Sachsenhausen was ook een

SACHSENHAUSEN slokte het oude kamp Oranienburg op. Dit was een van de 'wilde' kampen die in 1933 werden opgezet door de SA.
Het was gebruikt voor de huisvesting van de *Schutzhaft*-gevangenen die in 'beschermende hechtenis' werden genomen na de Rijksdagbrand.
De gevangenen werden ingezet voor graafwerk, wegenbouw- en bosbouwprojecten in de buurt van het kamp.

Oranienburg werd berucht vanwege de wrede praktijken in het kamp. Omdat Oranienburg bovendien slechts een beperkte capaciteit had, besloot Hermann Goering, de zittende minister van binnenlandse zaken voor Pruisen, dat het kamp geleidelijk aan gesloten moest worden. In juni 1934 werden de SA'ers die als kampwachten hadden gefungeerd, vervangen door SS'ers.

Voor de gevangenen maakte het niet uit: de mishandelingen met dodelijke afloop bleven gewoon doorgaan. Het kamp werd in maart 1935 gesloten. *SS-Obersturmbannführer* Dr. Konrad Morgen, een SS-rechter die door Himmler belast was met het onderzoek naar wanpraktijken in de concentratiekampen, stelde later nog een proces in tegen de laatste commandant van Oranienburg, Hans Loritz, op verdenking van moord uit willekeur.

Boven: Omdat Oranienburg zich vlakbij Berlijn bevond, waren de eerste gevangenen grotendeels afkomstig uit de hoofdstad. Dit waren onder andere oppositieleiders en journalisten. Toen Goering in 1934 het besluit nam het kamp in te krimpen, werd Oranienburg gedegradeerd tot een reservekamp.

belangrijk centrum voor medische experimenten. In 1941 werden Russische gevangenen gebruikt voor proeven met een nieuwe *Gaswagen* of *S(pezial)-Wagen*. Deze 'Gaswagen' moest als mobiele executieruimte worden ingezet in het Oosten.

WONDVUUR

Ook werden er gevangenen opzettelijk verwond, zodat men een wondvuur-infectie kon kweken om zo nieuwe ontsmettingsmiddelen te testen. In de zomer van 1944 stierven vier op de acht gevangenen aan experimenten van onbekende aard. In september 1944 werden er proeven gedaan met giftige munitie. Er werd op de gevangenen geschoten om te kijken hoe lang het duurde voordat de kogels hun werk deden. Ook werd op levende gevangenen getest hoe dodelijk bepaalde handgranaten waren. Verder werden er in Sachsenhausen ook tests uitgevoerd om aan te tonen dat Roma-bloed inferieur was aan dat van ariërs.

In augustus 1941 bouwde de SS het 'Z-Station,' een gebouw van 30 bij 18 meter. Deze ruimte leek op een

Boven: Het aantal gevangenen in Oranienburg nam snel af. In november 1933 werden er circa driehonderd overgebracht naar andere kampen in Pruisen en met Kerst kregen de gevangenen tijdens het appèl te horen dat eenzelfde aantal mensen amnestie zou krijgen.

Boven: In het begin werd er in Sachsenhausen nog iets aan 'heropvoeding' gedaan. Op het bord staat "Er is één weg naar de vrijheid."De "mijlstenen" die worden opgesomd zijn: gehoorzaamheid, vlijt, eerlijkheid, orde, zuiverheid, nuchterheid, waarheid, zelfopoffering en liefde voor het vaderland.

kamer voor medisch onderzoek, maar was in feite een executieruimte. De gevangene moest gaan zitten. Daarna schoot een beul, die verborgen zat in een ruimte achter de stoel, het slachtoffer met een pistool door de nek.

In de maanden daarna werden er tussen de 11.000 en 18.000 Russische gevangenen - die niet geregistreerd stonden bij het kamp - op deze manier geëxecuteerd. Zij werden gedood in navolging van de door Hitler afgekondigde *Kommissar Erlass* waarin stond dat politieke functionarissen die bij het Rode Leger actief waren, "denkbeelden hebben die volledig tegengesteld zijn aan die van het nationaal-socialisme. Daarom moeten deze volkscommissarissen worden geëlimineerd."

Dezelfde 'medische faciliteit' werd ook gebruikt om gevangenen te elimineren die voor een *Sonderbehandlung* of 'speciale behandeling' waren gestuurd door de RSHA. Men denkt dat de verzetsstrijder Hans von Dohnányi, de schoonbroer van Dietrich Bonhoeffer en een van de sleutelfiguren bij de samenzwering tegen Hitler in juli 1944, uiteindelijk in april 1945 op deze manier om het leven is gekomen.

KAMPCREMATORIUM

Aanvankelijk werden de lijken naar Berlijn gestuurd voor verbranding, maar na enige tijd werd er een crematorium gebouwd waarin men de lijken verbrandde van de gevangenen die geëxecuteerd waren door ophanging, een dodelijke injectie of een pistool- of geweerschot. Ook stierven er veel gevangenen door de overbevolking, het barre klimaat, het slechte eten, het zware werk en de mishandelingen.

In de dossiers van het kamp staat vermeld dat er tussen maart 1941 en november 1942 1.000 mannen vastgesnoerd op een blok met de zweep werden afgeranseld en 600 met hun armen aan een paal vastgeketend. Ook werden er collectieve straffen gegeven, zoals op een dag in oktober 1940 toen 12.000 gevangen van 5 uur 's ochtends tot 11 uur 's avonds zonder voedsel of water in het gelid moesten staan. Toen dezelfde straf in januari 1941 werd herhaald, stierven meer dan 400 gevangenen aan de kou.

GASKAMER

In 1943 werd er in het kamp een gaskamer gebouwd. Deze werd alleen op speciaal bevel gebruikt, zoals in februari 1945 toen de wachten duizenden gevangenen executeerden, terwijl het Russische leger onderweg was naar Berlijn.

In maart 1945 wist graaf Bernadotte uit Zweden de Denen en Noren uit het kamp vrij te krijgen. Veel van de andere gevangenen waren met treinwagons of te voet op een dodenmars naar het westen gestuurd. Ze werden overgebracht naar kampen als Bergen Belsen, Dachau en Mauthausen die daardoor nog overvoller raakten. Op bevel van Himmler doodden de SS-kampwachten iedereen die het tempo niet kon bijbenen. De laatste gevangenen uit Sachsenhausen werden uiteindelijk op 3 mei 1945 door de Britten bevrijd bij Schwerin.

BEVRIJDING

Het kamp werd op 22/23 april 1945 ingenomen door soldaten van het Poolse en Russische 47e Leger. Zo'n 3.000 gevangenen - waarvan de meesten te zwak waren om te kunnen marcheren - werden bevrijd.

De nazi-kampcommandanten waren Hermann Baranowski die in 1939 stierf, Hans Loritz die in 1946 zelfmoord pleegde in het interneringskamp Neumünster, Walter Eisfeld die in 1940 stierf, en Anton Kaindl die tot levenslang werd veroordeeld door een Russisch militair tribunaal. Hij stierf in de USSR. Loritz werd uit het kamp overgeplaatst en op bevel van Himmler in Noorwegen tewerk gesteld. Hij was schuldig bevonden aan corruptie: hij had namelijk gevangenen een jacht laten bouwen voor zijn eigen gebruik. Na zijn vertrek verbeterden de voedselvoorziening en de levensomstandigheden volgens Payne Best een beetje.

NAOORLOGSE GEVANGENEN

Na de oorlog werd Sachsenhausen niet onmiddellijk gesloten. Als Speciaal Kamp No. 7 werd het door de Russische bezetters in Oost-Duitsland nog van 1945 tot 1950 gebruikt. Het was het grootste van de elf kampen die in de Russische Zone actief bleven.

Aanvankelijk waren de gevangenen voormalige nazi-functionarissen of leden van de nazi-verzetsbeweging *Werwolf*, maar in 1950 waren veel gevangenen politieke vijanden van de USSR. Het kamp werd niet meer voor massaexecuties gebruikt, maar de zware omstandigheden bleven bestaan - van de 50.000 tot 60.000 gevangenen die hier gevangen zaten, stierven er minstens 13.000.

Vooroorlogse concentratiekampen

NAZI-BUIT

Links:
Waar Goering kunst verzamelde voor zijn eigen gewin, wilde Hitler een collectie aanleggen voor het nageslacht. Hij wilde het grootste museum ter wereld laten bouwen in Linz. De geroofde schatten uit Europa moesten de basis vormen voor deze collectie.

Een manier waarop de nazi's lieten zien dat ze het voor het zeggen hadden in Europa, was door het erfgoed van de bezette gebieden te roven.

Rechts:
Het lot van de kunstwerken die door de nazi's in beslag werden genomen, was ongewis. Soms werden ze vernietigd als 'ontaarde kunst'. Andere werken, zoals dit schilderij van Pieter Breughel, werden in 1945 door de geallieerden teruggevonden. Na de oorlog zijn veel van deze werken in kunstcollecties overal ter wereld opgedoken.

OP 7 APRIL 1945 vonden Amerikaanse soldaten de 'nazi-schat' in de Kaiseroda-zoutmijn in het Duitse dorpje Merkers vlakbij Eisenach in Thüringen. Dit was het grootste gedeelte van de goudreserves van de Duitse Reichsbank, plus grote hoeveelheden Duits en buitenlands geld en honderden kunstwerken die geroofd waren uit de bezette landen van Europa. Deze schat was hier op bevel van de president van de Reichsbank, Dr. Walther Funk, naartoe gebracht na zware schade aan de bank tijdens een bombardement op Berlijn door de USAAF op 3 februari 1945. Bij die aanval werd ook het *Volksgericht* in Berlijn vernield en kwam de rechter Roland Freisler om het leven.

De geheimen van de mijn werden bij toeval ontdekt. Het begon toen twee MP's van het US 357th Infantry Regiment, 90th Division, twee ontheemde Fransen een lift gaven. De Fransen vertelden dat er in die mijn goud lag. Hun verhaal werd bevestigd door een voormalige krijgsgevangene, een Britse sergeant van de 51st Highland Division, die in de mijn had meegewerkt aan het lossen van het goud.

DE BEGRAVEN SCHAT

De mijn werd onmiddellijk ingenomen door het 712th Tank Battalion en het 357th Infantry Regiment, die Merkers op 4 april hadden ingenomen. Op 7 april ging een team van de 90th Division de mijn binnen. Op ongeveer 1,5 km onder de grond ontdekten ze een grote grot achter een in allerijl gebouwde muur. De vloer van de grot lag tot op kniehoogte vol met meer dan 7.000 genummerde zakken die netjes in rijen lagen. De Amerikanen telden in totaal 20 rijen, soms van twee of drie zakken hoog, die helemaal tot aan het eind van de grot reikten.

De zakken, die elk tussen de 20 en 35 kg wogen, waren gevuld met gouden munten en goudstaven. Alles bij elkaar waren er meer dan 8.527 goudstaven met een totaalgewicht van meer dan 100 ton en een geschatte waarde van meer dan $112.000.000. Later werd de waarde van de munten officieel bepaald op meer dan $126.000.000 - waaronder een miljoen Zwitserse franken, een miljard Franse franken en 711 zakken Amerikaanse gouden 20-dollarstukken met een waarde van $25.000 per zak. De goudstaven en munten wogen samen 250 ton.

GESTOLEN SCHAT

Tegen een muur waren balen papiergeld opgestapeld; achterin de grot lagen koffers, kratten en kisten vol goud en zilver dat uit particuliere huizen en instellingen in heel Europa was geroofd. Alles was met hamers plat geslagen om ruimte te sparen, totdat het goud en zilver kon worden omgesmolten tot staven en broodjes. Ook waren er zakken vol gouden tanden en vullingen, zilveren sigarettenkokers, horloges, trouwringen en zelfs brillen die geroofd waren van de slachtoffers van de vernietigingskampen.

De Amerikanen schatten de vondst in eerste instantie op circa $315.000.000. Uit een meer systematische telling bleek dit later 'slechts' $238.490.000 te zijn, wat neer zou komen op een huidige waarde van meer dan twee miljard dollar.

Deze goudreserves waren niet de enige schatten die de Amerikanen

Boven:
Goering was de grote instigator achter de Kunstraub en de meest fervente verzamelaar van Europese kunstschatten. Zoals de meeste hogere nazi's maakte hij misbruik van zijn gezagspositie om zichzelf te verrijken.

Hieronder:
Goering werd alleen tegengehouden door de Führer, die de eerste keus had voor zijn museum in Linz. Toch wist de Reichsmarschall een enorme collectie bijeen te brengen in zijn huizen in Veldenstein en Karinhall. Dit laatste landgoed had onder andere 52 schilderijen uit de Cranach-school.

Hierboven:
De buit moest worden gecatalogiseerd en waar mogelijk aan de rechtmatige eigenaren worden teruggegeven. De condities waren vaak verre van ideaal. Zo gingen er in Heimboldsheim bij een brand duizenden onvervangbare boeken verloren.

Links:
De nazi's verborgen hun buit in mijnen, tunnels, kloosters en grotten in het hele rijk. De geallieerden ontdekten honderden van deze bewaarplaatsen en miljoenen kunstvoorwerpen.

vonden. Een enorm aantal schilderijen en andere kunstwerken lag in een van de tunnels opgeslagen. Soms waren ze in papier of zakken verpakt, maar veel ervan lag gewoon op elkaar gestapeld. De schilderijen waren bij elkaar gebracht uit vijftien Duitse musea en omvatten werken van Rembrandt, Titiaan, Van Dyck, Raphael, Dürer en Renoir.

ONBETAALBARE KUNST

De totale collectie was van onschatbare waarde, maar het meest waardevolle stuk was een klein beeldje van 3.000 jaar oud van de Egyptische koningin Nefertiti. In andere mijnen in de buurt van Merkers werden o.a. 400 ton aan dossiers van het rijkspatentbureau aangetroffen, de dossiers van het opperbevel van de Wehrmacht, twee miljoen boeken uit Berlijnse bibliotheken en de Goethe-collectie van Weimar.

Op 12 april bezocht generaal Dwight D. Eisenhower de mijn samen met generaal Omar Bradley en George S. Patton. Niet al te lang daarna werd de inhoud van de mijn onder een zwaar escorte naar Frankfurt overgebracht waar alles veilig werd opgeslagen.

De mijn bij Merkers bevatte niet de totale reserve van de Reichsbank. In de chaos aan het einde van de oorlog hebben Russische, Duitse en Amerikaanse militairen waarschijnlijk in totaal $432.985.013 (bijna vier *miljard* dollar tegen de waarde in 2000) van banken en uit geheime bewaarplaatsen ontvreemd.

OVERWINNINGSBONUS

Hoewel de meeste reserves van het Duitse rijk in veiligheid waren gebracht, waren er nog altijd voldoende goud en effecten in Berlijn aanwezig om het Rode Leger de kans te geven zich ook nog wat toe te eigenen. In mei 1945 werden er zo'n 90 goudstaven en 4.580.878 gouden munten meegenomen uit de Reichsbank. Op 15 mei nam majoor Feodor Novokov van de inlichtingendienst van het Rode Leger obligaties van de Westphalia-bank mee uit de Reichsbank. De waarde daarvan was op dat moment $400.000.000.

Voordat het Derde Rijk definitief ineenstortte werden de laatste voorraden goud en buitenlandse valuta vanuit Berlijn verhuisd. Met twee speciale treinen werd deze schat naar verstopplaatsen in de bergen aan de Oostenrijkse grens gebracht. Er zijn verschillende ideeën over hoe deze schat was samengesteld, maar volgens opgave bestond de lading uit 364 zakken goud met 2 goudstaven elk; vier kratten ongemunt goud; 25 kratten die elk vier goudstaven bevatten; twee zakken gouden munten; zes kisten met Deense munten; 11 kratten die waarschijnlijk gevuld waren met goud; 20 luchtdichte kratten met goud en 89 zakken met buitenlands geld uit Europa, het Midden-Oosten en de VS.

VERSTOPPLAATSEN IN DE BERGEN

Oberst Franz Pfeiffer, de commandant van het opleidingscentrum voor berginfanterie in het Mittenwald, kreeg opdracht officieren te selecteren die het goud en de munten op afgelegen locaties moesten begraven. In de chaos van de laatste maanden van de oorlog wilden functionarissen van de Reichsbank en de partij verzekeren dat deze goud- en geldvoorraden niet hetzelfde lot ondergingen als de schat bij Merkers.

Ze slaagden echter niet in hun opzet. In juni 1945 hielp sergeant Singleton van de US Army , samen met voormalige *Gebirgsjäger-*

ROOF-brigades

Het plunderen van de onderworpen natie komt in alle tijden voor. Maar het was nog nooit op zulke grote schaal uitgevoerd als tijdens het nazi-bewind. De omvang van de plundering die uit naam van Duitsland werd uitgevoerd was onvoorstelbaar.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakte het Duitse leger gebruik van speciale brigades die schilderijen, beelden en andere kunstwerken uit de veroverde landen moesten roven. Door hun afkeer van niet-Duitse cultuuruitingen vernielden de Duitsers veel van de kunst die ze roofden en die niet aan de esthetische waarden van de nationaal-socialisten voldeed.

In de begindagen werden er vooral joodse collecties 'veiliggesteld', maar later werd het plunderen ook uitgebreid tot 'vijanden van het Reich'. Aan het eind van de oorlog werden zelfs openbare musea leeggeroofd. Volgens een onvolledige opgave van 15 juli 1944 waren er circa 22.000 kunstvoorwerpen buitgemaakt, waaronder 5.281 schilderijen van diverse kunstenaars, van Van Eyck tot Watteau. Een van de grootste diefstallen was de 'kamer van amber' van de Russische tsaren die na de oorlog in 1945 verloren raakte.

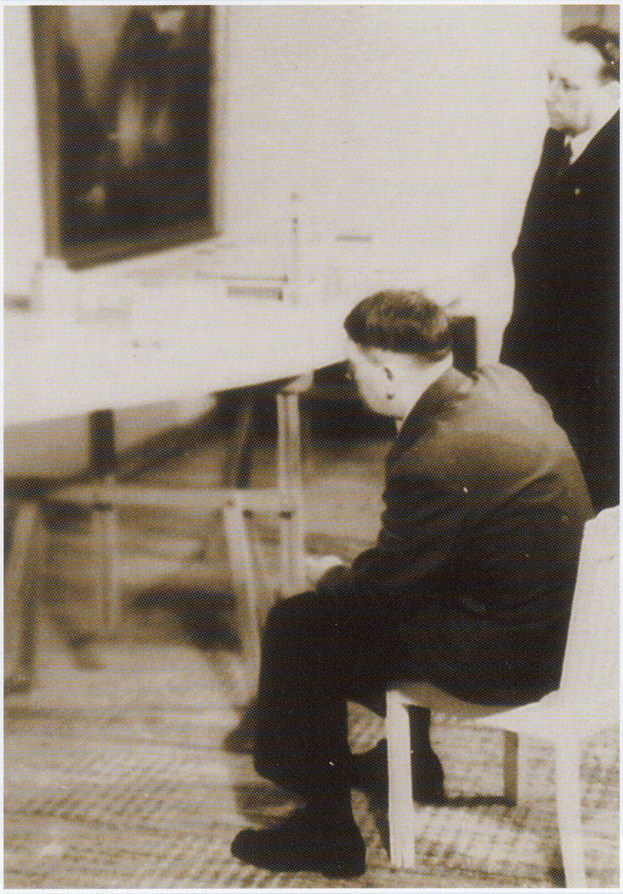

Boven:
Adolf Hitler bestudeert een schaalmodel van de nieuwe stad Linz. Hij wilde van Linz het culturele centrum van Europa maken, met de grootste kunst- en schilderijen-galerij ter wereld. Zijn droom nam veel van zijn tijd in beslag, zelfs tijdens zijn laatste dagen in de bunker in 1945.

Links en linksonder:
Na de oorlog rechtvaardigden veel nazi's hun plunderingen door te beweren dat ze probeerden te voorkomen dat het Europese erfgoed beschadigd zou raken door het oorlogsgeweld.

Hieronder:
Een van de weinige keren dat de Duitsers echt een actie ondernamen om historische voorwerpen te beschermen. De schatten van Monte Cassino werden naar Rome gebracht, waar ze veilig waren tegen de geallieerde aanval op de abdij.

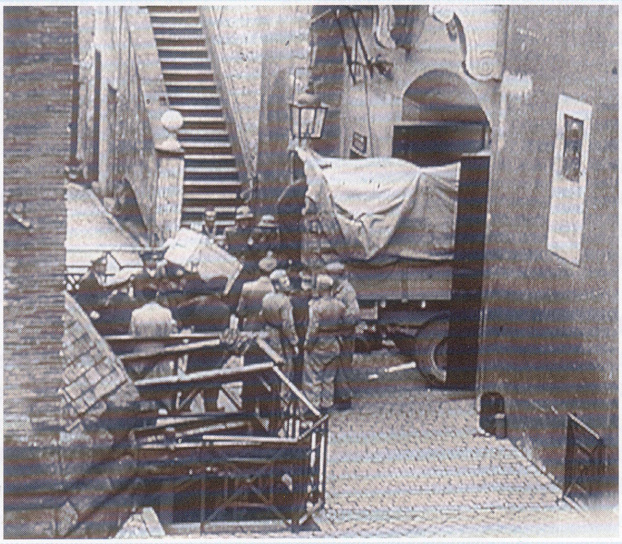

officieren, een niet met naam genoemde Amerikaanse officier bij het opsporen en verplaatsen van 25 kratten met 100 goudstaven die in 1945 op een waarde van $1.406.595 geschat werden. Hij reed ermee weg en daarna zijn ze nooit meer teruggezien.

Er werden ook kostbaarheden verborgen in het zuiden van Duitsland en in Oostenrijk. Grote geldbedragen van de SS en het Duitse ministerie van buitenlandse zaken werden gestolen of verstopt. De RSHA transporteerde 50 kratten met elk 50 kg gouden munten en andere gouden voorwerpen, twee miljoen Amerikaanse dollars, twee miljoen Zwitserse franken, vijf kisten diamanten en edelstenen, een postzegelverzameling met een waarde van minimaal vijf miljoen gouden marken en 50 kg aan goudstaven. Er werd in mei 1945 6,5 ton 'Ribbentrop-goud' ingeschreven in Schloss Fuschl, bij Salzburg in Oostenrijk, maar dit verdween daarna.

CORRUPTIE

De verleiding van het grote geld leidde tot corruptie bij het Amerikaanse leger dat het zuiden van Duitsland bezette. In juni 1945 vond majoor Roger Rawley een vrachtwagen vol buitenlandse valuta ter waarde van $8.000.000 in de buurt van Oberau. Hij droeg hem over aan majoor Kenneth Asa McIntyre, die de leiding had in Garmisch-Partenkirchen. Een deel van dit geld is nog gezien in het kantoor van majoor McIntyre, waarna het spoorloos verdween.

BANKOVERVAL

Het merendeel van de diefstallen gebeurde op veel kleinere schaal. Zo werden er twee goudstaven die samen $30.000 waard waren samen met Brits en Amerikaans geld ter waarde van $20.000 en £10.000 in Berchtesgaden van een spaarbank gehaald en op de Landeszentralbank in München gestort. Daarna verdween het geld spoorloos.

Onder het Amerikaanse bestuur was de Landeszentralbank in München sowieso erg onbetrouwbaar. Zeventien zakken met buitenlandse valuta van de Reichsbank die door drie Duitse burgers in mei en juni 1945 uit de verstopplaatsen op de Klausenkopf in het zuiden van Duitsland werden gehaald, werden door het Amerikaanse leger in augustus van dat jaar weer teruggevonden. Ze waren op twee locaties verstopt; een bedrag van $407.235 en £405 dat in Garmisch gevonden was, verdween echter van de Landeszentralbank.

Sommige hoge Duitse officieren gebruikten minder gecompliceerde methoden om voor het eind van de oorlog hun financiële situatie veilig te stellen. Op 22 april 1945 ging generaal Josef Spacil, het hoofd van Amt II van de RSHA, de Reichsbank in Berlijn binnen en eiste onder bedreiging van een vuurwapen juwelen, diamanten, effecten en buitenlandse valuta op. Zo kreeg hij een buit ter waarde van maar liefst $9.131.000 in handen. Dit gaf hij later aan *Obersturmbannführer* Otto Skorzeny die erop moest passen. SS-generaal Gottlob Berger stal op 24 april voor meer dan $2.000.000 aan buitenlandse valuta van de Reichsbank in München. In mei 1945 werd daarvan $1.816.805 terug gevonden. Na de oorlog zat Berger tien jaar gevangen; hij stierf tenslotte in januari 1975 in Stuttgart.

Het Derde Rijk staat bekend om de misdaden die tijdens dit tijdperk gepleegd werden. De misdaden die gepleegd werden om het nazi-goud markeerden het einde van deze periode en wierpen een schaduw over de strijd van de Duitsers om hun land na 1945 weer op te bouwen.

Rechts:
De Russische minister van buitenlandse zaken Molotov brengt in 1940 samen met Hermann Goering een bezoek aan de geheel vernieuwde Reichskanzlei. Op de achtergrond is een deel van een Gobelin-wandkleed te zien. Hitler had een voorspelbare, conservatieve voorliefde voor traditionele kunstwerken en liet door zijn agenten de Europese musea zuiveren van voorbeelden van de modernere stromingen.

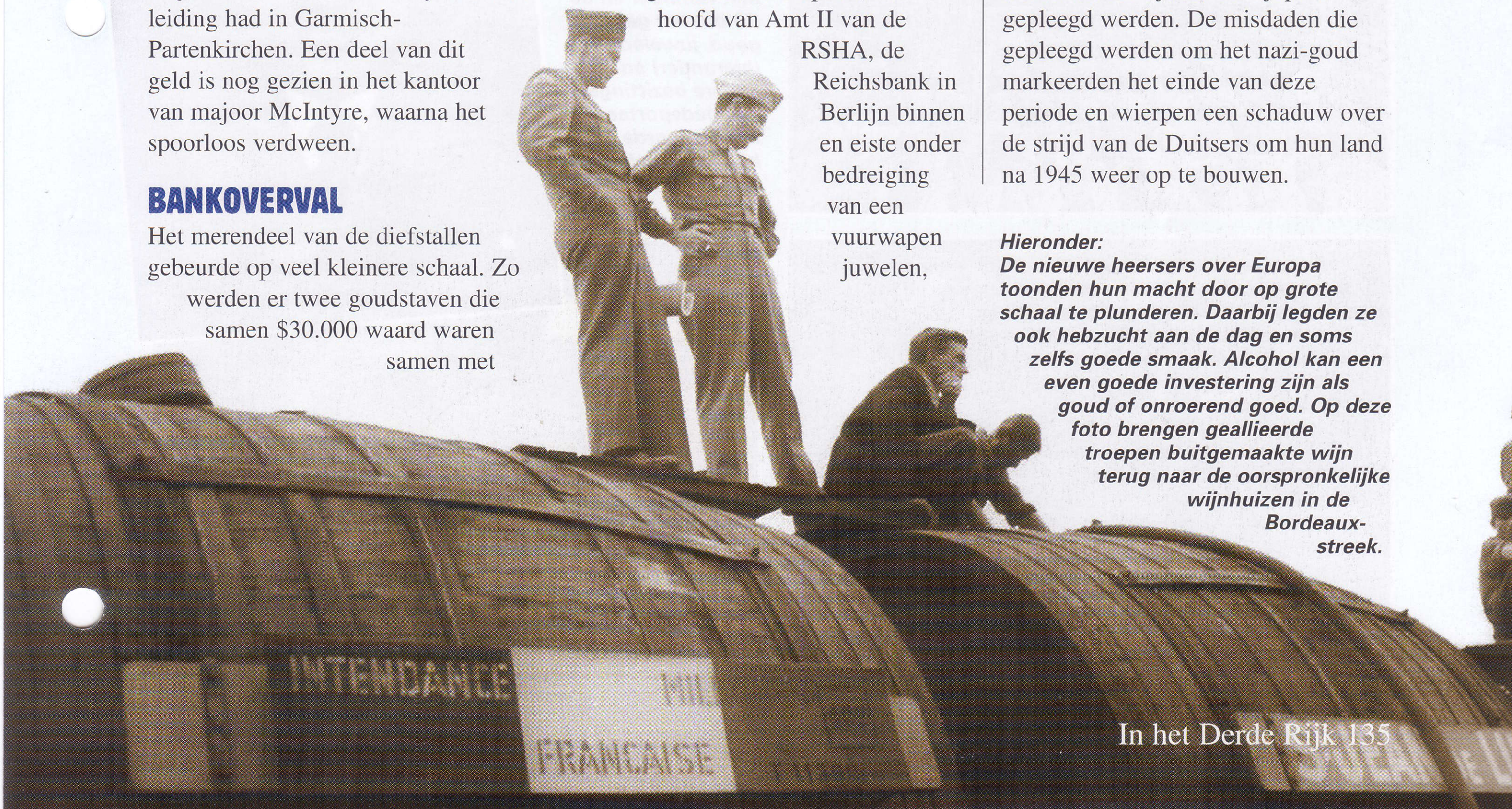

Hieronder:
De nieuwe heersers over Europa toonden hun macht door op grote schaal te plunderen. Daarbij legden ze ook hebzucht aan de dag en soms zelfs goede smaak. Alcohol kan een even goede investering zijn als goud of onroerend goed. Op deze foto brengen geallieerde troepen buitgemaakte wijn terug naar de oorspronkelijke wijnhuizen in de Bordeaux-streek.

Geroofd van DE DODEN

MET DE MOORD OP DE Europese joden gaven de nazi's niet alleen uitvoering aan hun verdorven rassenleer, maar verbeterden ze ook hun eigen financiële situatie. Soms was hebzucht zelfs de enige reden voor de moorden.

Walther Funk maakte als hoofd van het Reichswirtschaftsamt een deal met de SS, waarbij de Reichsbank gebruikt zou worden om de buit op te slaan die van de slachtoffers van het nazisme werd geroofd. Ook het Duitse ministerie van buitenlandse zaken speelde hierbij een rol, vooral in de vorm van contacten in de Zwitserse hoofdstad Bern: vaak werd er *Judenschmuck* 'joodse juwelen' per diplomatieke post vervoerd. De agent van de nazi's in Bern wisselde deze goederen om tegen industriële diamanten - die van vitaal belang waren voor de Duitse oorlogsinspanningen, maar die officieel niet meer verkocht en geëxporteerd mochten worden door de Zwitserse regering. Geroofd goud dat niet in de bestaande vorm te verhandelen was, werd omgesmolten. Wanneer dit goud later terechtkwam in de reserves van de Reichsbank, was het slechts met moeite te onderscheiden van gewoon ongemunt goud.

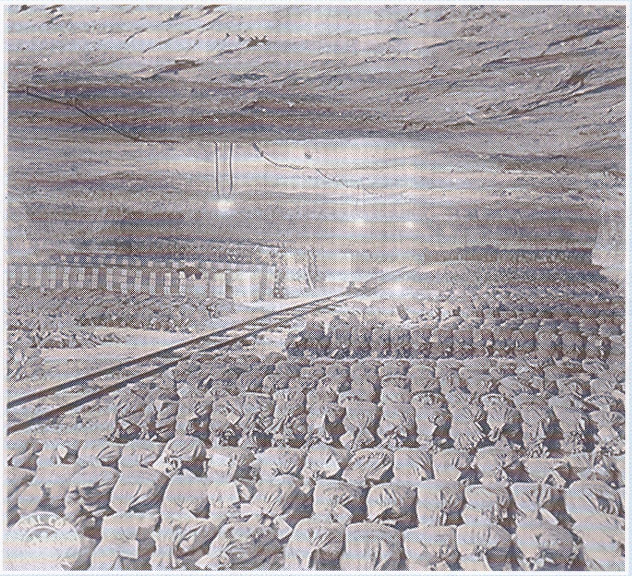

Hierboven, links en linksonder:
Naarmate de waarde van de Reichsmark afnam, raakten de Duitsers steeds meer geobsedeerd door goud. Ze stouwden grote goudreserves in de onderaardse gewelven van de Zwitserse banken. Waar mogelijk hebben de geallieerden geprobeerd het goud terug te geven aan de rechtmatige eigenaren. Maar een halve eeuw na dato is dit karwei nog lang niet voltooid.

Rechts en hieronder:
Walther Funk was mede verantwoordelijk voor het plunderen van de goudreserves van de bezette gebieden. In 1942 kwam hij tot een geheim akkoord met Himmler en de SS om het geld, goud, juwelen (hieronder) en andere bezittingen van gedeporteerde en vermoorde joden bij de Reichsbank in bewaring te geven.

Het leven in de Duitse concentratiekampen was hard en zwaar. Het was een constant gevecht om tot het einde van de dag in leven te blijven.

EEN DAG IN DE HEL

Van meet af aan werden de gevangenen in het Duitse concentratiekampsysteem onderworpen aan een hard en wreed arbeidsregime. In de begindagen was dit puur als straf bedoeld, maar al snel kwam de SS tot het inzicht dat ze geld konden verdienen aan de slavenarbeiders.

HET LEVEN IN de concentratiekampen was voor de gevangenen van minuut tot minuut een gevecht om te overleven. Vanaf het moment dat de ongelukkigen aankwamen bij de poorten met het opschrift *Arbeit Macht Frei* waren ze volledig aan de willekeur van de kampwachten overgeleverd.

De eerste *Konzentrationslager* werden in 1933 opgezet. Omdat de eerste kampen onder leiding stonden van mannen met een legerachtergrond, speelden parades, appèls, uniformen, rangen en salueren een grote rol in de dagelijkse kamproutine.

Gevangenen die naar een *Konzentrationslager* waren gestuurd of die de eerste selectie overleefden in een *Vernichtungslager* kregen bij aankomst een uniform met een gekleurde driehoek die hun 'misdaad' aangaf. Daarna werd hun nummer op hun lichaam getatoeëerd en hun hoofd kaalgeschoren en werden ze ingedeeld in een barak.

Ze hadden maar weinig tijd om de regels en de routine van het *Konzentrationslager* te leren kennen. De dag begon om 4 uur, als de kapo's (speciale gevangenen die als voorlieden voor de kampleiding werkten) de gevangenen in de houten kooien met geschreeuw wekten. Tijdens periodes van extreme overbevolking sliepen er wel eens vijf uitgemergelde gevangenen op een oppervlak dat eigenlijk bedoeld was voor één persoon. Als een gevangene zich wilde omdraaien onder de dunne deken, dan moesten alle anderen volgen. De houten barakken waren bitter koud in de winter en stoffig en benauwd in de zomer, maar de bewoners vielen van pure uitputting toch wel in slaap.

HET BEGIN VAN DE DAG

De eerste prioriteit van een gevangene was zorgen dat hij een paar schoenen of klompen had; wie niet oppaste kwam 's ochtends tot de ontdekking dat zijn eigen schoeisel 's nachts gestolen was. Een gevangene die geen schoenen had, was in principe ter dood veroordeeld omdat hij of zij niet kon gaan werken. De volgende prioriteit was proberen de vormeloze, met stro gevulde matras in militaire stijl op te maken als een echt bed. Dit was een bijna onmogelijke opgave en gaf de kapo's des te meer mogelijkheden om de gevangenen af te ranselen.

Zodra het bed was opgemaakt, moesten de gevangenen zich snel gaan wassen, nog altijd opgejaagd door de kapo's.

Om goed te kunnen ontbijten of een andere maaltijd te kunnen eten, had de gevangene een lepel en een mok nodig. Zonder mok had hij niets om zijn koffie of soep in te kunnen doen en zonder lepel kon hij nooit de restjes vast voedsel van de bodem van de kookpot schrapen. De kapo's deelden een karig rantsoen van oud brood uit en wat 'koffie' waar weinig smaak aan zat. Als de gevangene geluk had en in een goed blaadje stond bij de kapo's, kreeg hij of zij wel eens wat margarine of een dun schijfje worst voor op het brood. Gevangenen die een sterke wil hadden of fit genoeg waren, bewaarden een gedeelte van het brood voor later omdat ze wisten dat dit het enige vaste voedsel was dat ze de komende 24 uur te eten kregen.

Zelfs tijdens het ontbijt bleven de kapo's de gevangenen lastig vallen: ze gooiden het brood in de modder of duwden gevangenen omver die probeerden van hun koffie te drinken. De ongelukkigen liepen dan ook nog het risico bestraft te worden, omdat ze hun eten hadden laten vallen.

OCHTENDAPPÈL

Na deze maaltijd haastten de gevangenen zich naar de appèlplaats, waar ze zich opstelden in rijen van tien. Iedereen moest daar aanwezig zijn, zelfs de gevangenen die 's nachts overleden waren. Hun lijken werden

Boven:
Een Sonderkommando in het kamp Flossenbürg verzamelt de lijken van gevangenen die 's nachts gestorven zijn. De gevangenen hadden geen keus: wie weigerde dit werk te doen, werd zelf ook geëxecuteerd.

voor de opgestelde gevangenen of voor de barakken gelegd. Onder toezicht van de SS-wachten en -officieren telden de kapo's de duizenden gevangenen. Dit was altijd een gespannen situatie: een kapo die een fout maakte werd bestraft en de telling moest weer helemaal opnieuw gedaan worden.

Soms stonden de gevangenen urenlang in de regen of de sneeuw in de houding, terwijl het tellen steeds maar weer opnieuw begon. De dunne katoenen kampkleding bood weinig bescherming en de gevangenen waren daarom zeer vatbaar voor verkoudheid of de griep. Omdat ze zo verzwakt waren, waren deze ziektes vaak fataal. Vaak stierven er gevangenen tijdens het appèl. Aan het eind van het appèl werden de doden opgehaald door een speciaal team gevangenen en naar het crematorium in het kamp gebracht.

Na het appèl begon het werk. Bij aankomst in het kamp werd aan de gevangenen gevraagd of ze een bepaald vak beheersten. Beroepen als schoenmaker, goudsmid, kleermaker of apotheker konden het verschil uitmaken tussen leven en dood. Werk dat voor de SS'ers of voor de kapo's werd gedaan, werd namelijk vaak in eten 'betaald' en de condities in de ruimtes waar dit werk werd uitgevoerd waren beter dan in de open lucht. Zo gaf de fabriek van IG Farben in Auschwitz, ondanks de wrede leiding, gevangenen met de juiste achtergrond de kans om de oorlog te overleven, zoals het geval was met de Italiaanse chemicus Primo Levi die later indrukwekkende boeken schreef over zijn ervaringen.

GUNSTEN

Sommige gevangenen deden klusjes voor de kapo's om bij hen in de gunst te komen en het leven zo wat draaglijker te maken. Voor wie zelf geen nuttige vaardigheden beheerste, zat er niets anders op dan zware lichamelijke arbeid buiten het kamp.

In sommige *Konzentrationslager* werden orkesten gevormd van muzikale gevangenen. De instrumenten die ze gebruikten waren afkomstig van gevangenen die deze hadden meegenomen naar het kamp. In de ochtend stond het orkest bij de poorten om opwekkende marsen te spelen. Als er geen orkest was, gaven de SS-wachten vaak gevangenen opdracht om marsliederen te zingen.

ARBEIDSGROEPEN

Vanuit de poort gingen de arbeidsgroepen naar de plek waar ze hun specifieke werk moesten uitvoeren. In de begindagen was dit vaak vrij nutteloos werk dat puur bedoeld was als bestraffing. De gevangenen die het geluk hadden dat ze een stuk gereedschap kregen, konden de dag van 12 à 14 uur wel volhouden. De rest moest met hun blote handen werken. Tijdens de oorlog werden de gevangenen ook vaak gebruikt voor gevaarlijke werkzaamheden zoals het graven van tunnels voor ondergrondse fabrieken.

Iedereen die moe was of te langzaam werkte, liep het risico flink te worden afgeranseld als 'saboteur.' Vaak waren deze mishandelingen fataal. Als iemand, stierf moest zijn lijk aan het eind van de dag terug worden gedragen naar het kamp. Ondanks deze represailles ontwikkelden de gevangenen toch allerlei technieken om zo weinig mogelijk werk te verrichten. Als gevolg daarvan was hun productiviteit veel lager dan die van arbeiders buiten het kampsysteem.

Halverwege de ochtend was er een korte pauze waarin de gevangenen een waterige soep te eten kregen. Zodra het fluitsignaal klonk, moesten de gevangenen het werk weer hervatten. Ook het einde van de middag werd aangekondigd met een fluitsignaal, waarop de gevangenen in de rij gingen staan om terug te marcheren naar het kamp. Bij de poorten werden ze weer verwelkomd door het kamporkest, ditmaal met walsen.

AVONDRITUEEL

Daarna volgde het avondappèl. De gevangenen moesten weer in rijen van tien gaan staan en de doden werden

Rechts:
In het begin toonde de nazi-propaganda foto's van gevangenen die goed te eten kregen in een schone eetzaal. In werkelijkheid kregen de gevangenen amper vast voedsel en het weinige dat ze kregen moesten ze vaak zelf onder erbarmelijke omstandigheden in de buitenlucht klaarmaken.

De meesters van leven en dood

LEVEN OF DOOD: in de kampen was dat volledig afhankelijk van de nukken van de bewakers.De *Totenkopfverbände* die werden opgericht door Theodor Eicke, waren van oorsprong heel anders dan de rest van de SS. Als gevolg van Himmlers idee van een raszuivere elite waren veel van de eerste leden van de SS eigenlijk om de foute redenen geselecteerd en totaal ongeschikt voor hun functie. Zij waren vaak oud-strijders die vooral gekozen waren om hun knokkerskwaliteiten en minder om hun ideologische overtuigingen of hun geloof in de nazi-idealen.

Eicke, die zelf eigenlijk ook een echte straatvechter was, kon deze mannen goed gebruiken in zijn kampen. Zij bestuurden de kampen en werkten persoonlijk met de gevangenen in het kamp.

Binnen de wachtformaties bestond er ook nog een tweede groep. De wachten in de torens, die ook als beveiliging meegingen met de arbeiders die buiten de kampen moesten werken, waren meestal veel jongere vrijwilligers. Dit waren vaak boerenzoons die onvoldoende opleiding hadden om zich staande te houden in de andere afdelingen van de SS, maar die wel sterk en gezond waren en die zich gemakkelijk lieten vormen door de charismatische psychopaat Theodor Eicke.

Rechts: *SS-Totenkopf-wachten van Dachau zien erop toe hoe politieke gevangenen met de hand spoorrails aanleggen. De meeste onderdrukkings-technieken die in de kampen werden toegepast, waren in Dachau ontwikkeld door Theodor Eicke, die evenals zijn bewakers de gevangenen eigenlijk niet als mensen zag.*

Hieronder: *SS-kampwachten in het kamp Plaszow bij Krakau. De contacten tussen de Totenkopf en de Waffen-SS waren veel intensiever dan men vaak denkt. De onderofficier rechts heeft een IJzeren Kruis Eerste Klasse dat alleen voor acties aan het front werd uitgereikt.*

bij hen neergelegd. Dit appèl kon urenlang duren en werd door de SS-wachten ook gebruikt om gevangenen die geprobeerd hadden te ontsnappen of die de complexe regels van het *Konzentrationslager* hadden geschonden in het openbaar op te hangen.

Dit kon één gevangene of hele groepen betreffen. In het laatste geval werden de slachtoffers meestal na elkaar opgehangen. Terwijl ze op hun beurt wachtten, moesten ze toekijken hoe hun lotgenoten stierven. Aan het eind van het appèl moesten de gevangenen als waarschuwing langs de galgen lopen.

Na het avondappèl kregen de gevangenen hun eten. Dit was meestal eenzelfde soort soep als die ze 's middags kregen. De enige mogelijkheid om deze maaltijd aan te vullen, was als een gevangene nog brood had bewaard van 's ochtends.

Tenslotte keerden de gevangenen terug naar hun barakken. Hier wachtte de *Blockführer* hen op. Deze *Blockführer* waren medegevangenen, vaak veroordeelde misdadigers, die hun macht deden gelden in de vorm van nachtelijke 'oefeningen' zoals kruipen, springen of rennen totdat de gevangenen flauwvielen. Tenslotte vielen de kampbewoners van uitputting in slaap en was er weer een dag voorbij.

In de vernietigingskampen - *Vernichtungslager* - werd slechts een klein gedeelte van de nieuwe aanvoer geselecteerd om te werken. De meerderheid werd door de SS'ers zo snel mogelijk vanuit de goederenwagons in de gaskamers gejaagd. Voor de meeste slachtoffers van de holocaust betekende het leven in de kampen de dood.

De weinige gevangenen die mochten blijven leven - meestal jonge, fitte mannen - wisten dat hun leven maar weinig waard was. Als onderdeel van hun werkzaamheden moesten ze minder fortuinlijke lotgenoten helpen zich uit te kleden en hun kleren en eigendommen op te stapelen voordat ze naar de 'douches' gingen. Soms gaven ze zelfs instructies over waar men de kleren moest opstapelen om ze weer gemakkelijk terug te kunnen vinden - ondanks dat ze wisten dat de mensen tegen wie ze dit vertelden een paar minuten later dood zouden zijn.

WERKEN OF STERVEN

De bewakers zagen de gevangenen als verbruiksartikelen. Omdat de transporten steeds weer nieuwe gevangenen afleverden in de kampen, probeerden de kampwachten de bevolking in het kamp beperkt te houden. In de vernietigingskampen werd iedereen die te jong, te oud of te zwak was om te werken direct geselecteerd voor executie. Dit betekende soms dat moeders en kinderen direct na aankomst van hun vader/echtgenoot werden gescheiden om te worden vergast.

Zelfs degenen die mochten blijven leven, hadden maar weinig toekomst. Na een paar maanden waren de meeste arbeiders zo verzwakt, dat zij ook naar de gaskamers werden gebracht. De overlevenden wisten welk lot hen dan te wachten stond en probeerden tijdens de selectie waarbij ze naakt langs de SS-officieren moesten lopen alles te doen om er zo gezond mogelijk uit te zien, puur in de hoop wat langer te overleven.

"LACHENDE ALBERT" Kesselring

Albert Kesselring begroet de Führer in Frankrijk in 1940. Rechts van hem staat generaal Rommel. Door zijn politieke kwaliteiten en intelligentie zou Kesselring zijn tijdgenoot voorbijstreven. In 1942 was Rommel de lastige ondergeschikte van Kesselring geworden.

Deze charismatische en charmante man met zijn goede communicatieve vaardigheden, was ook nog eens een geweldige bevelvoerder. Door zijn acties in Italië onderscheidde hij zich als een genie op het gebied van defensieve oorlogsvoering.

ALBERT KESSELRING, die van de soldaten en piloten die onder hem dienden de bijnaam 'Lachende Albert' kreeg omdat hij altijd zo'n brede lach op zijn gezicht had, was een veldmaarschalk van de Luftwaffe die ook zeer getalenteerd bleek als bevelvoerder over grondtroepen. Bovendien was hij een van de weinige hogere officieren die Hitlers vertrouwen bleef behouden, zonder dat hij daarvoor concessies deed aan zijn eigen onafhankelijkheid.

START IN BAYREUTH

Kesselring werd op 20 november 1885 in Marktsheft in Beieren geboren. Hij groeide op in Bayreuth waar zijn vader schoolmeester was en in de gemeenteraad zat. In 1904 meldde hij zich aan bij het leger en werd hij als kandidaat-officier in de 2e Beierse voetartillerie in Metz geplaatst. Hij werd geselecteerd voor de Duitse generale staf en leerde waarnemingen uit te voeren vanuit een ballon. In 1918 bekleedde hij staffuncties op korps- en legerniveau onder Prinz Rupprecht. De lange Kesselring maakte gemakkelijk vrienden en zijn langdurige vriendschap met Hermann Goering dateerde uit deze tijd.

Na de Eerste Wereldoorlog bleef Kesselring als militair werkzaam en diende hij in het *Truppenamt* (de geheime vervanging van de verboden Duitse generale staf). In 1922 werd hij benoemd tot chef-staf onder Von Seeckt.

Hij werd in 1932 bevorderd tot *Generalmajor* en werd een jaar later op eigen verzoek overgeplaatst naar het ministerie van luchtvaart waar hij als burger een bestuursfunctie bekleedde. Toen de Luftwaffe in 1935 in de openbaarheid trad, kreeg Kesselring een functie aan de staf van

Erhard Milch in het *Oberkommando der Luftwaffe*. Goering slaagde erin zijn protégé naar voren te schuiven als de nieuwe chef-staf van de Luftwaffe, na de dood van Walther Wever op 3 juni 1936.

GEEN ZWARE BOMMENWERPERS

Als chef van de generale staf verbood Kesselring, samen met Milch en Ernst Udet, de verdere ontwikkeling van een viermotorige bommenwerper. Als gevolg van deze beslissing had de Luftwaffe geen strategische bommenwerpers voor de luchtoorlog tegen Groot-Brittannië in 1940-41 of later voor aanvallen op de Russische fabrieken die verplaatst werden naar locaties voorbij de Oeral. In een verklaring over dit onderwerp van 17 maart 1954 verdedigde Kesselring zijn beslissing door aan te halen dat de Luftwaffe in het geheim was opgericht met het doel de Wehrmacht tijdens grondacties te ondersteunen.

Kesselring kon niet samenwerken met Milch, de staatssecretaris voor het *Reichsluftfahrtministerium* en vroeg om overplaatsing naar een operationele functie. Als gevolg daarvan werd hij in 1937 uiteindelijk benoemd tot bevelvoerder van *Luftflotte* I.

DIRECT SUCCES

Onder zijn bevel ondersteunde *Luftflotte* I Heeresgruppe Nord in Polen in 1939. Kesselring besefte al snel welk potentieel de Ju 87 Stuka's boden als bommenwerpers ter ondersteuning van grondoperaties.Tijdens deze campagne liet Kesselring terreurbombardementen uitvoeren op Warschau onder het mom dat hij de Poolse verbindingen wilde uitschakelen. Als de 'overwinnaar van Warschau' kreeg Kesselring het *Ritterkreuz*.

In 1940 nam hij het bevel op zich van *Luftflotte* II in Vlaanderen. Het was zijn luchtvloot die Rotterdam bombardeerde, de Duitse paratroepers bij Eben Emael ondersteunde en die probeerde de Britten uit te schakelen die vastzaten bij Duinkerken. Kesselring zei tegen Goering dat de missie bij Duinkerken te hoog gegrepen was voor zijn troepen, maar de *Reichsmarschall* hield vol dat de Luftwaffe het karwei moest afmaken dat de Wehrmacht begonnen was. Kesselring werd in 1940 na het einde van de campagne in Frankrijk tot *Feldmarschall* bevorderd.

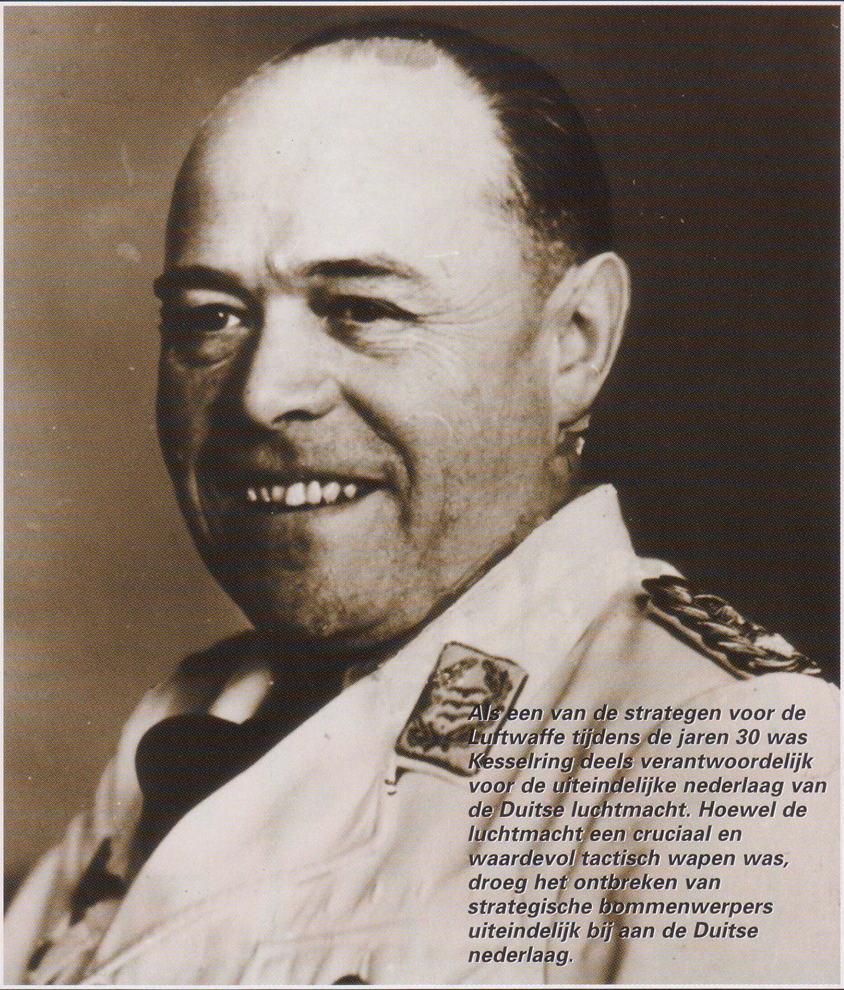
Als een van de strategen voor de Luftwaffe tijdens de jaren 30 was Kesselring deels verantwoordelijk voor de uiteindelijke nederlaag van de Duitse luchtmacht. Hoewel de luchtmacht een cruciaal en waardevol tactisch wapen was, droeg het ontbreken van strategische bommenwerpers uiteindelijk bij aan de Duitse nederlaag.

DE SLAG OM ENGELAND

De verhalen over zijn rol tijdens de Slag om Engeland spreken elkaar tegen. Volgens sommige versies wilde hij zijn bommenwerpers massaal inzetten tegen de vliegvelden van de RAF om de Britten onder druk te zetten. Anderen zeggen echter dat hij, op basis van de slechte informatie die de Luftwaffe had gekregen, Goering steunde in zijn beslissing om van aanvallen op de RAF over te schakelen op bombardementen op commerciële en burgerdoelen.

Kesselrings bommenwerpers en jachtvliegtuigen vormden de voorhoede voor Operatie Barbarossa en ondersteunden Heeresgruppe Mitte tijdens de invasie in de USSR in juni 1941.De Luftwaffe speelde een vitale rol tijdens het offensief, maar de verliezen door ongelukken waren erg groot.

Voordat de problemen in het Oosten echt uit de hand liepen kreeg Kesselring een andere functie. Op 28 november 1941 werd hij benoemd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten in het Middellandse Zeegebied (Italië en Noord-Afrika). In deze functie was hij van grote waarde voor Rommel bij diens logistieke en gevechtsoperaties. Hij was een voorstander van Operatie Hercules, het voorstel voor de inname van Malta door een gecombineerde aanval vanuit de lucht en vanaf zee. Zijn bommenwerpers legden de tocht van 80 km vanaf hun Siciliaanse bases bij Catania en Gerbini, Trapani, Comiso en Gela af om de Maltese havens en vliegvelden kapot te gooien. Als het eiland was ingenomen, had men daarna ongehinderd de voorraden voor het *Afrikakorps* door de lucht over de Middellandse Zee kunnen aanvoeren.

Door zijn innemende

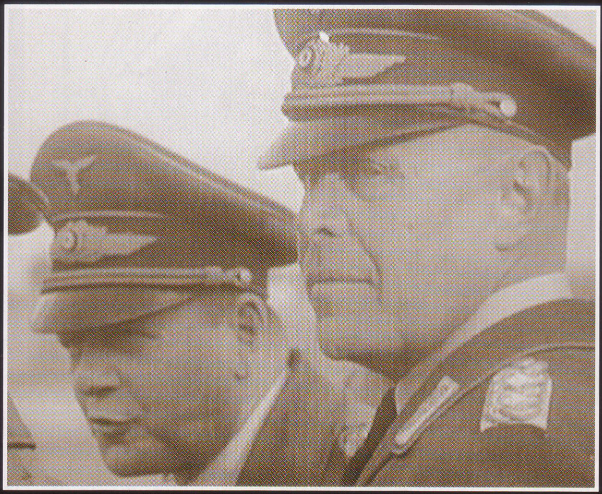

Boven:
Kesselring en zijn tegenstander Erhard Milch bekijken de operatie voor het innemen van het Sudetenland begin 1939. Twee jaar eerder was Kesselrings carrière bijna ten einde gekomen nadat hij in conflict was gekomen met Milch. Maar Hermann Goering redde hem.

Boven:
Hitler zei over de populaire Kesselring: "Ik ging ervan uit dat hij op politiek gebied een idealist was, maar op militair gebied een optimist. Ik geloof niet dat je als militair bevelvoerder succes kunt hebben als je geen optimist bent."

Hierboven:
Kesselring werd in 1943 benoemd tot Oberbefehlshaber Süd en commandant van Legergroep C. Hij voerde het bevel over grondoperaties in Sicilië en Italië van juli 1943 tot oktober 1944. De manier waarop hij zijn troepen zich liet terugtrekken en de slagen die zijn mannen vochten bij Salerno en Cassino zijn een bewijs voor zijn geniale inzicht.

persoonlijkheid stond Kesselring op goede voet met een aantal hoge Italiaanse bevelvoerders en zelfs met Benito Mussolini, maar zijn verstandhouding met zijn ondergeschikte, Erwin Rommel, was nooit erg goed.

DEFENSIEGENIE

Kesselring reageerde snel op de geallieerde landingen in het kader van Operation Torch in november 1942 in Noord-Afrika en bracht met grote Me 323 *Gigants* en Ju 52-transportvliegtuigen troepen door de lucht vanaf Sicilië over naar het Tunesische bruggenhoofd. Hoewel hij de geallieerden niet uit Afrika kon verdrijven, slaagde hij er wel in de verovering van Tunis met zes maanden te vertragen.

Kesselring kon niet voorkomen dat de Duitsers Sicilië op 17 augustus 1943 moesten opgeven, maar door de goed uitgevoerde evacuatie via de Straat van Messina werden er 100.000 Italiaanse en Duitse troepen gered, evenals 9.800 voertuigen en 47 tanks.

Toen Italië in september 1943 capituleerde, spoedden zijn troepen zich naar het zuiden om Italië te bezetten en de Italiaanse troepen te ontwapenen. Hij reageerde zo snel dat de geallieerden hun bruggenhoofd op het strand bij Salerno bijna weer verspeelden. Door de opmars naar het noorden van het Britse 8th Army werd de druk op de geallieerde troepen bij Salerno echter verminderd.

STANDVASTIG

Hitler was bereid om Kesselring naar Noorwegen over te plaatsen en Rommel de vrije hand te geven in Italië, maar op 6 november bedacht hij zich. Als *Oberbefehlshaber Süd* voerde Kesselring een serie acties uit op de verdedigingslinies die het Italiaanse schiereiland doorsneden. Hitler had namelijk het bevel gegeven dat Italië ten zuiden van Rome niet mocht worden opgegeven.

Kesselring realiseerde zich dat hoe langer hij naar de wensen van de Führer handelde, des te langer hij kon voorkomen dat de bommenwerpers van de USAAF en RAF zouden gaan opereren vanaf bases in Italië, van waaruit ze gemakkelijker aanvallen konden uitvoeren op doelen in Oostenrijk en het zuiden van Duitsland.

NAAR DE GUSTAV-LINIE

Daarom bedacht de veldmaarschalk de plannen voor aanleg van de Gustav-linie. Met deze verdedigingslinie, die onder andere de rivier de Garigliano, de Apennijnen en de abdij van Monte Cassino omvatte, wisten de Duitsers de geallieerden van januari tot mei 1944 tegen te houden.

De werkzaamheden aan de Gustav-linie begonnen zodra de geallieerden in Salerno landden. Kesselring gaf zijn troepen dat najaar het bevel zich geleidelijk terug te trekken, terwijl ze daarbij moesten proberen de geallieerden zoveel mogelijk af te remmen.

Kesselring bewees zijn tactische kwaliteiten toen de geallieerden, tijdens een poging om om de Gustav-linie heen te trekken, op 22 januari 1944 landingen uitvoerden bij Anzio, een havenstad aan de westkust van Italië.

PATSTELLING BIJ ANZIO

Aanvankelijk kwam hun actie als een totale verrassing, maar Kesselring

De grotten bij Via Ardeatine

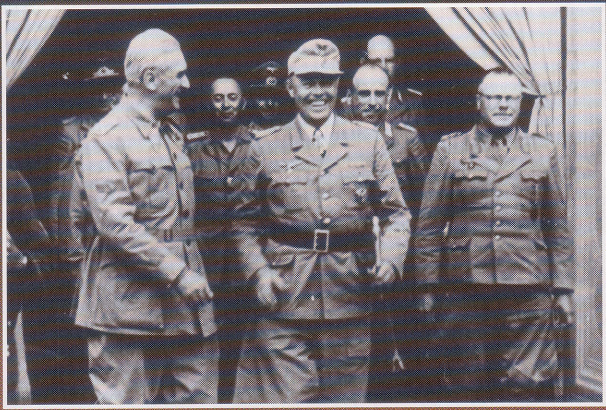

OP 24 MAART 1944 liet de Duitse politiechef voor Rome, SS *Obersturmführer* Herbert Kappler, 335 Italianen arresteren en executeren in grotten in de buurt van Rome. De slachting was een vergelding voor een aanval door communistische partizanen de dag daarvoor op de Via Rasella waarbij 33 Waffen-SS'ers gedood werden en er 60 ernstig gewond raakten.

Hitler gaf in eerste instantie het bevel 50 burgers dood te schieten voor elke Duitse soldaat die gedood was. Kesselring - de bevelvoerder in Italië - kwam daarmee in een lastig parket. Na veel discussiëren wist hij het quotum terug te brengen tot 10. Hij hoopte hiermee te voorkomen dat er onschuldigen gedood moesten worden. Hij gaf daarom het bevel alleen gevangenen te selecteren die toch al ter dood veroordeeld waren.

Maar naspeuring in de gevangenissen leverde niet voldoende gevangenen op. Daarom liet Kappler nog meer mensen oppakken. Als gevolg daarvan werden er ook vrouwen en twee 14-jarige jongens het slachtoffer van deze misdaad.

Boven:
Kesselring ontmoet veldmaarschalk Graziani, de fascistische minister van defensie in de Salo-regering van Mussolini. Vijf dagen nadat deze foto gemaakt werd, raakte Kesselring zwaar gewond bij een auto-ongeluk en werd hij voor drie maanden in een ziekenhuis opgenomen.

Linksboven:
Binnen twintig uur na de partizanenactie werden er 335 mensen op vrachtwagens geladen en naar een netwerk van grotten aan de Via Ardeatine gereden. 's Middags om 3.30 uur begonnen de executies. Elk slachtoffer moest neerknielen en werd daarna door het achterhoofd geschoten. Om 8 uur 's avonds was het allemaal voorbij. De lijken werden achteraf weer opgegraven en fatsoenlijk herbegraven nadat de Duitse linies tot voorbij Rome waren teruggedreven.

reageerde snel en liet het Eerste *Fallschirmjägerkorps* en het 76e korps overkomen, die als reserves bij Rome waren achtergehouden. Hij hoefde geen troepen terug te trekken van de Gustav-linie. Hitler drong er bij hem op aan dat hij de geallieerden moest terugdrijven in zee. Het bruggenhoofd bij Anzio werd belegerd tot 23 mei 1944, toen de geallieerde troepen door de Gustav-linie wisten te breken.

Door de combinatie van Kesselrings tactische vaardigheden en de ambitie van de Amerikaanse generaal Mark Clark om Rome te bevrijden met het US 5th Army konden de Duitse troepen voorkomen dat ze omsingeld werden en konden ze een 16-km diepe linie opwerpen van La Spezia in het westen tot aan de Adriatische kust tussen Pesaro en Cattolica. De Duitsers wisten deze linie tot eind oktober 1944 in handen te houden.

Op 25 oktober raakte Kesselring zwaar gewond bij een auto-ongeluk. Na een geslaagde hersenoperatie nam hij zijn functie van Oberbefehlshaber Süd op 15 januari 1945 weer op.

Van 25 maart tot 6 mei 1945 was Kesselring verantwoordelijk voor de gevechtsacties in het westen van Duitsland als *Oberbefehlshaber West*. Hij werkte toen vanuit de plaats waar hij was opgegroeid, Bayreuth. Optimistisch als hij altijd was, stelde hij zich aan de gedemoraliseerde staf op zijn nieuwe HK voor met de woorden "Goedemorgen heren, ik ben de nieuwe V3". Op 15 mei gaf hij zich in het Berchtesgadener Hotel over aan de Amerikanen.

SOLDAAT TOT HET LAATSTE MOMENT

De prestaties van Kesselring zijn des te opmerkelijker omdat ULTRA zijn berichten had onderschept, waardoor de hogere geallieerde bevelvoerders deze konden lezen. Toch slaagde Kesselring erin ze in Italië twee jaar lang op te houden.

Nadat hij in 1952 werd vrijgelaten uit de gevangenis, schreef Kesselring zijn memoires, *Soldat bis zum letzen Tag* - Soldaat tot de laatste dag. In dit boek uitte hij geen enkele kritiek op Hitler. Hij werd de voorzitter van *Stahlhelm*, een veteranenorganisatie, en stierf op 16 juli 1960 op 74-jarige leeftijd in Bad Nauheim aan een hartaanval. Hij ligt begraven op een klein kerkhof in Bad Wiessee, vlakbij München. Op zijn grafsteen staan alleen zijn naam en rang vermeld.

Boven:
Hoewel hij werd vrijgesproken voor zijn aandeel in de slachting bij de Via Ardeatine, werd Kesselring toch door een Britse krijgsraad in Venetië ter dood veroordeeld vanwege andere oorlogsmisdaden. Churchill was een van de velen die deze straf te zwaar vonden en pleitte met succes bij de Britse Prime Minister Clement Attlee voor strafvermindering. De straf werd in oktober 1947 omgezet in levenslang en Kesselring werd op 23 oktober 1952 vrijgelaten uit de burgergevangenis in Werl in West-Duitsland.

Naar de Gustav-linie

Italië 1943/44

De zon gaat onder boven de Duitse posities. Het terrein in Italië was perfect te verdedigen: een ervaren commandant kon heel wat profijt halen uit de bergen met de smalle passen.

De Duitse commandant Albert Kesselring was vastbesloten het de geallieerden in Italië zo moeilijk mogelijk te maken. Terwijl een handjevol troepen de invallers in het zuiden tegenhield, legde hij een vrijwel ondoordringbare barrière over het schiereiland - de Gustav-linie. De weg naar het noorden, naar Rome, was afgesloten.

NADAT HIJ UIT ZIJN gevangenis in de bergen was gered door Otto Skorzeny werd Benito Mussolini aan het hoofd gesteld van een nieuwe fascistische staat in het noorden van Italië. Maar dit was niet meer de *Duce* van weleer. Hij liet nog wel zijn macht gelden door bijvoorbeeld zijn schoonzoon, graaf Ciano, te laten executeren omdat die had samengespannen met de grote raad die Mussolini had afgezet, maar de echte macht was in handen van de Duitsers. Dit zou ook niet meer veranderen. Hoewel de 'Italiaanse Sociale Republiek' nog altijd een leger en een luchtmacht op de been had, bracht Mussolini zijn tijd vooral door met zijn maîtresse Clara Petacci. Toen er tenslotte in 1945 vredesonderhandelingen werden gevoerd, spraken de Duitse bevelvoerders in Italië met de geallieerden, zonder eerst Mussolini of Hitler te raadplegen.

DUITSLAND ALLEEN

Eind 1943 was er echter nog geen sprake van overgave. Veldmaarschalk Albert Kesselring werd benoemd als opperbevelhebber over de nieuw geformeerde Legergroep 'C'. Hij moest de geallieerden zolang mogelijk tegenhouden in het zuiden; als er Britse en Amerikaanse bommenwerpers vanaf Italiaanse luchtvelden konden opereren, dan zou het strategische bommenwerperoffensief tegen Duitsland veel gevaarlijker worden en konden de geallieerden de Adriatische zee in hun voordeel gebruiken. Voor de partizanenoorlog in Joegoslavië waren al grote troepeneenheden nodig: als de geallieerden versterking konden bieden aan de manschappen van Tito dan zou er nog een veel groter beslag worden gelegd op de Duitse troepencapaciteit. Ook binnen het door de Duitsers bezette Italië ontstond er een soort van guerilla-oorlog. In eerste instantie was het niet meer dan een

De slechte aanpak van de landingen bij Anzio door de Amerikanen leverde de Duitse propaganda een van de laatste mogelijkheden op om opnamen te maken van grote groepen gevangen genomen geallieerde troepen. Drie maanden na deze foto zouden de rollen worden omgedraaid.

vervelend probleem, maar in een tijdsbestek van 12 maanden nam het aantal hinderlagen en gewelddadige verzetsacties tegen de Duitsers snel toe.

De Duitse troepen bestonden uit twee legers: het 14e (*Generaloberst* von Mackensen) en het 10e (*Generaloberst* Vietinghoff). Zij bezetten de verdedigingslinie die gebouwd was na de landingen bij Salerno. Deze linie bestond uit een hele reeks loopgraven, mijnenvelden en bunkers die zich uitstrekten vanaf Gaeta in het westen via Cassino, door het dal van de rivier de Rapido, door het Maiella-gebergte en dan langs de rivier de Sangro tot aan de Adriatische kust.De geallieerden wisten dat de Duitsers dit de 'Gustav'-linie noemden; wat ze niet wisten was dat het voor de Duitsers ook de uiterste verdedigingslinie was die ze onder geen enkel beding wilden opgeven.

NIET OPGEVEN

Ten zuiden van de Gustav-linie bouwden de Duitsers nog meer versterkte linies om de geallieerde opmars af te remmen. Het terrein was ideaal voor de Duitsers: de bergpassen en de smalle kustvlakten waren gemakkelijk te verdedigen door een vastberaden achterhoede. De enige optie die de geallieerden vaak hadden was een frontale aanval, waarbij de Duitsers altijd weer op het laatste moment konden wegglippen in plaats van het tot op de laatste man uit te vechten. Door de boobytraps en mijnenvelden was een overenthousiaste terugtocht sowieso onmogelijk. De agressieve nachtelijke patrouilles - aan beide zijden - leidden tot een 24-uurs oorlog voor de infanterie aan de frontlinie.

De Viktor-linie, de meest zuidelijke Duitse verdedigingslinie, werd in oktober gebroken. Terwijl Campobasso werd ingenomen door de 1st Canadian Division, viel Termoli ten prooi aan een landing vanaf zee. De 'Barbara'-linie viel in november toen Mondragone werd ingenomen en de Britse en Amerikaanse troepen de rivier de Trigno overstaken. Het LXXVIe *Panzerkorps* onder generaal Herr vocht voor elke meter van de Adriatische kust en liet zich langzaam afzakken naar de 'Bernhardt'-linie, de laatste defensieve lijn voor de 'Gustav'-linie. Generaal Von Senger und Etterlin deed hetzelfde aan de westkust met zijn XIVe *Panzerkorps*.

BRITSE SLAKKEN

Om de 'Bernhardt'-linie aan te vallen, moest generaal Montgomery eerst de rivier de Sangro oversteken, die juist op zijn allerhoogst was na de zware herfstregens. Ondanks de zware Duitse tegenaanvallen wisten de Britten toch een aantal bruggenhoofden in te nemen en op 22 november waren ze op volle sterkte de rivier gepasseerd. Op 8 december staken de geallieerden de rivier de Foro over, maar de stad Ortona was nog altijd in handen van de onverzettelijke Duitse paratroepen. De aanval van de Canadese divisie liep

Links en midden:
Door de Duitse tegenslagen bij Koersk werd Hitler in de verdediging gedrongen. Hij kon hierdoor echter wel extra divisies vrijmaken voor het front in Italië. Zij werden in allerijl aangevoerd om de landingen bij Salerno en later bij Anzio af te slaan. Door deze versterkingen was de slag om Italië niet zo gemakkelijk als men verwacht had. De problemen voor Mark Clarks 5th Army en Montgomery's 8th Army werden nog verergerd door het feit dat Italië een lagere prioriteit had nu de geallieerden bezig waren met de voorbereidingen voor de invasie in Frankrijk en er zoveel mogelijk materieel en manschappen voor dat front gereserveerd werden.

Linksonder:
Een vierloops 20-mm luchtdoelkanon van de Luftwaffe in actie tegen vijandelijke infanterie. Nu de geallieerde bedreiging vanuit de lucht en op de grond steeds groter werd, waren de Duitsers gedwongen alle beschikbare wapens in meer rollen in te zetten.

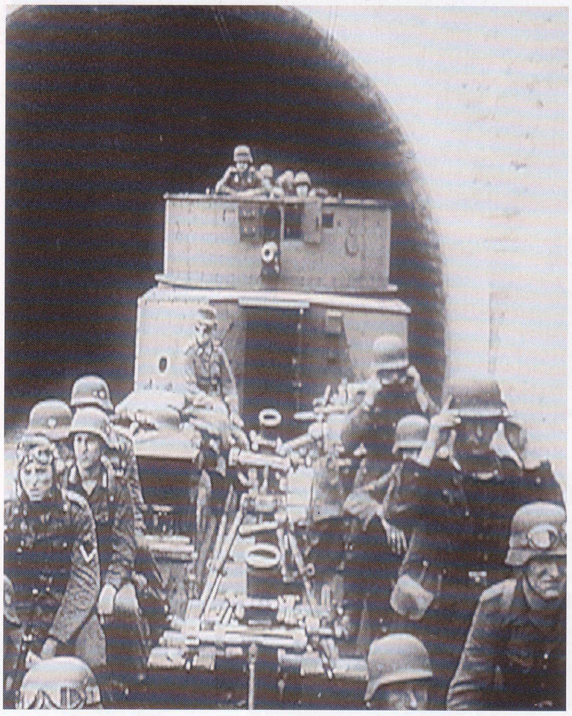

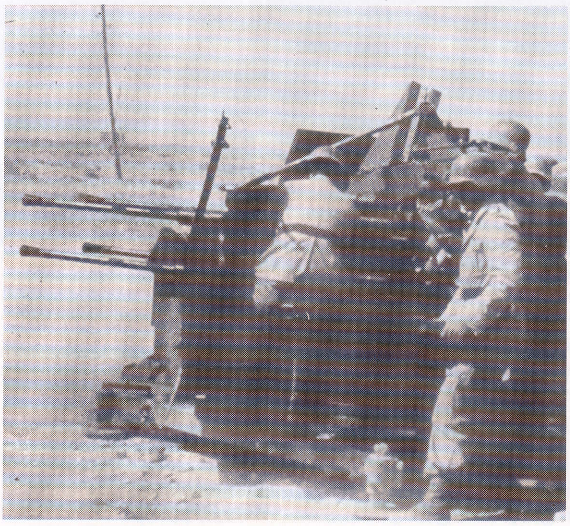

vast in de doolhof van middeleeuwse straatjes die fel verdedigd werden. Een gebouw dat na een zware strijd was ingenomen, ontplofte al snel en een compleet Canadees infanteriepeloton werd hierbij weggevaagd. De Duitsers hadden explosieven in de kelder verborgen, waardoor het gebouw één grote tijdbom was geworden. Van andere gebouwen hadden ze de achtergevels weggehaald: als het gebouw werd ingenomen, dan konden de Duitsers antitankraketten naar binnen schieten om het gebouw weer te heroveren. De Canadezen namen de truck van de tijdbom over en wisten zo 20 Duitse paratroepers te verschalken; bovendien schakelden ze met 17-ponds antitankgeschut een groot aantal posities van de vijand uit. Met 25-ponds veldartilleriegeschut werden de daken van gebouwen afgeschoten. Daarna schoten de geallieerden met mortieren hun dodelijke bommen in de vertrekken waar de vijand zat.

GEEN VOORUITGANG

Er waren drie aanvallen op divisiesterkte nodig om de Duitsers te verdrijven uit Orsogna, dat verder landinwaarts lag. Eind 1943 was het LXXVIe *Panzerkorps* nog altijd heer en meester in Pescara en had de Britse commandant generaal Alexander vrijwel de moed opgegeven dat hij nog iets zou kunnen bereiken aan de oostkust.

In het westen van Italië wist het 5th Army van luit.-generaal Mark Clark in december Monte Camino in te nemen. Alexander stelde zijn troepen ter beschikking van Clark zodat die 12 divisies had, terwijl het sterk uitgedunde Britse 8th Army nog zes divisies had, waarvan maar één Britse divisie. Generaal Montgomery vloog naar huis voor de voorbereidingen voor D-Day; het bevel over het 8th Army ging over op generaal Leese. Mark Clark kreeg het bevel bij Monte Cassino door de Gustav-linie heen te breken en de Duitsers bij twee rivieren, de Liri en de Sacco, aan te vallen. Om de Duitsers te dwingen hun troepen te verspreiden zou er een nieuwe kustlanding worden uitgevoerd zo'n 100 km achter het front. Ter voorbereiding op de grote aanval moest ook de rivier de Rapido worden overgestoken. Dit ging niet zonder slag of

De dood van een abdij

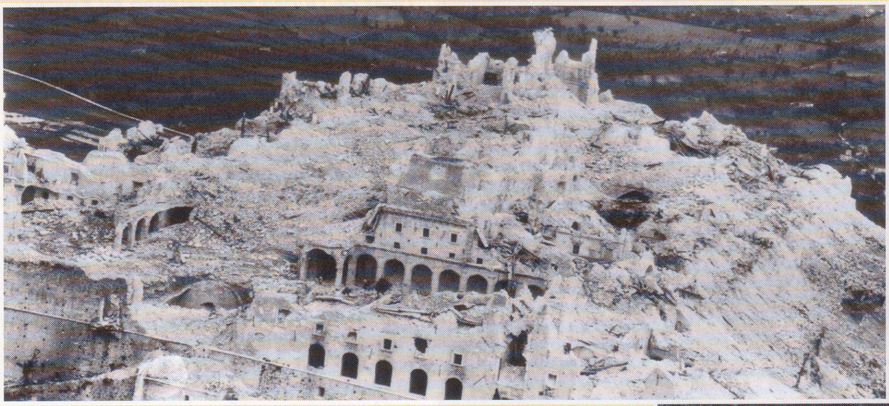

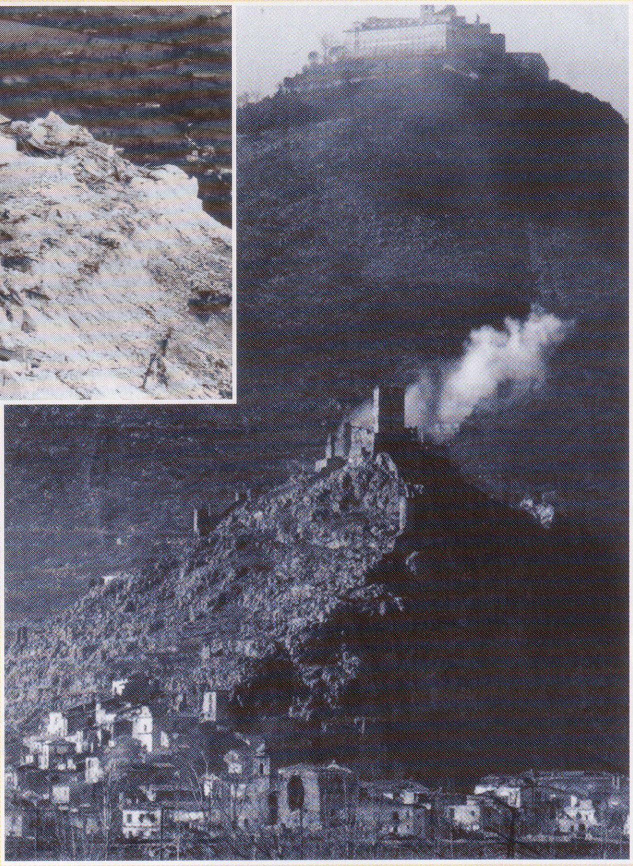

Hierboven:
In de ochtend van 15 februari 1944 vlogen 142 viermotorige en 87 tweemotorige Amerikaanse bommenwerpers in drie golven over Monte Cassino. Zij wierpen 453 ton hoog-explosieve brandbommen af. Van de abdij bleef alleen maar een puinhoop over, die al snel weer werd ingenomen door de Duitsers.

Rechts:
Bij een strijd in de bergen is het zo dat wie de heuveltoppen in handen heeft, het ook in de dalen voor het zeggen heeft. Het geallieerde plan was om snel via het Liri-dal op te rukken naar het strand bij Anzio. Daarvoor hadden ze de bergtoppen aan beide zijden nodig. Zij slaagden hier uiteindelijk ook in, maar wel pas na vijf maanden.

DE GEALLIEERDE COMMANDANTEN die het slagveld voor het stadje Monte Cassino bekeken, moeten welhaast gedacht hebben dat ze in de maling werden genomen met de abdij van St. Benedictus. Volgens de geallieerden kon het niet anders of het imposante gebouw bovenop de heuvel van 560 meter hoog, moest wel worden gebruikt als observatiepost voor de artillerie of zelfs als wapenopslag. Wat zij niet wisten, was dat de Duitsers het kerkelijke karakter van de abdij gerespecteerd hadden en dat er slechts drie militairen bij het gebouw gestationeerd waren: drie MP's die moesten zorgen dat er geen soldaten naar binnen gingen.

Uiteindelijk besloten de geallieerde bevelvoerders de abdij aan puin te gooien alvorens een aanval te ondernemen.

Door de bombardementen werden de buiten- en binnenmuren van de abdij grotendeels verwoest, maar de ondergrondse vertrekken bleven grotendeels intact. Zij boden later een uitstekende schuilplaats van waaruit de verdedigers onverwacht opdoken om de vastberaden, maar vrijwel hopeloze, geallieerde aanvallen af te slaan.

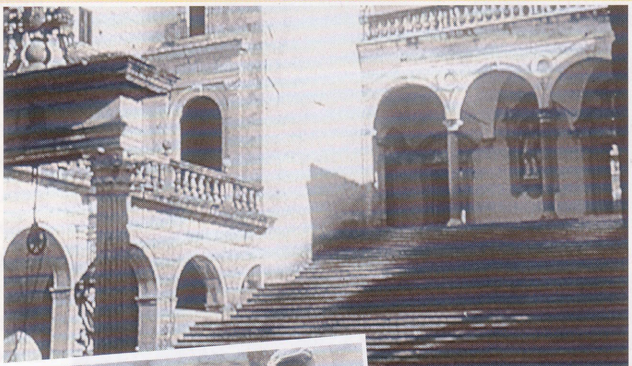

Rechts:
De abdij van St. Benedictus was een belangrijk religieus erfstuk waar het lichaam van St. Benedictus bewaard werd. De Duitsers slaagden er nog net op tijd in de abt en zijn monniken samen met de schatten uit de abdij naar Rome over te brengen.

Hieronder:
Achteraf hebben de geallieerden de verwoesting van de abdij en het stadje vaak betreurd. Tussen de puinhopen konden ze geen gebruikmaken van hun numerieke superioriteit en de kracht van hun pantsers. Elke stapel puin was een verdedigbare positie geworden. De Duitsers hadden hiermee bij Stalingrad een bittere les geleerd, die ze nu in hun eigen voordeel benutten.

Boven:
Waarschijnlijk hebben de geallieerden de beslissing voor het bombardement op de abdij genomen als gevolg van een fout geïnterpreteerd radiobericht. Men hoorde een Duitse stem vragen: "Wo ist der Abt? Ist er nog im Kloster? (Waar is de 'Abt'? Is hij nog in het klooster?)" Abt is de Duitse afkorting voor Abteilung (afdeling), maar het woord betekent ook gewoon 'abt' en daar ging dit gesprek eigenlijk over.

Boven:
Generaal Mark Clark geloofde niet dat de Duitsers de abdij voor militaire doeleinden gebruikten. Hij was fel tegen deze nodeloze vernieling van een van de mooiste middeleeuwse abdijen van Europa

Boven:
Italië is niet alleen maar blauwe luchten, zon en Chianti. De winters kunnen lang en bar zijn. Tijdens de oorlog waren er slechts weinig wegen in de bergen. Deze veranderden door de zware regens en het gewicht van het verkeer in ondoordringbare modderstromen

Boven:
De geallieerde opmars liep voor de Gustav-linie vast. De enige oplossing was een omtrekkende manoeuvre te combineren met een landing vanuit zee bij Anzio en een nieuwe frontale aanval op Monte Cassino.

stoot, maar op 10 januari was men zover dat men een aanval op de Gustav-linie kon combineren met een landing bij Anzio. Daarmee zouden de verdedigers bij Monte Cassino worden afgesneden en kwamen de mannen van Kesselring tussen twee vuren te zitten. Alexander en de Britten hoopten hiermee het merendeel van de verdedigers vast te zetten, maar Clark had zijn eigen plannen.

VERSTERKINGEN

Een kapitein van de Royal Navy die meedeed aan Operation 'Shingle' vertelde later, "Wij kregen de briefing voor de landing bij Anzio. Dit zou de grote klapper worden: de tanks zouden zich doen gelden op de vlakte bij Rome en de Duitsers afsnijden; de Duitsers zouden zich overgeven en het knelpunt bij Cassino zou worden opgelost. Het enige probleem was dat de Duitsers waarschijnlijk dezelfde briefing hadden gehad..."

Kesselring hield een grote troepenmacht als reserve achter, omdat hij een aanval vanaf zee verwachtte. Toen deze op 22 januari plaatsvond, meldde hij hem als dé landing - de verwachte geallieerde invasie in West-Europa. Het is niet duidelijk of hij dit daadwerkelijk geloofde of dat de sluwe maarschalk alleen maar uit was op de versterkingen, maar Kesselring kreeg onmiddellijk de beschikking over de pantser- en *Panzergrenadier*-divisies die in Frankrijk gestationeerd waren. Samen met zijn eigen mobiele reserve had hij nu voldoende troepen om zware versterkingen naar het front bij Cassino te sturen en een grootscheepse tegenaanval uit te voeren bij Anzio.

ACTIE EN REACTIE

Kesselring schatte dat er in de landingszone rond Anzio plaats was voor ongeveer vier geallieerde divisies en hij stemde zijn tegenaanval daarop af. Maar de geallieerden hadden slechts twee divisies aan land gebracht, omdat ze bang waren dat het te moeilijk zou zijn om een grotere troepenmacht te bevoorraden. Hoewel generaal Lucas vrijwel geen weerstand ondervond, gaf hij zijn mannen het bevel zich over een breed front in te graven en af te wachten wat er zou gebeuren. Binnen een week bevonden er zich vier Duitse divisies in de heuvels rond het strand en was de 2e *Panzerdivision* onderweg om hen te helpen. Op aandringen van zijn superieuren probeerde generaal Lucas op 30 januari voorzichtig een opmars te forceren. De Duitsers bliezen eerst een aantal bruggen over het Mussolini-kanaal op en vervolgens sloegen de 26e *Panzerdivision* en de *Panzerdivision Hermann Goering* terug. Twee bataljons US Rangers liepen bij Cisterna in een hinderlaag; slechts 6 mannen wisten veilig terug te keren naar het strand.

De Duitsers voerden op 3 februari een tegenaanval uit, maar de Britse 1st Division hield stand ondanks de hoge verliezen. De Duitse hoofdaanval kwam op 16 februari, voorafgegaan door een pantserdivisie, twee divisies *Panzergrenadiers* en twee infanteriedivisies. De Amerikaanse 45th en Britse 56th divisie vingen het grootste deel van de klap op; dankzij zware artillerie- en luchtsteun wisten zij de aanval af te slaan. De steun vanaf zee en uit de lucht was al vooraf ingepland: dankzij de informatie van Ultra waren de geallieerden zeer gedetailleerd op de hoogte van de plannen van Kesselring. De Duitsers verloren die dag meer dan 5000 man. Generaal Lucas werd op 22 februari uit zijn functie ontheven en zijn voormalige assistent, generaal Truscott, kreeg de taak de laatste Duitse poging op 29 februari af te slaan. Nu de geallieerden steeds meer troepen op het strand wisten te brengen, waren alle vooruitzichten om hen terug te dringen in zee opgegeven. De Duitsers gingen in de verdediging en groeven zich in.

DE SLAG OM CASSINO

De vestingstad Cassino met de heuvel waarop de abdij van Cassino stond,

Anzio Annie

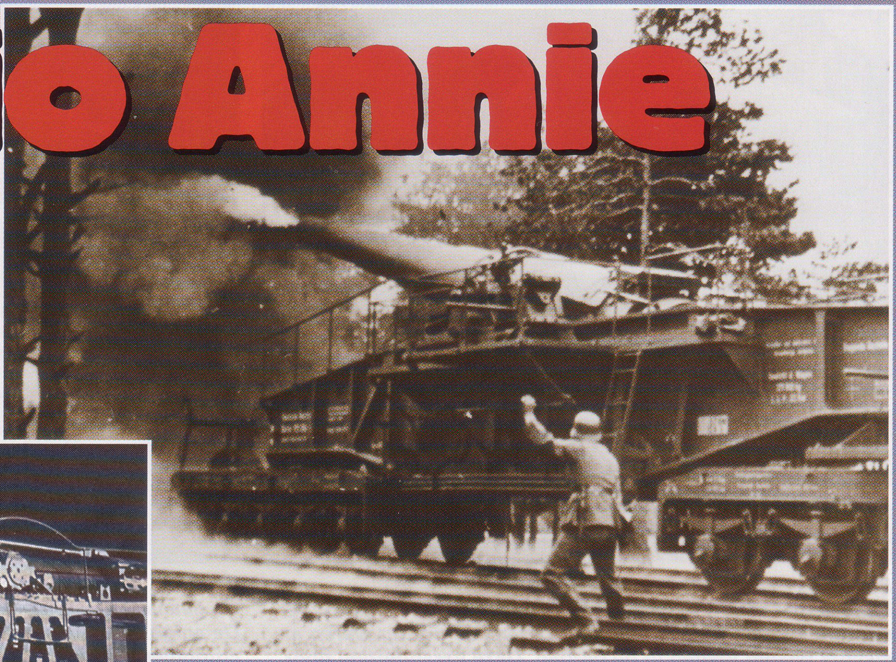

Rechts:
Het 28-cm Kanone 5 was een van de beste artilleriestukken dat er ooit gebouwd is. Dit kanon werd veelvuldig ingezet: van de Atlantikwall tot aan het beleg van Sebastopol. Het totale wapen woog 218 ton en het kanon kon een granaat van 255 kg maar liefst 62 km ver wegschieten.

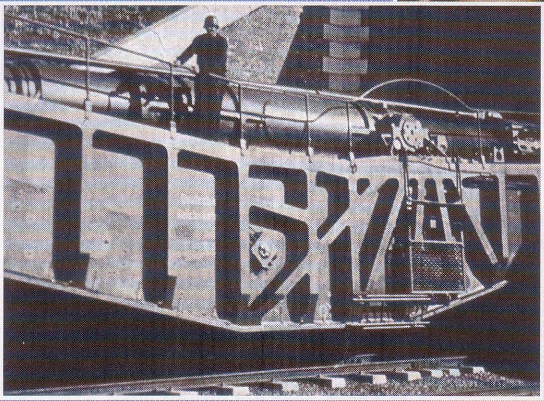

Hierboven:
In een tunnel op de spoorlijn van Rome naar Nettuno wisten de Duitsers een vrijwel perfecte geschutspositie te vinden voor de kanonnen. Hoewel er twee stellen rails waren, vond men het veiliger hier slechts één kanon in te zetten en het andere kanon veilig in een andere tunnel verder naar het noorden te plaatsen. Het kanon kwam alleen maar uit zijn schuilplaats tevoorschijn om een dodelijk schot te lossen en verdween daarna weer in zijn veilige beschutting.

ALS HET DE DUITSERS niet lukte om de geallieerden in zee terug te drijven, zoals Hitler had geëist, dan zouden de geallieerden er ook niet in slagen het bruggenhoofd bij Anzio uit te breiden. De Duitsers legden een ring van staal rond de geallieerde posities en vielen ze dag en nacht aan.

Hiervoor gebruikten ze onder andere twee stuks spoorweggeschut die oorspronkelijk naar Italië waren gebracht om ze over te varen naar Tunesië. In januari 1944 werden ze echter vanuit Milaan naar het zuiden gestuurd, naar Anzio. Deze kanonnen maakten het leven van de ingegraven geallieerden vier maanden lang tot een hel. Er werd een constante regen van 28-cm granaten op de geallieerde posities afgevuurd, samen met een niet-aflatend spervuur van lichtere artilleriestukken. De kanonnen, die samen de naam 'Anzio Annie' kregen, bleven in actie totdat de Gustav-linie in mei 1944 doorbroken werd. De geallieerde opmars na de doorbraak was zo snel dat de vluchtroute voor de kanonnen werd afgesneden en ze vrijwel intact in handen vielen van de geallieerden.

vormde het grootste obstakel tussen het vijfde leger van Clark en Anzio en Rome. In de nacht van 11 op 12 januari brak het Franse expeditiekorps door de Duitse defensielinie in de bergen en wisten ze Atina te bereiken. Het Amerikaanse 2nd Corps probeerde een aantal posities in de bergen rond de heuvel met de abdij van Cassino in te nemen en kwam tot op 'honderd meter van de overwinning', volgens *Generalleutnant* von Senger und Etterlin die met zijn mannen nog steeds standhield toen de gevechten op 12 februari gestaakt werden. Op 15 februari was het de beurt aan de Britten in de vorm van de 2nd New Zealand Division en 4th Indian Division. De Indiase divisie viel de heuvel met de abdij 's nachts aan, maar leed zware verliezen en werd weer teruggedreven naar het vertrekpunt. De Nieuw-Zeelanders wisten wel tot in de stad door te dringen, maar werden door een tegenaanval van de 15e *Panzergrenadier*-divisie weer teruggedreven.

De Britse aanval werd voorafgegaan door de vernietiging van de zesde-eeuwse Benedictijner abdij op de heuvel. Veel van de schatten waren al uit deze waardevolle historische locatie verwijderd, maar toen de abdij op verzoek van generaal Tuker, de bevelvoerder van de 4th Indian Division door Britse en Amerikaanse bommenwerpers gebombardeerd werd, kwamen daarbij honderden burgers om die naar de abdij gevlucht waren. Natuurlijk reageerde de Duitse propaganda hier zeer ontdaan op en deze actie zou de bevelvoerder van Tuker, generaal Freyberg, na de oorlog nog jaren achtervolgen. Pas in 1969 gaf de Amerikaanse regering toe dat eerdere beweringen dat men informatie had dat de abdij bezet was door de Duitsers onjuist waren geweest. Maar, zoals David Fraser opmerkte, 'niemand mag de invloed onderschatten van de abdij op het moreel van onze eigen troepen die geen van allen konden geloven dat dit imposante gebouw geen militaire functie had. En de meningen van soldaten, zelfs als die niet kloppen, zijn een militaire realiteit als er van soldaten verlangd wordt aan te vallen en te sterven.'

DUIVELS IN DE ABDIJ

De ruïnes werden onmiddellijk bezet door de eerste divisie *Fallschirmjäger* onder aanvoering van de 48-jarige Richard 'Arno' Heidrich. Deze 'groene duivels' zoals de geallieerden ze noemen, verdedigden Cassino tegen een nieuwe aanval door de Nieuw-Zeelanders op 15 maart. De intensieve gevechten die daarbij plaatsvonden, riepen sterke herinneringen op aan het Westfront van 1914-18. In het labyrint van kapotte muren hadden de Duitsers

Groene Duivels
Duitse parachutisten in Italië

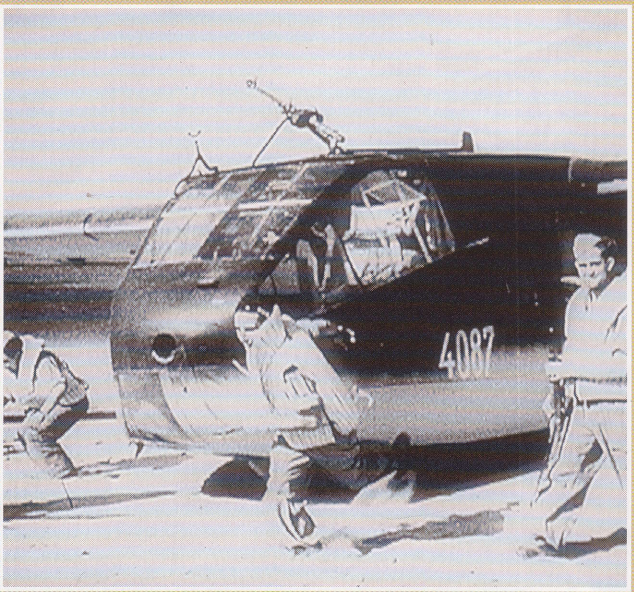

TOEN ITALIË BEGON TE WANKELEN en in het najaar van 1943 helemaal ineenstortte, werd Hitler gedwongen steeds meer troepen en materieel in te zetten voor de verdediging van zijn zuidflank. Onder deze versterkingen bevonden zich ook de 1e en 4e divisie Fallschirmjäger, die een imposante strijd leverden voor de verdediging van Italië en het Italiaanse vasteland. Sinds Kreta werden deze elite-parachutisten alleen nog maar ingezet als infanterie. Ook in Italië zouden zij deze rol vervullen.

Maar van alle acties van *Fallschirmjäger* in de Tweede Wereldoorlog, hebben vooral de slagen in de abdij van Monte Cassino en het stadje daaronder een vaste plek verworven in de militaire geschiedenis. De mannen van het eerste regiment Fallschirmjäger kregen de titel 'De Groene Duivels van Cassino' vanwege hun prestaties tijdens de slag die Hitler omschreef als "een slag uit de Eerste Wereldoorlog die werd uitgevochten met wapens uit de Tweede."

Boven:* *De Fallschirmjäger moesten de geallieerde voorhoede in Italië afstoppen. Ze werden per parachute of met een zweefvliegtuig in de gevechtszone afgezet. Het Gotha 232-zweefvliegtuig (linksboven) kon 23 troepen, dicht op elkaar gepakt, vervoeren.

geschutsposities ingenomen van waaruit ze overlappende zones konden bestrijken. De geallieerden hadden weinig aan hun overmacht aan tanks en vliegtuigen in deze uitputtingsslag waar granaten en machinegeweren de beslissende wapens waren. De eerste divisie *Fallschirmjäger* hield de New Zealand-divisie, onderdelen van de 78th Division en tenminste één brigade van de 4th Indian Division tegen. In een brief aan Sir Alan Brooke uitte generaal Alexander zijn bewondering voor de Duitse verdedigers:"Ik denk niet dat geen enkele eenheid hiertegen opgewassen zou zijn, behalve 'those para boys'."

Van 11 tot 18 mei werd Monte Cassino aangevallen door het Poolse korps, dat 3500 mannen verloor voordat de 12e Podolski-lansiers de top van de heuvel bezetten en de Poolse vlag hesen op de ruïnes van de abdij. Intussen hadden Franse bergtroepen zich een weg gebaand door het Aurunci-gebergte en de Faito-berg ingenomen. De 'groene duivels' begonnen zich op 17 mei terug te trekken en glipten naar het noorden om daar de strijd voort te zetten.

DE WEG NAAR ROME

Tijdens de slag om Monte Cassino waren er grote aantallen troepen geland bij Anzio. Op 23 mei brak het US VI Corps bij Anzio met grote overmacht door de Duitse belegering heen. Men had de Duitse troepen in het zuiden kunnen afsnijden als de Amerikanen het bevel van generaal Alexander hadden opgevolgd en ten noordoosten van Valmontone een aanval hadden uitgevoerd, maar Mark Clark besloot ze naar het noordwesten te sturen, richting Rome. Hij slaagde in zijn opzet: zijn US 5th Army was de eerste geallieerde formatie die een hoofdstad van de vijand innam. Hij gaf zijn mannen opdracht te voorkomen dat Britse troepen er eerder zouden zijn; desnoods mochten ze geweld gebruiken. Dankzij zijn schaamteloze jacht naar roem konden de Duitsers hun 10e Leger terugtrekken, terwijl Clarks mannen een weg probeerden te forceren door de 'Caesar-linie.' De Amerikaanse troepen trokken op 4 juni Rome binnen, maar 24 uur later zou Clarks ster al weer verbleken: D-Day was aangebroken.

Kesselring gaf zijn legergroep het bevel zich terug te trekken tot de volgende defensieve linie vanwaar ze de toegang tot het Po-dal afschermden. Daarboven lagen de bergpassen van de Alpen en het Duitse rijk zelf.

Boven:
Een soldaat die de gevechten overleefde beschreef een typische 'werkdag'. "De zonnestralen verbleekten en er daalde een akelige schemering over ons neer. Het was alsof het einde van de wereld daar was. Kameraden raakten gewond, werden levend begraven, weer uitgegraven en opnieuw begraven. Hele pelotons en eskaders werden door voltreffers uitgeroeid. Anderen vielen blindelings op de vijand aan om maar uit deze hel te kunnen ontsnappen."

Hieronder:
De verdedigers van Monte Cassino hadden het zeer zwaar. Hier hebben een paar mannen van de eerste divisie Fallschirmjäger zich eventjes teruggetrokken uit de strijd die vooral bestond uit man-tot-mangevechten. Afgezien van de gevechten waren de levensomstandigheden voor de verdedigers, vooral in de winter, zeer zwaar.

Hieronder:
Een Sturmgeschütz III biedt ondersteuning aan de belegerde verdedigers van Cassino. Temidden van de ruïnes waren de Duitse pantsers vrijwel onzichtbaar.

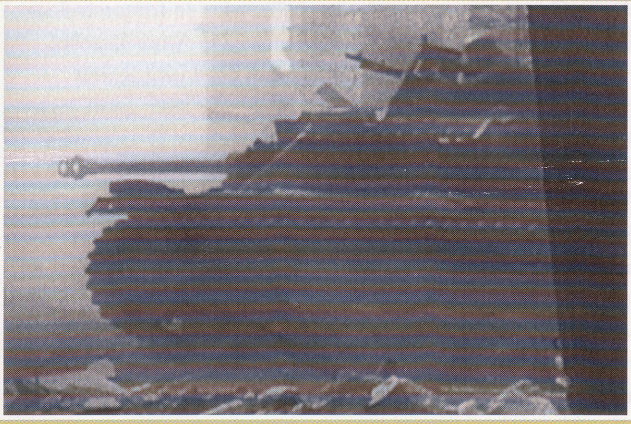

Boven:
Een van de meest gevreesde geluiden op de slagvelden tijdens de Tweede Wereldoorlog was het snelvuur van de Duitse MG42.

Hieronder:
Generalmajor Richard Heidrich (staand) met Feldmarschall Albert Kesselring in Italië, medio 1944. Heidrich nam het bevel over de regio Cassino op 20 februari op zich, waarbij het derde regiment Fallschirmjäger van Oberst Heilmann werd ingezet in Cassino en Monte Cassino.

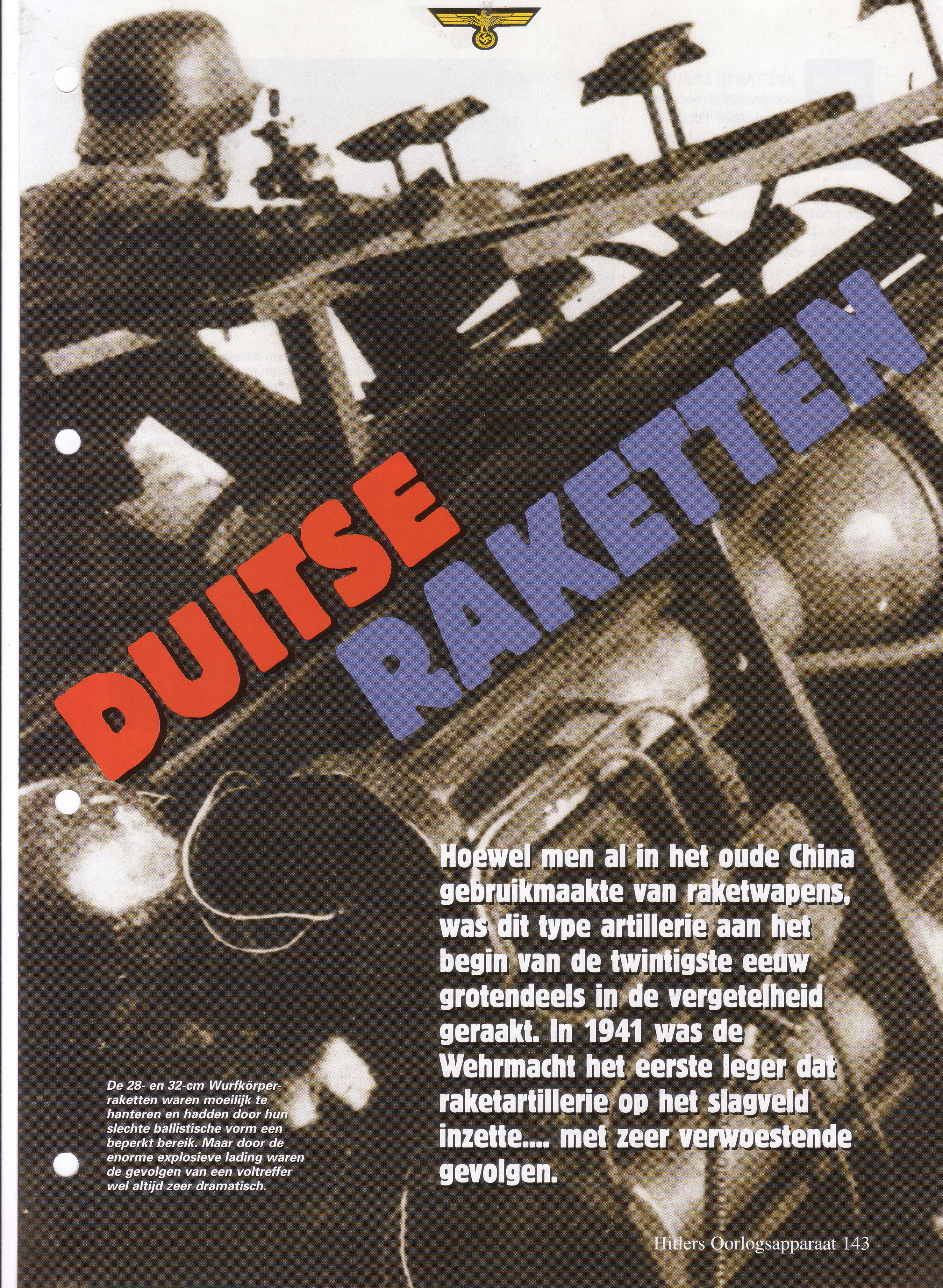

DUITSE RAKETTEN

Hoewel men al in het oude China gebruikmaakte van raketwapens, was dit type artillerie aan het begin van de twintigste eeuw grotendeels in de vergetelheid geraakt. In 1941 was de Wehrmacht het eerste leger dat raketartillerie op het slagveld inzette.... met zeer verwoestende gevolgen.

De 28- en 32-cm Wurfkörper-raketten waren moeilijk te hanteren en hadden door hun slechte ballistische vorm een beperkt bereik. Maar door de enorme explosieve lading waren de gevolgen van een voltreffer wel altijd zeer dramatisch.

RAKETARTILLERIE is oorspronkelijk bedacht door de oude Perzen en Grieken. De Chinezen waren echter de eersten die deze wapens op grote schaal inzetten, waarna de Mongolen deze praktijk overnamen. Raketten werden al in de 13e eeuw in Europa geïntroduceerd, maar ze werden pas in de 16e en 17e eeuw grootschalig ingezet. Vervolgens werden raketten in de meeste gewapende conflicten gebruikt, totdat ze rond het begin van de 20e eeuw op een zijspoor werden geplaatst door de ontwikkelingen die hadden plaatsgevonden op het gebied van conventionele artillerie.

In de Eerste Wereldoorlog werden raketten vooral gebruikt voor communicatie; vanuit Franse vliegtuigen werden ze ook afgevuurd op met waterstof gevulde observatieballonnen. In de jaren 20 en 30 van de twintigste eeuw begonnen Duitsland en de Sovjet-Unie echter het militaire potentieel van raketartillerie te onderzoeken.

De geallieerden noemden de Duitse raketten vaak 'Moaning Minnies' of 'Screaming Mimis' vanwege het aparte huilende geluid dat de raketmotoren van de zesloops 15-cm raketwerpers, beter bekend als *Nebelwerfer* maakten.

De naam was nog een herinnering aan de Eerste Wereldoorlog, toen er mortieren van zwaar kaliber werden ingezet voor het afvuren van rook- of gasgranaten. In de Tweede Wereldoorlog konden raketten worden gebruikt voor het leggen van rookgordijnen, maar meestal werden ze gebruikt voor hoogexplosieve (HE) ladingen. Naast HE, konden *Nebelwerfer* ook brandbare of chemische ladingen afvuren: zo werden er 18.600 met chemicaliën gevulde raketten van 15 cm in beslag genomen bij H Muna St Georgen in 1945; Hitler had deze gelukkig nog niet ingezet.

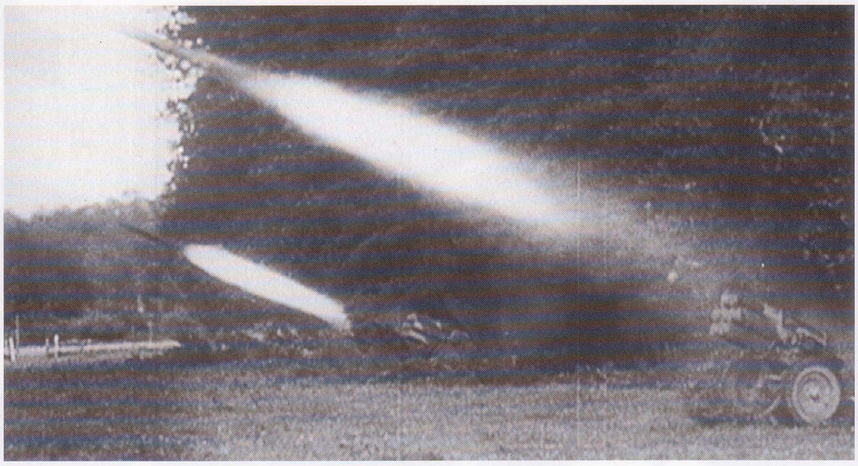

Hierboven en hieronder:
De Duitsers zetten geen raketartillerie in tijdens de eerste Blitzkrieg-campagne in het Westen. Dit was omdat de meeste Nebelwerfer waren toegewezen aan eenheden voor chemische oorlogsvoering. Deze werden achter de hand gehouden om eventueel met gasaanvallen de oorlog te beslissen. Er werd wel wat raketartillerie op tijd vrijgegeven voor Operatie Barbarossa, maar deze wapens werden pas echt in groten getale ingezet eind zomer 1941 nadat de Russische katoesja's de Wehrmacht op wrede wijze duidelijk maakten hoe effectief dit wapen kon zijn als het in groten getale werd ingezet.

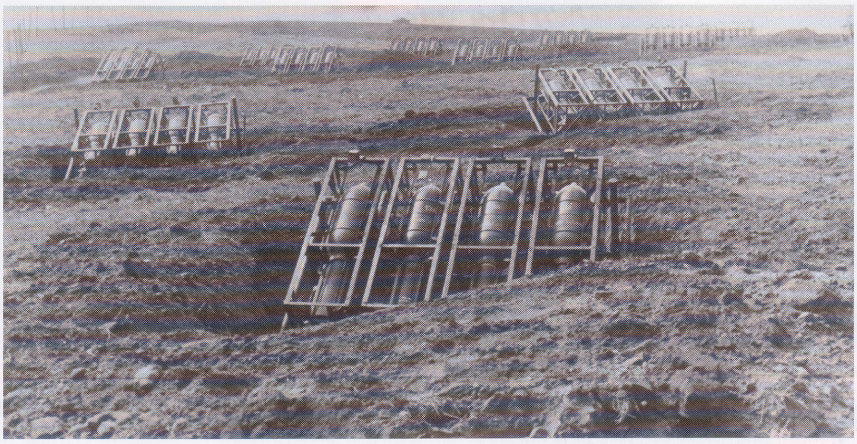

'SCHIETEN EN WEGWEZEN'

Het Nebelwerfer wapen werd door de geallieerden gevreesd en gerespecteerd vanwege het feit dat er vijf of zes projectielen tegelijk mee konden worden afgevuurd die een verwoestend effect hadden op de troepen in het open veld. Het grote nadeel voor de *Nebeltruppen* was het feit dat de raketwerper na het afvuren zo gemakkelijk op te sporen was. Rond het wapen ontstond een grote stofwolk en een lange rookpluim markeerde het vliegtraject van de raket. De vijand reageerde hier meestal op: in het Oosten gebruikten de Russische troepen hun eigen raketten, de *katoesja's*, als antwoord. De *Nebeltruppen* werden als gevolg daarvan experts in de tactiek van het 'schieten en wegwezen'. Direct na het afvuren van de raketten, koppelden ze de raketwerpers weer aan het voertuig en probeerden ze zo snel mogelijk de zone te verlaten.

De *Nebeltruppen* werden aanvankelijk opgeleid bij Celle ten zuiden van Stettin en toen er meer regimenten kwamen ook bij Munster-Nord. De soldaten die dit gespecialiseerde wapen bedienden, hadden een bordeauxrode bies als *Waffenfarbe* op hun epauletten en petten. Op hun linkermouw hadden ze op de onderarm een insigne met daarop een staande granaat in het wit met daar omheen een krans van eikenbladeren tegen een blauwgroene ovalen achtergrond.

Het eerste raketwapen, de *Nebelwerfer* 42 met zijn 28/32-cm raketten, werd in 1940 in gebruik genomen. Dit relatief eenvoudige wapen dat door een trekker werd voortbewogen, kwam te laat om nog te worden ingezet in de campagne in Frankrijk. De raketwerper bestond uit een frame met een capaciteit van zes 32-cm raketten, terwijl er kleinere raketten van 28 cm op de rails aan de binnenkant geladen konden worden. De 28-cm HE-raket woog 82 kg en had een maximaal bereik van 1925 meter; de 32-cm raket met zijn

"MOANING MINNIE"

In tegenstelling tot wat velen denken was het niet het Rode Leger, maar de Wehrmacht die als eerste raketartillerie inzette tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onder het grote aantal Duitse artillerie-eenheden dat het vuur opende bij de start van Operatie Barbarossa op 22 juni 1941 om 3:15 in de ochtend waren er ook vier Nebelwerfer-regimenten. Het Rode Leger gebruikte voor het eerst raketartillerie op 14 juli 1941, toen ze een beschieting uitvoerden op het treinstation bij Orsza op de route Minsk-Moskou, dat was ingenomen door Heeresgruppe Mitte.

DE DUITSE RAKETARTILLERIE groeide uit tot een geducht wapensysteem waarmee de Duitsers dichte rookvelden aanlegden of een massaal spervuur op een groot gebied afvuurden. Naast de enorme explosie en de vernieling van de vijandelijke doelen, zorgde het opvallende gehuil van de raketmotoren voor extra psychische druk op de tegenstanders.

De onnauwkeurigheid die inherent was aan raketprojectielen werd goedgemaakt door extra veel raketten af te vuren. De *Nebeltruppen* volgden daarmee het motto op: *Klotzen, nicht Kleckern* - "Niet zuinig zijn, maar er royaal tegenaan gaan.'

Naarmate de oorlog langer duurde, zetten de Duitsers steeds meer raketten in en steeds minder conventioneel artilleriegeschut. Dit had twee hoofdredenen: de raketwerpers waren betrekkelijk licht en klein ten opzichte van kanonnen van een vergelijkbaar kaliber en ze waren veel gemakkelijker te produceren.

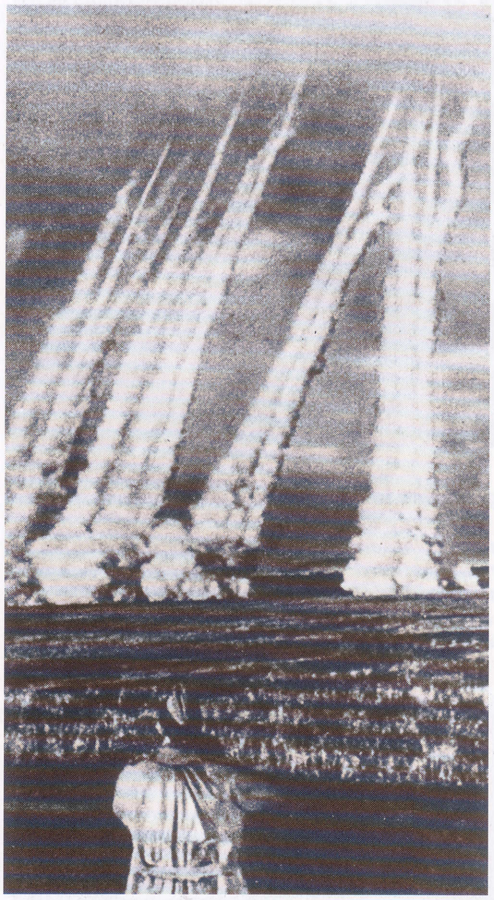

Boven:
In vergelijking met artilleriekanonnen, was raketartillerie minder nauwkeurig en had het een kleiner bereik. Door het lawaai en de rook die ontstonden bij het afvuren van de raketten, was het voor vijanden vrij gemakkelijk de raketwerper met zijn bemanning op te sporen.

brandbare lading woog 79 kg en had een maximaal bereik van 2200 meter. Hoewel de 28/32-cm raketten voor de NbW 41 krachtige projectielen waren, werden ze door hun beperkte bereik niet echt in grote aantallen ingezet.

DEBUUT IN RUSLAND

Een jaar later werd de *Nebelwerfer* 41, voorzien van 15-cm raketten, in Rusland ingezet. Hij zou de hele oorlog in gebruik blijven en werd na 1945 zelfs nog door Franse troepen gebruikt.

De raket had een bijzonder ontwerp: de motor bevond zich voor de explosieve kop, zodat hij altijd uit elkaar zou spatten bij ontploffing van het projectiel. De raket bestond uit zeven WASRAG R61 (diglycol-dinitraat) voortdrijvingsstaven die werden ontstoken door een ERZ.39 ontstekingsmechanisme en uitstroomden via 26 in een hoek geplaatste venturi's. De maximale snelheid was vrij hoog: 340 meter per seconde. Het maximum bereik was 6.900 meter.

De 15-cm raketten werden later op het halfrupsvoertuig Sd Kfz 4/1 *Maultier* gemonteerd. Dit was een tijdelijke oplossing totdat de 15-cm *Panzerwerfer* 42 in 1944 in gebruik werd genomen. De *Panzerwerfer* 42 gebruikte dezelfde tienloops lanceerinstallatie als de Sd Kfz 4/1 Maultier in combinatie met een *Schwerer Wehrmachtschlepper*-chassis. In het inwendige van het voertuig konden 26 raketten worden vervoerd, plus tien in de raketwerper. Deze gemotoriseerde raketwerpers werden ondergebracht in onafhankelijke pantsercompagnies - *Panzerwerferbatterie*, die bestonden uit twee pelotons die elk vier raketwerpers hadden.

ZWARE RAKETTEN

De 21-cm *Nebelwerfer* 42 werd in 1942 getest en in 1943 in gebruik genomen. In principe was het een uitgebreide versie van de 15-cm NbW 41, met vijf grote lopen die op één onderstel waren gemonteerd. Om de raketten te lanceren, werd er met een handgenerator via een zesaderige kabel en een schakelkast aan de rechterkant van de raketwerper een stroom van 0,3 A naar het ontstekingsmechanisme gestuurd.

Boven:
Met een eenvoudig open vizier werd dit zeer onnauwkeurige wapen gericht. De 15-cm en 21-cm raketwerpers konden elektrisch horizontaal en diagonaal versteld worden.

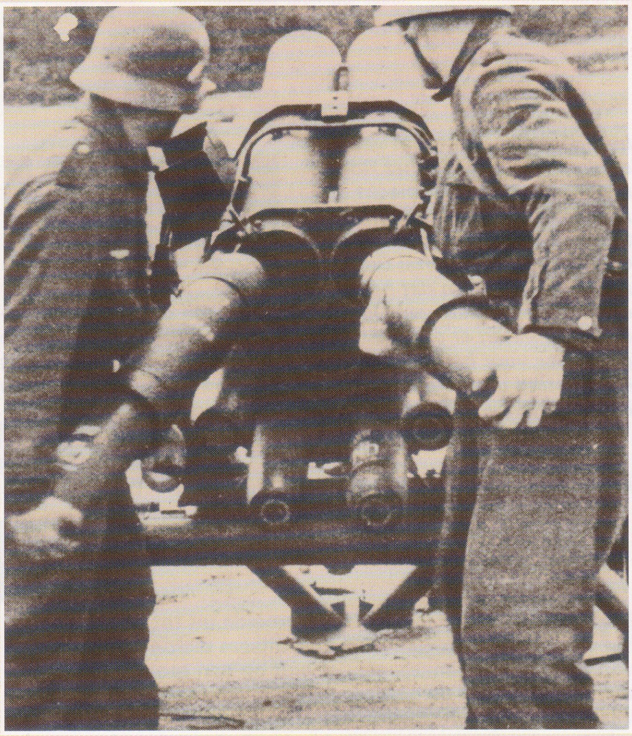

Rechtsboven:
HE- of rookladingen of een combinatie daarvan werden in de vijf vuurbuizen geladen. Een ervaren team kostte dit ongeveer twee minuten.

De *Nebelwerfer* 42 kon alleen HE-munitie afvuren. De raket woog 112,6 kg. Hij had bij de lancering een snelheid van 320 meter per seconde. Het maximumbereik was 7.850 meter. De vuursnelheid was vijf raketten in acht seconden en drie salvo's van vijf raketten elke vijf minuten.

Tijdens verplaatsingen woog het voertuig 1100 kg. De raketten wogen 127 kg. Ze hadden na de lancering een maximale snelheid van 230 meter per seconde en een maximumbereik van 4.550 meter. De vuursnelheid was zes raketten in tien seconden en twee salvo's van zes raketten elke vijf minuten.

De 30-cm *Raketenwerfer* 56 die in 1944 verscheen, was gemonteerd op het onderstel van een 5-cm Pak 38. Door speciale voeringen op de lanceerrails te monteren, kon dit wapen ook 15-cm munitie afvuren. Het systeem woog 1004 kg tijdens verplaatsingen en had een vuursnelheid van zes raketten in tien seconden en twee salvo's van zes raketten in vijf minuten.

PACKKISTEN

De 28-cm, 30-cm en 32-cm raketten werden aan het front afgeleverd in

Rechts:
Na het laden zocht de bemanning dekking in een veilige greppel op zo'n 10 tot 15 meter van de raketwerper. De raketten werden op afstand gelanceerd met een handgenerator. Elektrische pulsen werden via een kabel naar een contact aan de rechterkant van het onderstel gestuurd. De raketten werden afgevuurd met tussenpozen van twee seconden, te bepalen door de schutter. Met elke draai aan de vuurhendel werd er een nieuwe raket afgevuurd. Door de raketten na elkaar te lanceren werd voorkomen dat het wapen zou omslaan door de kracht van de lancering.

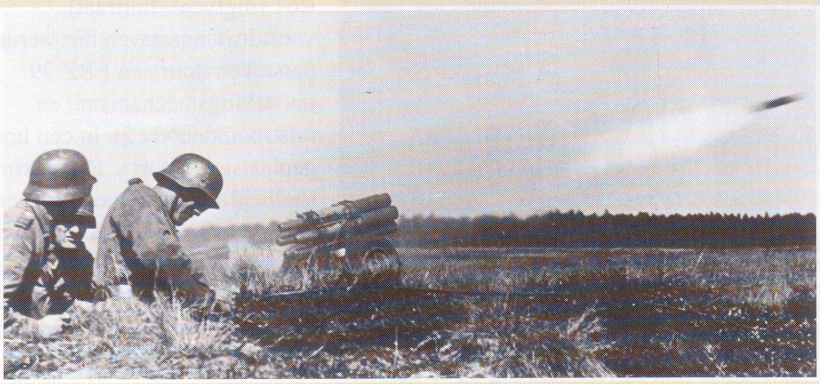

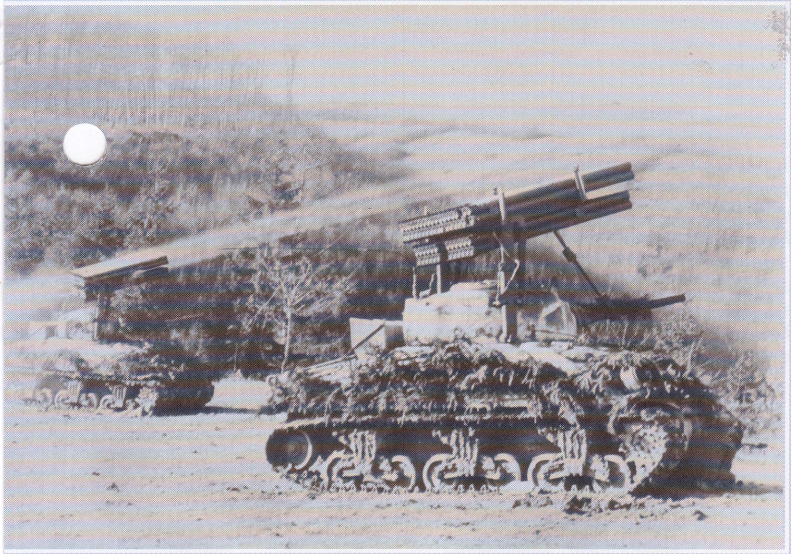

M4 Sherman-tanks vuren een salvo af met hun T-34 raketwerper, de Calliope, die was voorzien van 60 lanceerbuizen. De buizen waren van multiplex gemaakt en konden slechts een paar keer gebruikt worden. Toch was deze raketwerper een geducht wapen voor de korte afstand.

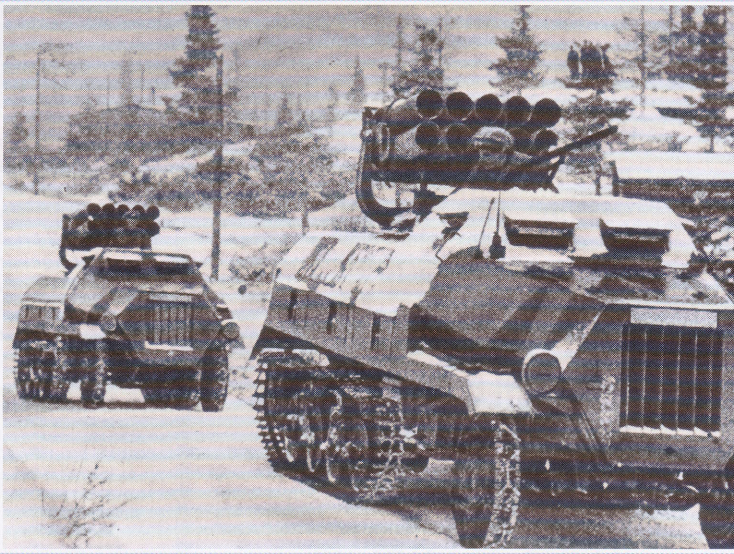

Toen de raketartillerie op een zelfrijdend platform werd gemonteerd, kreeg het personeel de veiligheid van de pantsering en kon het wapen op hoge snelheid verplaatst worden na het lanceren van de raketten. Binnen een minuut kon men nieuwe raketten laden. De meeste eenheden werden bij de Waffen-SS ingezet.

Packkisten - eenvoudige open kratten die men met enkele modificaties kon ombouwen tot effectieve enkelschots lanceerplatformen. Een van de eenvoudigste raketwerpers was het *schweres Wurfgerät* 40 dat bestond uit zes kratten voor 28/32 raketten die bevestigd waren aan een frame dat men in een elevatiehoek van +10° tot +45° kon verstellen. Hierdoor kregen de 32-cm raketten een maximumbereik van 2200 meter, tegenover 1925 meter voor de 28-cm raketten. Met dit systeem kon men vier raketten in zes seconden afvuren. Dit systeem dat in 1941 aan het Oostfront voor het eerst werd ingezet, kreeg de bijnaam *Stuka zu Fuss* - Stuka te voet.

'HUILENDE KOE'

Het verschil tussen het *schweres Wurfgerät* 41 en het model sWG 40 was dat de eerstgenoemde vervaardigd was van een frame van stalen buizen met een gewicht van 110 kg waarmee men de 28/32-cm en 30-cm raketten rechtstreeks vanuit de kratten kon afvuren. De elevatiehoek was +10° tot +45° en de raketten konden een voor een worden geladen, of in groepen van vier die binnen zes seconden konden worden afgevuurd. Ook dit model stond bekend als de *Stuka zu Fuss*, hoewel de sWG 41 ook wel eens de *Heulende Kuh* werd genoemd.

De succesvolste mobiele raketwerper voor 28/32-cm en 30-cm raketten was de *schwere Wurfrahmen* 40. Dit was een metalen frame dat op en langs een gepantserd SdKfz 251 halfrupsvoertuig was gemonteerd. Dit ontwerp van J. Gast KG uit Berlijn uit 1940 werd in datzelfde jaar in gebruik genomen. De frames met de *Packkisten* konden worden afgesteld op een elevatiehoek van +14° tot +50°; er konden zes raketten vanuit hun kratten worden afgevuurd binnen tien seconden. Tijdens missies werden de raketten pas op het moment van lanceren op de sWR 40 geladen, omdat het voertuig anders te breed werd. Normaal gesproken bestond de belading uit vijf 28-cm raketten en een 32-cm raket met een brandbare lading.

Het voertuig werd op het doel gericht, de remmen werden aangetrokken en de raketten in de juiste hoek gezet. Daarna ging de bemanning tien meter naar achteren. De raketten werden verspringend in volgorde afgevuurd, van linksachter tot rechtsvoor.

ORGELMUZIEK

Het Duitse leger kende drie types raketeenheden: de *Werferabteilung (Mot)* uitgerust met de 15-cm *Nebelwerfer* 41; de *schwere Werferabteilung (Mot)* die de beschikking hadden over de 21-cm *Nebelwerfer* 42 of de 28/32-cm *Nebelwerfer* 42 of 56; en de *Gebirgswerferabteilung*.

De *Werferabteilung (Mot)* bestond uit een eenheidsstaat en stafbatterij en maximaal drie batterijen met elk zes raketwerpers. De staf bestond o.a. uit het hoofdkwartier van de Abteilung, een verkennings-/observatiepeloton, een onderhoudseenheid en een verbindingsstaf. Voor lokale verdediging werd er een antitankeenheid met vier 3,7-cm of 7,5-cm Pak aan toegevoegd. De Abteilung had 14 officieren, 101 onderofficieren en 440 soldaten met 109 motorvoertuigen en negen motorfietsen. Tijdens de strijd moest een 15-cm *Werferabteilung* een front van 1.200 meter bestrijken, maar in de praktijk was dit meestal 800 - 900 meter en nam elke batterij 200 meter voor zijn rekening. Een 15-cm *Werferabteilung* voerde 1728 raketten met HE-ladingen mee en 432 raketten voor rookgordijnen. Elke batterij had dus 432 HE- en 108 rookraketten.

De *Abteilungen* waren gecombineerd tot een *Werferregiment*. Dit bestond in principe uit een regimentshoofdkwartier, twee 15-cm *Abteilungen*, een 21-cm *Abteilung* en een lichte raketwerpercolonne (meestal 15 cm) voor speciale taken. Een regiment had 1.876 personeelsleden, 12 stuks antitankgeschut, 54 raketwerpers, 374 motorvoertuigen en 37 motorfietsen.

Een *schweres Regiment* was een regiment met meer dan een *Abteilung* uitgerust met de 21-cm *Nebelwerfer* 42 of groter. Normaliter telden deze zware eenheden twee 21-cm of 28/32-cm (later 30-cm) *Abteilungen* en een 15-cm *Abteilung*. De *schwere Werferabteilung (Mot)* 21-cm voerde

900 HE-projectielen met zich mee: tien salvo's of 180 voor elke batterij. De 30-cm raketwerperbatterij had 600 HE-projectielen; voldoende voor drie salvo's. De 28/32-cm batterij had 450 28-cm HE-projectielen en 150 32-cm projectielen met een brandbare lading.

ONDERSTEUNING VAN HALFRUPSVOERTUIGEN

Zowel de *Abteilungen* met 15-cm raketten en die met 21-cm raketten werden ondersteund door de *Nebelkraftwagen* (Sd Kfz 11/1), een halfrupsvoertuig waarmee het personeel werd vervoerd plus, in verwisselbare bakken aan de zijkant, 36 15-cm raketten of tien 21-cm raketten.

De *Gebirgswerferabteilung* was uitgerust met de 10-cm *Nebelwerfer* 35 en 40 en voerde 1899 HE- en 1269 rookraketten met zich mee. De *Nebelwerfer* 35 en 40 waren mortieren met een bereik van respectievelijk 3.025 en 6.350 meter. De bergeenheden die in de Kaukasus opereerden in 1942 zetten echter standaard raketmaterieel in.

In het najaar van 1944 leidden de tekorten aan manschappen ertoe dat *Werferregimenter* werden teruggebracht tot twee *Abteilungen* en de raketwerpers vaak weer door paarden werden getrokken.

SCHOKGOLF

De *Werferregimenter* en kleinere eenheden werden meestal door het OKH ingedeeld bij de diverse legers, korpsen en divisies. Alleen de pantserdivisies van de Waffen-SS hadden echte *Werferabteilungen*, met 18 raketwerpers elk.

De Waffen-SS kopieerde zelfs de Russische *katoesja* in de vorm van de 8-cm *Raketen-Vielfachwerfer*, een 24-rails raketwerper die gemonteerd was op een -*Somua* halfrupsvoertuig (oorspronkelijk van het Franse leger) die een met vinnen gestabiliseerde raket van 6,9 kg afvuurde. Uit testen begin 1944 bleek dat de 8-cm raket superieur was aan de 15-cm. Deze conclusie kan echter beïnvloed zijn door de politieke druk.

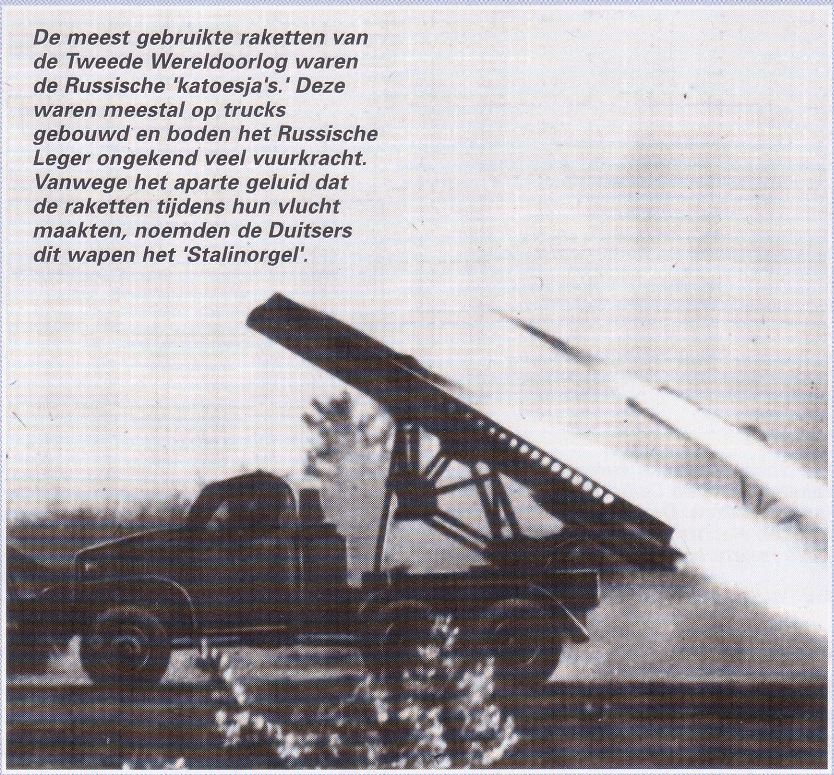

De meest gebruikte raketten van de Tweede Wereldoorlog waren de Russische 'katoesja's.' Deze waren meestal op trucks gebouwd en boden het Russische Leger ongekend veel vuurkracht. Vanwege het aparte geluid dat de raketten tijdens hun vlucht maakten, noemden de Duitsers dit wapen het 'Stalinorgel'.

RAKETDUEL

BIJNA ALLE GROTE partijen in de Tweede Wereldoorlog maakten gebruik van raketten. Ze werden vooral gebruikt als aanvulling op bestaande wapens, maar de Russen ontdekten al snel dat de raket soms ook als zelfstandig wapen zeer effectief kon zijn.

Op technologisch gebied waren de Duitsers het verst gevorderd, maar zij gebruikten hun raketten alleen maar ter ondersteuning van artilleriespervuur.

Het Rode Leger zette bij elk offensief raketten in om de Duitsers uit hun moederland te verdrijven. Een aantal van deze Russische rakettypes werd veertig jaar later nog op verschillende plekken ter wereld gebruikt.

De raket kon het evenwicht op het slagveld doen omslaan en vooral aan het Oostfront was dit vaak het geval. In het Westen maakten de Britten en Amerikanen soms gebruik van raketten om bunkers en versterkte posities uit te schakelen.

De oorspronkelijke aanleiding voor de Britten om voor de oorlog te beginnen met het ontwerp van raketten, was dat ze een luchtafweerwapen wilden ontwikkelen. Hoewel het ontwerp niet het gewenste resultaat opleverde, werd het gebruikt als basis voor een aantal interessante ontwerpen, zoals deze 24-ponds Air-Portable Rocket Projector.

SCHUTZSTAFFEL MEMORABILIA

Een foto met een persoonlijke boodschap van Arthur Seyss-Inquart, de Oostenrijkse nazi die berucht werd als rijkscommissaris voor Nederland van 1942 tot 1945.

PERSOONLIJKE ITEMS van SS'ers zijn zeer gewenste verzamelstukken. Er bestaat nog een verrassend groot aantal van deze stukken, maar het nog veel grotere aantal vervalsingen en reproducties maakt het leven voor verzamelaars niet altijd even gemakkelijk.

Er zijn verschillende bronnen voor dergelijk materiaal. Aan het eind van de oorlog namen geallieerde soldaten veel mee naar huis. Vaak lagen deze stukken jarenlang op zolder stof te verzamelen, totdat ze uiteindelijk verkocht werden. Een veel kleiner gedeelte bereikte de markt via de oorspronkelijke eigenaren of de ontvangers van onderscheidingen die na het Neurenberg- tribunaal en de denazificatieprocessen van de jaren 1940 en 50 in geldnood kwamen. Ook is er veel afkomstig van familieleden.

EEN LASTIGE KLUS

Door de hoge vraag en de hoge prijzen is het verzamelen van SS-memorabilia soms een lastige klus. Kennis is daarbij van vitaal belang. Deze kennis krijgt men door jarenlange ervaring met dergelijke artikelen of door grondig onderzoek, maar zelfs de grootste experts laten zich altijd nog wel eens misleiden. Goed referentiemateriaal maakt de zaken wat gemakkelijker. Zoals voor alle antieke stukken geldt, is een geloofwaardige en gecontroleerde herkomst de beste waarborg, evenals het werken met betrouwbare leveranciers.

***Rechtsboven:** Het unieke kraaginsigne dat Heinrich Himmler droeg als Reichsführer-SS. Hij droeg dit ontwerp vanaf 1934 tot aan het eind van de oorlog.*

***Rechts:** Een set parademedailles van SS-Obergruppenführer August Frank, een van de weinige bezittingen die hij nog over had nadat zijn huis door Amerikaanse soldaten was afgezocht op oorlogsbuit. Frank was een voormalige politiechef die nauw ging samenwerken met de hoge baas van de economische tak van de SS, Oswald Pohl.*

Boven:
SS-Führer-Ausweis van SS-Oberführer Benno Martin. Martin, die uiteindelijk de rang van Obergruppenführer zou krijgen, was van 1941 tot het einde van de oorlog Höhere SS- und Polizeiführer in Neurenberg. De paus was getuige tijdens het proces tegen Martin in Neurenberg en voerde daar aan dat deze SS-officier de verwoesting van de kathedraal van Neurenberg had tegengehouden.

Hieronder:
Ridderkruis met zwaarden, uitgereikt aan SS-Obergruppenführer Oswald Pohl, hoofd van de economische afdeling van de SS. Pohl raakte zijn medailles kwijt toen hij na de oorlog gevangen werd gezet. Ze kwamen uiteindelijk in handen van de directeur van de gevangenis, Richard G.Raabe. Raabe vergaarde een groot aantal van dergelijke stukken en verkocht ze in 1991. Deze verkoop, waarbij een vergelijkbaar ridderkruis van SS-Obergruppenführer Gottlob Berger te koop werd aangeboden, kon zich verheugen in de belangstelling van een groot aantal verzamelaars van nazi-memorabilia.

Hierboven:
Maattuniek van Obergruppenführer Oswald Pohl. Veel uniformen van Pohl werden door zijn vrouw bewaard. Na de oorlog verkocht zij ze aan een lokale toneelvereniging. Deze tuniek werd in de jaren 50 aangekocht door de militair historicus Andrew Mollo. Op de tuniek zijn een gouden partijspeld, een bronzen SA-sportmedaille en het IJzeren Kruis Eerste Klasse uit de Eerste Wereldoorlog gespeld.

Links:
Kraaginsigne en epaulet voor de rang van SS-Obergruppenführer, ooit eigendom van Reichsleiter Martin Bormann. Hoewel hij in principe een partijfunctionaris was, was Bormann een van de meest invloedrijke mannen in Hitlers directe kring. Daarom kreeg hij deze hoge SS-rang. Deze exemplaren werden door Amerikaanse troepen van een wit zomeruniform afgehaald dat Bormann had achtergelaten in zijn huis op de Obersalzberg.

Boven:
Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende Eberstein als artillerist. Deze aandenkens aan zijn diensttijd zijn onder andere epauletten van het 17e en het 75e regiment veldartillerie, plus twee zakagenda's en een persoonlijk naamlabel. Eberstein was een goede vriend van het gezin Heydrich en stelde Reinhard Heydrich voor aan Himmler.

Links:
De gouden partijspeld en oorkonde van SS-Obergruppenführer Karl Freiherr von Eberstein, die gedurende lange tijd nauw met Himmler samenwerkte. Von Eberstein was Höhere SS- und Polizeiführer Süd in München van april 1938 tot de laatste maanden van de oorlog. Op last van Martin Bormann werd hij in februari 1945 uit deze functie ontheven op aantijging van defaitisme.

DIENST-HERINNERINGEN

Hieronder:
Deze handgemaakte perkamenten presentatiemap kreeg SS-Standartenführer Henning von Nordeck in 1936 van zijn persoonlijke staf. Nordeck was commandant van de 1e SS-Motorstandarte. Motorstandarte waren eenheden van de Allgemeine-SS. Dit waren niet de gewapende eenheden waaruit uiteindelijk de Waffen-SSvoortkwam. Nordeck ging later bij de Luftwaffe en klom daar op tot de rang van Oberstleutnant.

Hieronder:
Toen de NSDAP eenmaal aan de macht was, werden hogere nazi's zoals Von Eberstein bijna met dezelfde egards behandeld als de aristocraten in de dagen daarvoor. Er werd zelfs een mars gecomponeerd ter ere van Von Eberstein door Gustav Adolf Bunge, professor in de muziek in München en muzikaal leider voor de SS-Standarte Deutschland. Deze eenheid zou uiteindelijk onderdeel gaan uitmaken van de divisie Das Reich.

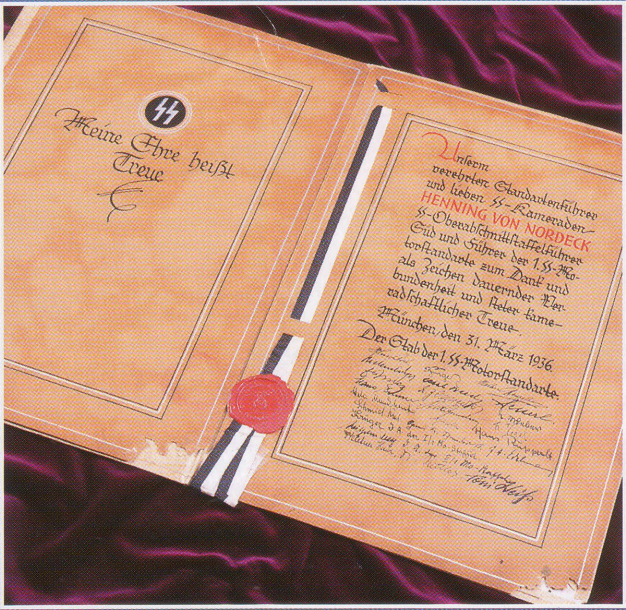

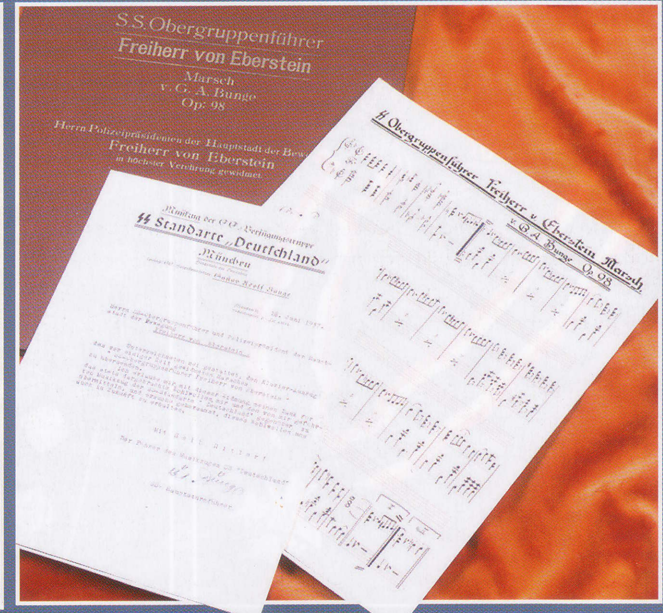

Ossietzky, Carl von (1889 - 1938)

Duitse schrijver en pacifist. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als infanterist, maar na de oorlog werd hij full-time pacifist. In 1927 gaf hij samen met Kurt Tucholsky *Die Weltbühne* uit, waarbij Ossietzky de eindredactie verzorgde. Het tijdschrift werd een forum voor radicale schrijvers en publiceerde artikelen van Heinrich Mann, Erich Kästner, Stefan Zweig en Ernst Bloch.

In 1931 legde dit tijdschrift het geheime herbewapeningsprogramma van de *Reichswehr* bloot. Ossietzky werd gearresteerd, berecht en veroordeeld wegens hoogverraad en zat gedurende 18 maanden gevangen. In het kader van een generaal pardon werd hij in 1932 vrijgelaten, maar in de nacht na de Rijksdagbrand werd hij opnieuw gearresteerd. Hij werd nu aangeklaagd als vijand van de nieuwe nationaal-socialistische staat.

Ossietzky werd naar het concentratiekamp Sachsenhausen gestuurd. Hij was daar gevangene nummer 562. Later werd hij overgebracht naar Esterwegen waar hij zeer slecht behandeld werd. In 1935 droeg een groep Duitse intellectuelen in ballingschap Ossietzky voor voor de Nobelprijs voor de vrede en in 1936 kreeg hij deze prijs (maar de nazi's maakten het hem onmogelijk deze in ontvangst te nemen).

Hij had TBC opgelopen in Esterwegen en in 1936 werd hij naar een Gestapo-kliniek in Berlijn gebracht.

Boven:
Carl von Ossietzky als concentratiekampgevangene. Ossietzky was geen socialist: hij was de voorspreker voor een radicale, intellectuele oppositie tegen de tirannie en hij werd zowel door de Weimar- als de nazi-regering vervolgd.

Hij herstelde niet van de ziekte en overleed op 3 mei 1938.

Oster, Hans (1888 - 1945)

Chef-staf van de *Abwehr*, de Duitse militaire contraspionagedienst en belangrijkste man achter het Duitse verzet. Oster werd geboren in Dresden op 9 augustus 1888. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als officier in de generale staf. Hij bleef tot 1932 in de *Reichswehr*. Nadat Hitler aan de macht kwam, werd Oster weer opgeroepen. Hij diende van 1933 tot 1944 in de *Abwehr*; aanvankelijk onder generaal Kurt von Bredow en later als ondergeschikte van admiraal Wilhelm Canaris.

Oster was een vrome christen en ergerde zich aan de antireligieuze houding van de nazi's. Zijn afkeer veranderde in actieve oppositie na de moord op generaal Kurt von Schleicher tijdens de Nacht van de Lange Messen in 1934. In 1939 werd hij hoofd van het Hauptamt van de *Abwehr* en in 1941 werd hij bevorderd tot *Generalmajor*.

In deze functie kreeg Oster een aantal mogelijkheden om de nazi's tegen te werken. In 1940 waarschuwde hij Nederland en Noorwegen in het geheim over de invasieplannen. Door zijn pogingen in 1943 om Dohnányi, Von Trescow en Von Schlabrendorff te helpen bij hun samenzwering tegen Hitler raakte hij echter verdacht. Hij werd geschorst en werd op 31 maart 1944 uit het leger ontslagen. Na de

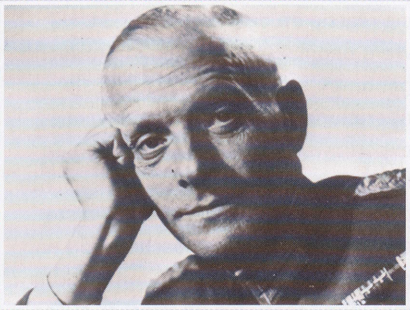

De wereldse en elegante beroepsmilitair Hans Oster werd een van de belangrijkste tegenstanders van Hitler en de nazi's.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 20: Verzet tegen Hitler

mislukte bomaanslag op Hitler werd hij gearresteerd en samen met admiraal Canaris en pastor Dietrich Bonhoeffer op 9 april 1945 geëxecuteerd.

Ost

'Ost' werd in combinatie met een aantal Duitse woorden gebruikt om aan te geven dat de desbetreffende organisaties en zaken met Oost-Europa te maken hadden.

Ostmark duidde oorspronkelijk op de grensgebieden van het oude Duitse rijk, maar onder de nazi's werd deze term ook toegepast op Oostenrijk na de *Anschluss*.

Ostland was een term voor het *Reichkommissariat* dat de bezette gebieden bestuurde, vooral waar het de Baltische staten en het noorden van Wit-Rusland betrof.

Ostfront of Oostfront was de algemene term voor de oorlogszone in het Oosten. Dit was het allerbelangrijkste front van de oorlog waar het grootste deel van de Duitse militaire middelen werd ingezet en de meeste Duitsers sneuvelden. De *Ostmedaille* werd gegeven aan Duitse soldaten die gediend hadden aan het Oostfront tijdens de eerste bittere winter van 1941-42. Het rood-zwart-witte lint werd in het knoopsgat van de tuniek gedragen. De soldaten noemden dit de *Gefrierfleischorden* - de 'bevrorenvleesmedaille'.

Ostindustrie GmbH was een SS-bedrijf dat was opgezet om, vooral joodse, slavenarbeiders in Polen te exploiteren. Dit bedrijf stond onder leiding van *SS-Brigadeführer* Odilo Globocnik en had vooral fabrieken in het gebied rond Lublin.

Osthilfe-schandaal

Osthilfe of Hulp aan het Oosten was een programma dat in maart 1931 was opgezet door de Weimarrepubliek. Het doel ervan was boeren in Oost-Duitsland bij te staan die zware schulden hadden. Meer dan 33.000 grondbezitters kwamen in aanmerking voor deze hulp die verstrekt werd door een nieuw opgerichte industriële bank met kapitaal dat afkomstig was van de industrie, de landbouw en van het rijksbudget.

Hoewel het de bedoeling was steun te verlenen aan allerlei grondbezitters die van Duitsland waren afgesneden door de Dantzig-corridor ging het meeste geld naar grootgrondbezitters in Oost-Pruisen. Dit financiële schandaal leidde tot de val van de regering van generaal Kurt von Schleicher.

Boven:
Oskar von Hindenburg, hier rechts naast zijn vader, veldmaarschalk Paul von Hindenburg, werd ook beschuldigd tijdens het Osthilfe-schandaal.Volgens geruchten misbruikten de nationaal-socialisten dit om de oude president te dwingen Hitler tot rijkskanselier te benoemen.

Panther

De *PzKpfw* V Panther werd ontwikkeld als reactie op de Russische T-34. Hij werd begin 1943 versneld in productie genomen en maakte bij Koersk zijn operationele debuut. Volgens veel experts was dit de beste tank van de oorlog, met een goede combinatie van mobiliteit, een pantser met de juiste schuinte voor goede bescherming en de vuurkracht van een 75-mm kanon met lange loop. Als de Panther al een zwakte had, dan was dat het feit dat hij complexer was dan zijn Russische equivalent en de bouw ervan dus duurder was en meer tijd vergde. Er werden er nog geen 6000 van geproduceerd, tegenover 40.000 Russische T-34's en een gelijk aantal M4 Shermans. Na de oorlog gebruikte het Franse leger de buitgemaakte Panthers in zijn pantserformaties.

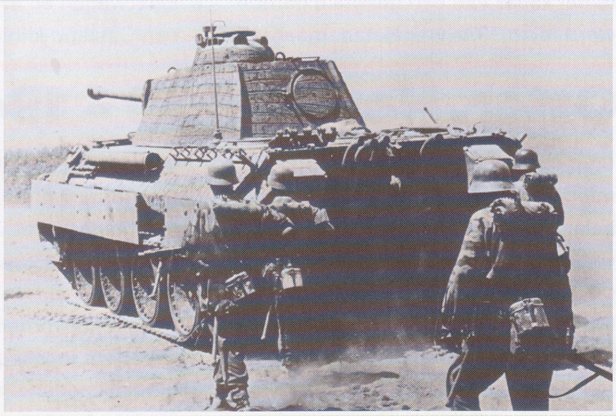

Boven:
Dankzij zijn goede pantser, mobiliteit en vuurkracht was de Panther een van de beste tanks van de oorlog. Maar hij was veel complexer dan zijn rivaal, de Russische T-34.

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 30: Pzkpfw V Panther

Panzer

Het woord 'Panzer' roept onmiddellijk beelden op van Duitse tanks die tijdens de Blitzkrieg door geen enkele vijand gestopt konden worden. Maar het Duitse woord *Panzer* betekent natuurlijk niet tank: maar pantser. Het Duitse woord voor tank is *Panzerkampfwagen* of *Pzkpfw*: gepantserd gevechtsvoertuig. Ook *Panzerfahrzeug* of pantservoertuig is een benaming voor een tank.

Het woord Panzer werd ook gebruikt voor schepen zoals vestzakslagschepen, slagkruisers en slagschepen die aangeduid werden als *Panzerschiffe* - omdat ze beschermd werden door zij- en dekbepantsering.

Boven:
Panzer III's en IV's trekken over de steppe in 1942. De Duitse pantservoertuigen waren van groot belang voor het succes van de Blitzkrieg.

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 12: De eerste pantsers

Papen, Franz von (1879 - 1969)

Aristocratische politicus en staatsman die een belangrijke rol speelde in Hitlers opmars. Von Papen werd op 29 oktober 1879 geboren in Werl, Westfalen. In 1907 ging hij bij de cavalerie en tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als stafofficier en militair attaché in Washington. Nadat hij op spionagepogingen werd betrapt, stuurde men hem terug naar Duitsland. Hij verliet het leger in 1919 en werd leider van de katholieke partij.

Von Papen was een belangrijk lid van de groep van vooraanstaande conservatieve politici die geloofden dat ze met behulp van Hitler de Weimarrepubliek ten val konden brengen.Von Papen was vice-kanselier onder Hitler in 1933 en '34, maar werd tot de *Anschluss* als ambassadeur in Oostenrijk op een zijspoor gezet. Van 1939 tot 1944 was hij ambassadeur in Turkije, maar na zijn terugkeer in Duitsland werd hij verdacht van betrokkenheid bij de bomaanslag op Hitler.

Hij werd door het Amerikaanse leger gevangen genomen en als oorlogsmisdadiger berecht door het tribunaal in Neurenberg, waar hij werd vrijgesproken. Een jaar later verscheen hij voor een Duits gerecht op aanklacht dat hij Hitler aan de macht geholpen had. De Duitsers waren minder vergevingsgezind dan de Amerikanen en veroordeelden hem tot acht jaar gevangenisstraf en confiskeerden zijn bezittingen. Hij ging in hoger beroep en werd in januari 1949 vrijgelaten. Hij stierf in Obersasbach, Baden op 2 mei 1969.

Boven:
Franz von Papen, hier naast Hitler, werd zelf misleid door de aartsmanipulator. Deze politicus was geen partij voor Hitler.

Papenburg

Kleine havenstad in Duitsland. Ligt aan de rivier de Eems, vlakbij de Nederlandse grens. Papenburg was het centrum van een netwerk van tenminste 15 strafkampen in dit moerasgebied. Deze kampen stonden bekend als de *Emslandslager*. Kamp Zeven, Esterwegen, was waarschijnlijk het beruchtst. Hier zat onder meer de winnaar van de Nobelprijs voor de vrede, Carl von Ossietzky, gevangen. In naam bleven deze kampen onder het bestuur van de oude ordehandhavingsdiensten, omdat hier in principe uitsluitend misdadigers naartoe gestuurd werden. Enkele van deze kampen werden echter ook enige tijd gebruikt als concentratiekampen voor tegenstanders van de nazi's, terwijl sommige kampen tijdens de oorlog ook als krijgsgevangenen- of militaire detentiekampen gebruikt werden.

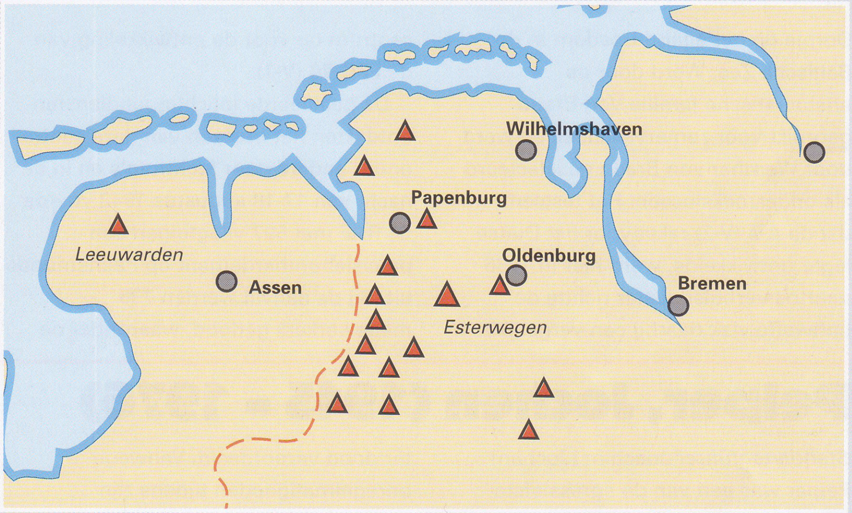

Boven:
De meeste kampen rond Papenburg waren strafkampen, maar hier werden ook vaak politieke gevangenen opgesloten naast de veroordeelden die dwangarbeid moesten doen. Na verloop van de oorlog werden veel van deze kampen satellietkampen van Neuengamme.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 7: Het kampsysteem

Parteigerichte

Partijtribunalen die door de nazi-partij in 1921 werden opgezet om de leden van de NSDAP te beoordelen en eventueel disciplinair te straffen. Nadat Hitler aan de macht kwam, werden deze *Parteigerichte* steeds belangrijker.

Ze stonden onder leiding van *Reichsleiter* Walter Buch en waren vooral een politiek instrument. Ze groeiden uit tot machtige bureaucratische mechanismen waarmee men macht uitoefende over de partijleden. De maatgevende normen waren niet de wetten, maar de wensen van de Führer, zoals vastgelegd in richtlijnen die door Rudolf Hess werden uitgevaardigd. Dergelijke gerechten werden ingericht op lokaal en districtsniveau, waar ze vooral bemand werden door leken-partijleden, en op *Gau* en nationaal niveau, waar partijleden met een juridische achtergrond zitting hadden in deze gerechten.

De *Parteigerichte* hadden de bevoegdheid om mensen te arresteren en gevangen te zetten. Maar wat ze vooral deden, was partijleden die zich niet naar wens gedroegen van de arbeidsmarkt weren of in een sociaal isolement brengen. Verbanning uit de partij werd als de ergste straf gezien.

Paulus, Friedrich (1890 - 1957)

Duitse veldmaarschalk die het 6e leger aanvoerde bij Stalingrad. Paulus werd geboren in Breitenau in het district Melsungen op 23 september 1890. Hij was een beroepssoldaat die in de Eerste Wereldoorlog streed en ook na de oorlog in het leger bleef. In de *Reichswehr* kenmerkte hij zich als een uitzonderlijk capabele stafofficier, die soms echter wat te weinig vastberaden was. Desondanks had hij zich bij het uitbreken van de oorlog al tot de rang van *Generalmajor* opgewerkt.

Nadat hij tijdens de invasie in Polen als Von Reichenaus chef-staf gediend had, had hij van september 1940 tot januari 1942 een hoge staffunctie in het OKH.

Paulus, die inmiddels gepromoveerd was tot generaal, kreeg het bevel over het Zesde Leger in januari 1942. Tijdens het zomeroffensief wist het Zesde Leger Stalingrad te bereiken, maar niet in te nemen. Door een Russisch tegenoffensief in november werd het Zesde Leger omsingeld, maar Hitler verbood ze uit te breken. Paulus werd op 31 januari 1943 tot veldmaarschalk bevorderd, maar hij capituleerde met de overblijfselen van het Zesde Leger in februari. Het Zesde Leger had 150.000 mannen verloren; 91.000 mannen gaven zich over, maar de meesten daarvan zouden de oorlog niet overleven.

Als gevangene werkte Paulus mee aan uitzendingen voor het 'Nationaal Comité Voor Een Vrij Duitsland', een anti-naziorganisatie die geleid werd door het Russische leger. Hij werd in 1953 vrijgelaten en stierf in Oost-Duitsland.

Boven:
Veldmaarschalk Friederich Paulus tekent een oproep van het comité 'Vrij Duitsland' aan de gewone Duitse soldaten om in opstand te komen tegen hun nazi-bazen. Dergelijke oproepen hadden weinig effect.

Peenemünde

Dorpje op het eiland Usedom in de Baltische Zee. Werd door de aristocratische familie Von Braun gebruikt voor zomervakanties en werd door Wernher von Braun geselecteerd als onderzoekslocatie. Het testcentrum dat de A-4 (V-2) raket voor het Duitse leger ontwikkelde, werd hier in 1936 naartoe verhuisd. Later richtte de Luftwaffe vlak daarbij een vergelijkbaar centrum op voor de ontwikkeling van de FZG-76 (V-1).

De geallieerde inlichtingendiensten ontdekten het bestaan van deze centra onder andere door luchtfoto's en in de nacht van 17-18 augustus 1943 voerde de RAF met 597 vliegtuigen een precisiebombardement op Peenemünde uit. Bij de aanval werden 735 medewerkers gedood, waaronder de hoofdonderzoeker, Herr Walther, en professor Thiel, een specialist op het gebied van voortstuwing. Het V-2-programma werd daarmee minstens twee maanden vertraagd en de productie werd verplaatst naar de ondergrondse slavencomplexen van Nordhausen.

Peiper, Jochen (1915 - 1976)

Standartenführer Joachim (Jochen) Peiper was een van de agressiefste Duitse tactische bevelvoerders. Peiper, die vloeiend Engels en Frans sprak, kwam op 19-jarige leeftijd bij de *Leibstandarte*. Hij voerde een compagnie aan in Polen, een bataljon in Frankrijk en was op zijn 27e regimentscommandant in Rusland.

Toen hij 29 was, had Peiper 2000 mannen onder zijn bevel. Zijn eenheid vormde een voorhoede tijdens het Duitse Ardennenoffensief. Na deze slag keerden slechts 800 van zijn mannen naar de Duitse linies terug.

Zijn *Kampfgruppe* werd verdacht van de moord op 71 Amerikaanse krijgsgevangenen in Malmédy in België op 17 december 1944. Na de oorlog werd Peiper berecht voor de moorden in Malmédy en op 16 juli 1946 werd hij ter dood veroordeeld. Vanwege onregelmatigheden tijdens zijn ondervragingen kreeg hij een mindere straf opgelegd en werd hij al in 1956 vrijgelaten.

Samen met Sepp Dietrich en Panzer Mayer bleef Jochen Peiper nog lang een held voor voormalige SS'ers. Tot 14 juli 1976 woonde hij in Traves in Frankrijk. Na diverse bedreigingen werd zijn huis door Franse communisten in brand gestoken en kwam hij om het leven.

Rechts:
Hoewel hij een van de grote namen was van de Waffen-SS, werd Jochen Peiper nooit lid van de nazi-partij. Deze harde en gewelddadige officier was goed geschoold en had als privé-persoon een prettig karakter. Hij sprak vloeiend Frans en Engels.

Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 30: Malmédy

Papen, Franz von (1879 – 1969)

Aristocratische politicus en staatsman die een belangrijke rol speelde in Hitlers opmars. Von Papen werd op 29 oktober 1879 geboren in Werl, Westfalen. In 1907 ging hij bij de cavalerie en tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als stafofficier en militair attaché in Washington. Nadat hij op spionagepogingen werd betrapt, stuurde men hem terug naar Duitsland. Hij verliet het leger in 1919 en werd leider van de katholieke partij.

Von Papen was een belangrijk lid van de groep van vooraanstaande conservatieve politici die geloofden dat ze met behulp van Hitler de Weimarrepubliek ten val konden brengen.Von Papen was vice-kanselier onder Hitler in 1933 en '34, maar werd tot de *Anschluss* als ambassadeur in Oostenrijk op een zijspoor gezet. Van 1939 tot 1944 was hij ambassadeur in Turkije, maar na zijn terugkeer in Duitsland werd hij verdacht van betrokkenheid bij de bomaanslag op Hitler.

Hij werd door het Amerikaanse leger gevangen genomen en als oorlogsmisdadiger berecht door het tribunaal in Neurenberg, waar hij werd vrijgesproken. Een jaar later verscheen hij voor een Duits gerecht op aanklacht dat hij Hitler aan de macht geholpen had. De Duitsers waren minder vergevingsgezind dan de Amerikanen en veroordeelden hem tot acht jaar gevangenisstraf en confiskeerden zijn bezittingen. Hij ging in hoger beroep en werd in januari 1949 vrijgelaten. Hij stierf in Obersasbach, Baden op 2 mei 1969.

Boven:
Franz von Papen, hier naast Hitler, werd zelf misleid door de aartsmanipulator. Deze politicus was geen partij voor Hitler.

Papenburg

Kleine havenstad in Duitsland. Ligt aan de rivier de Eems, vlakbij de Nederlandse grens. Papenburg was het centrum van een netwerk van tenminste 15 strafkampen in dit moerasgebied. Deze kampen stonden bekend als de *Emslandslager*. Kamp Zeven, Esterwegen, was waarschijnlijk het beruchtst. Hier zat onder meer de winnaar van de Nobelprijs voor de vrede, Carl von Ossietzky, gevangen. In naam bleven deze kampen onder het bestuur van de oude ordehandhavingsdiensten, omdat hier in principe uitsluitend misdadigers naartoe gestuurd werden. Enkele van deze kampen werden echter ook enige tijd gebruikt als concentratiekampen voor tegenstanders van de nazi's, terwijl sommige kampen tijdens de oorlog ook als krijgsgevangenen- of militaire detentiekampen gebruikt werden.

Boven:
De meeste kampen rond Papenburg waren strafkampen, maar hier werden ook vaak politieke gevangenen opgesloten naast de veroordeelden die dwangarbeid moesten doen. Na verloop van de oorlog werden veel van deze kampen satellietkampen van Neuengamme.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 7: Het kampsysteem

Parteigerichte

Partijtribunalen die door de nazi-partij in 1921 werden opgezet om de leden van de NSDAP te beoordelen en eventueel disciplinair te straffen. Nadat Hitler aan de macht kwam, werden deze *Parteigerichte* steeds belangrijker.

Ze stonden onder leiding van *Reichsleiter* Walter Buch en waren vooral een politiek instrument. Ze groeiden uit tot machtige bureaucratische mechanismen waarmee men macht uitoefende over de partijleden. De maatgevende normen waren niet de wetten, maar de wensen van de Führer, zoals vastgelegd in richtlijnen die door Rudolf Hess werden uitgevaardigd. Dergelijke gerechten werden ingericht op lokaal en districtsniveau, waar ze vooral bemand werden door leken-partijleden, en op *Gau* en nationaal niveau, waar partijleden met een juridische achtergrond zitting hadden in deze gerechten.

De *Parteigerichte* hadden de bevoegdheid om mensen te arresteren en gevangen te zetten. Maar wat ze vooral deden, was partijleden die zich niet naar wens gedroegen van de arbeidsmarkt weren of in een sociaal isolement brengen. Verbanning uit de partij werd als de ergste straf gezien.

Paulus, Friedrich (1890 - 1957)

Duitse veldmaarschalk die het 6e leger aanvoerde bij Stalingrad. Paulus werd geboren in Breitenau in het district Melsungen op 23 september 1890. Hij was een beroepssoldaat die in de Eerste Wereldoorlog streed en ook na de oorlog in het leger bleef. In de *Reichswehr* kenmerkte hij zich als een uitzonderlijk capabele stafofficier, die soms echter wat te weinig vastberaden was. Desondanks had hij zich bij het uitbreken van de oorlog al tot de rang van *Generalmajor* opgewerkt.

Nadat hij tijdens de invasie in Polen als Von Reichenaus chef-staf gediend had, had hij van september 1940 tot januari 1942 een hoge staffunctie in het OKH.

Paulus, die inmiddels gepromoveerd was tot generaal, kreeg het bevel over het Zesde Leger in januari 1942. Tijdens het zomeroffensief wist het Zesde Leger Stalingrad te bereiken, maar niet in te nemen. Door een Russisch tegenoffensief in november werd het Zesde Leger omsingeld, maar Hitler verbood ze uit te breken. Paulus werd op 31 januari 1943 tot veldmaarschalk bevorderd, maar hij capituleerde met de overblijfselen van het Zesde Leger in februari. Het Zesde Leger had 150.000 mannen verloren; 91.000 mannen gaven zich over, maar de meesten daarvan zouden de oorlog niet overleven.

Als gevangene werkte Paulus mee aan uitzendingen voor het 'Nationaal Comité Voor Een Vrij Duitsland', een anti-naziorganisatie die geleid werd door het Russische leger. Hij werd in 1953 vrijgelaten en stierf in Oost-Duitsland.

Boven:
Veldmaarschalk Friederich Paulus tekent een oproep van het comité 'Vrij Duitsland' aan de gewone Duitse soldaten om in opstand te komen tegen hun nazi-bazen. Dergelijke oproepen hadden weinig effect.

Peenemünde

Dorpje op het eiland Usedom in de Baltische Zee. Werd door de aristocratische familie Von Braun gebruikt voor zomervakanties en werd door Wernher von Braun geselecteerd als onderzoekslocatie. Het testcentrum dat de A-4 (V-2) raket voor het Duitse leger ontwikkelde, werd hier in 1936 naartoe verhuisd. Later richtte de Luftwaffe vlak daarbij een vergelijkbaar centrum op voor de ontwikkeling van de FZG-76 (V-1).

De geallieerde inlichtingendiensten ontdekten het bestaan van deze centra onder andere door luchtfoto's en in de nacht van 17-18 augustus 1943 voerde de RAF met 597 vliegtuigen een precisiebombardement op Peenemünde uit. Bij de aanval werden 735 medewerkers gedood, waaronder de hoofdonderzoeker, Herr Walther, en professor Thiel, een specialist op het gebied van voortstuwing. Het V-2-programma werd daarmee minstens twee maanden vertraagd en de productie werd verplaatst naar de ondergrondse slavencomplexen van Nordhausen.

Peiper, Jochen (1915 - 1976)

Standartenführer Joachim (Jochen) Peiper was een van de agressiefste Duitse tactische bevelvoerders. Peiper, die vloeiend Engels en Frans sprak, kwam op 19-jarige leeftijd bij de *Leibstandarte*. Hij voerde een compagnie aan in Polen, een bataljon in Frankrijk en was op zijn 27e regimentscommandant in Rusland.

Toen hij 29 was, had Peiper 2000 mannen onder zijn bevel. Zijn eenheid vormde een voorhoede tijdens het Duitse Ardennenoffensief. Na deze slag keerden slechts 800 van zijn mannen naar de Duitse linies terug.

Zijn *Kampfgruppe* werd verdacht van de moord op 71 Amerikaanse krijgsgevangenen in Malmédy in België op 17 december 1944. Na de oorlog werd Peiper berecht voor de moorden in Malmédy en op 16 juli 1946 werd hij ter dood veroordeeld. Vanwege onregelmatigheden tijdens zijn ondervragingen kreeg hij een mindere straf opgelegd en werd hij al in 1956 vrijgelaten.

Samen met Sepp Dietrich en Panzer Mayer bleef Jochen Peiper nog lang een held voor voormalige SS'ers. Tot 14 juli 1976 woonde hij in Traves in Frankrijk. Na diverse bedreigingen werd zijn huis door Franse communisten in brand gestoken en kwam hij om het leven.

Rechts:
Hoewel hij een van de grote namen was van de Waffen-SS, werd Jochen Peiper nooit lid van de nazi-partij. Deze harde en gewelddadige officier was goed geschoold en had als privé-persoon een prettig karakter. Hij sprak vloeiend Frans en Engels.

Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 30: Malmédy